

§ 12.

Bordlades första gången Stats-Utskottets Skrifvelseförslag N:o 37, rörande Fullmäktige i Banken och Riksgälds-kontoret, Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 18, Banko-Utskottets Utlåtande N:is 25—29 samt Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Utlåtande N:o 40.

§ 13.

Kammaren beslöt, på Herr Talmannens hemställan, att de i näst föregående § omnämnda Betänkanden skulle sättas främst på dagordningen till nästa sammanträde, för att då andra gången bordläggas.

Sammanträdet afslutades kl. 11 e. m.

In fidem

H. Husberg.

Lördagen den 27 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Upplästes och godkändes protokollsutdrag, rörande de af Kammarren vid dess sammanträden den 24, 25 och 26 i denna månad fattade beslut.

§ 2.

Beviljades ledighet från riksdagsgöromålen åt Herr *Anders Andersson* från Göteborgs län under 14 dagar från den 4 instundande Maj, hvarjeme Herr *Jonas Jonasson* från Calmar län tillkännagaf, det han icke hittills begagnat eller komme att begagna någon del af den ledighet, som från den 20 uti denna till den 3 uti nästinstundande månad blifvit honom beviljad.

§ 3.

Följande förut en gång bordlagda och, enligt Kammarens i nästföregående sammanträde fattade beslut, främst å dagordningen uppförda Utskotts-Utlåtanden, Betänkanden och Memorial blefvo nu ånyo föredragna samt för andra gången bordlagda, nemligen:

Stats-Utskottets N:is 73—77, 79—82;

Bevillnings-Utskottets N:o 19;

Stats-Utskottets Skrifvelseförslag N:o 37;

Bevillings-Utskottets N:o 18;

Banko-Utskottets N:is 25—29; och

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Utlåtande N:o 40.

I afseende på den ordning, i hvilken här ofvan omnämnda, för andra gången nu bordlagda ärenden borde till slutlig handläggning företagas, beslöt Kammaren, på Herr Talmannens framställning, att främst å dagordningen för nästkommande sammanträde skulle uppföras och således först till afgörande företagas Stats-Utskottets Utlåtanden och Memorial N:is 77 och 80—82, dernäst Bevillings-Utskottets Betänkande N:o 19 och Banko-Utskottets Memorial N:o 25; vidare Stats-Utskottets Utlåtanden N:is 75 och 79 samt slutligen Bevillings-Utskottets Betänkande N:o 18; hvarjemte beslöts, att Stats-Utskottets ofvannämnda Skrifvelseförslag N:o 37 skulle vid slutet af detta sammanträde till justering hos Kammaren uppläsas.

§ 4.

Föredrogs änyo Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 11, angående väckta motioner om ändring i 4 och 28 §§ Regeringsformen.

Rörande Utskottets å sid. 9 framställda förslag till förändrad lydelse af § 28 Regeringsformen uppstod öfverläggning och yttrade nedannämnde ledamöter:

Herr Jonas Jonasson från Calmar län: Jag högaktar Utskottet, därför att det föreslagit, att åtminstone till presterligt embete eller till annan tjänst, hvarmed är förenad åliggande att meddela undervisning i kristendom eller theologisk vetenskap, äfvensom till Statsråds-embeten kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Jag gläder mig öfver det erkännande Utskottet här gjort beträffande den rena evangeliska läran, men det förundrar mig derföre så mycket mer, att, då Utskottet erkänner, att den lära vi bekänna är den enda rena evangeliska, Utskottet på samma gång föreslår att i statsförvaltningen inblanda personer, som tillhöra andra religionsläror, hvilka följaktligen måste vara orena. Erfarenheten har redan visat, hvilka partistrider uppkommit inom Riksdagen, sådan den nu är sammansatt; hvad skall då icke blifva följden, när deri insläppas personer tillhörande alldeles skiljda religionsäsigter, judar, katoliker och separatister af alla slag? Vi hafva sannerligen haft besvär nog att blifva qvitt den gamla Ståndsrepresentationen, för att vi nu genast skulle bilda en ny, sammansatt af långt stridigare elementer än den förra. Hvem vill väl åtaga sig att, då under Riksdagens förhandlingar frågor af religiös beskaffenhet förekomma, från Kammaren utvisa de främmande trosbekännare, som der lagenligt intagit plats, men icke få deltaga i pröfningen af dessa frågor? Huru skall man vid en domstol bete sig, när ett religionsmål förekommer och domaren är katolik eller jude? Man har sagt, att Staten och Kyrkan böra skiljas från hvarandra. Staten har dock sitt skydd i Kyrkan, likasom Kyrkan åtnjuter sitt skydd af Staten, och jag beklagar vårt land, då den dag kommer, att en sådan skiljsmessa skall ega rum. Vi se nu, huru religionen och Kyrkan undergräfvats på alla kanter, man skakar och sönderbryter dess grund-

valar, huset måste då falla och dess fall blir stort. Må man betrakta saken och se till, hvad fördelar genom förslaget kunna vinnas. Jag fruktar, att dessa äro inga, och att det endast kräfver uppoffringar; hvarföre jag för min del yrkar afslag derå.

Häruti instämde Herr *Johan Olsson*.

Herr Ribbing: Ej utan någon förlägenhet har jag denna gång begärt ordet. När jag erinrar mig de skarpsynte och för den ifrågavarande sakens framgång varmt intresserade män, som utarbetat föreliggande förslag till ändring i grundlagen, måste jag fråga mig, om ej mina ögon äro omtöcknade, då jag ej kan se att saken genom samma förslag är klarerad. Och likväl, jag må försöka att skärpa mina blickar så mycket som möjligt; för mig kvarstå ändå vid det förslaget betydande anmärkningar. Det är dessa jag går att angifva, öfvertygad som jag är att de ärade medlemmarna från denna Kammare i Konstitutions-Utskottet sätta frågans lyckliga lösning och hvad som dertill kan bidraga före hvarje annat afseende. Jag önskar att taga det framlagda förslaget i skärskådande dels i anseende till dess innehåll, dels till dess form.

Vid bestämmandet af lagliga gränser för främmande trosförvandters rätt att bekläda offentliga embeten i Staten kan man gå till väga på tvenne sätt: man kan inskränka deras kompetens till erhållande af vissa embeten, eller ock lemna denna obegränsad, men deremot inskränka deras rätt till utöfning af embetet. Det förra sättet hade jag i mina motioner beträffande förevarande ämne vid sistförflutna och innevarande riksdag och likaledes sista Riksdagens Konstitutions-Utskott följt, detsamma är ock det, som i Regeringsformens nu gällande § 28 är iakttaget; vissa embeten äro undantagna, till hvilkas sökande och erhållande andra, än de som bekänna sig till den rena evangeliska läran icke äro kompetenta. I föreliggande förslag deremot är det andra sättet hufvudsakligen följdt: med undantag af lärareplatser i religion och theologi är rättigheten att söka och kunna utnännas till alla embeten för främmande trosförvandter lemnad öppen, deremot deras utöfning af samma embeten redan på förhand i den föreslagna grundlagsparagrafen inskränkt. Följden häraf blir emellertid, om man först betraktar saken från Statens synpunkt, att densamma sålunda skulle erhålla embetsmän, om hvilka den på förhand visste, att de, ej blott i enskilda, tillfälliga fall vore jäfvige, utan att de till en hel klass af till embetet hörande åligganden lagligen måste anses olämplige. Jag är visserligen vän så väl af rättvisa och billighet, som äfven till en viss grad af den så kallade filantropien. Så långt går jag dock icke i den sistnämnda, att jag anser Staten böra välja mindre fullständigt duglige embetsmän, der mera fullständigt duglige stå att erhålla, på sådant sätt till en viss grad behandlande embetena såsom varande till för embetsmännens skull, icke dessa för embetena. Och jag frågar, å andra sidan, om väl med ett sådant förfaringssätt i förevarande fall någon verklig fördel vore tillförsäkrad de främmande trosförvandterna? Jag vågar påstå, att förhållandet jemt upp är det motsatta; detta, fördelen för dessa främmande trosförvandter, är den *andra* synpunkt, från hvilken föreliggande förslag bör betraktas. Det är nemligen klart, att enligt samma förslag *tvenne* på förhand skiljda slags kompetens skulle upp-

stå, en bättre och en sämre: deras som vore kompetente till hela embetets utöfning, och deras som blott vore det till en del. Till sednare klassen hörde de främmande trosförvandterna, och, under sådant förhållande, gjorde man väl annat, än hvad Statens eget välförstådda intresse fordrade, om man *icke* till embeten utnämnde dessa, i mindre grad kompetente? På sådant sätt skulle dessa trosförvandter väl ega rätt att *söka alla* embeten, men utan utsigt, annat än i få undantagsfall, att *erhålla något*. Jag kan, måhända ännu tydligare, uttrycka detta på ett annat sätt; det föreliggande förslaget lägger till nu gällande grunder för bestämmande af kompetensens grad äfven trosbekännelsen. Utskottet förklarar i sin motivering detta öppet och försvarar detsamma, då det säger, att "vederbörligt afseende jemväl vid utnämning bör fästas på den inverkan, en sökandes trosbekännelse kan anses kunna komma att ega på den sökta befattningens behöriga utöfning", (sid. 9), och att "ingen kan anses förtjent af eller skicklig till en befattning, med hvars hufvudsakliga åligganden han icke förut kunnat göra sig förtrogen och hvilken han vid allt för många tillfällen blefve jäfvig att utöfva" (sid. 8). Jag kan ej erkänna rigtigheten af dessa satsar. Med den "skicklighet och förtjenst", som enligt nu gällande grundlag utgöra de enda grunderna för kompetensens grad, kan jag ej förstå något annat, än hvad som kan ådagaläggas och prövas genom fullgjorda kunskapsprof och föregången tjensteutöfning; och derigenom kan äfven förtrogenhet med ifrågakommande åligganden både vinnas och visas, utan att för sådant ändamål tillika fordrades att "*tro*" på hvad man skall *känna*. Jag sjelf har t. ex. såsom lärare gjort mig förtrogen, såsom jag hoppas, med de historiskt gifna filosofiska systemen och anser mig något så när åskådligt hafva kunnat framställa dem för mina åhörare; men icke tror jag derföre på eller bekänner hvart och ett bland dessa system, jag skulle då tro på och bekänna på en gång åtminstone tjugu olika åsigtter. Eller, för att taga ett annat exempel, är det väl säkert, att hvarje domare obetingadt godkänner eller tror på rigtigheten och rättvisan af hvarje paragraf af gällande lag; eller hafva icke förslag till lagförändringar utgått från eller förordats af herrar jurister, som äro medlemmar af denna Kammare? Men kan man derföre påstå, att de ej äro förtrogne eller skicklige att tillämpa den lag, efter hvilken de äro pligtige att döma? Nu gällande grunder för graden af kompetens äro objektiva, och den sökande har således sin rätt lagligen bestämbar. Läger man åter till dessa grunder den subjektiva af tro, så beror hans rätt på smak hos den afgörande; huru skall, vidare, väl en jemförelse mellan denna merit och de tvenne andra kunna anställas, och hvilket missnöje skall ej på detta sätt uppstå? Man erinre sig blott, hvilken ovilja det väckt, när man trott att presterliga befordringar skett ej ensamt med afseende på objektiva meriter, utan att dervid äfven i någon mån influerat "värmen" hos den befordrade. Jag kan således ej annat inse, än att för de främmande trosförvandterne sjelfva, ej mindre än för Staten, det sätt att bestämma gränserna för deras rätt till handhafvande af offentliga embeten är fördelaktigare, som utgår från deras kompetens att söka och erhålla sådana, än det, som sätter dessa gränser i embetets utöfning. Genom det sednare få de väl skenbart en vidsträcktare rätt, men som i verkligheten, fruktansvärdt, reducerar sig till en ganska obetydlig. Genom

det förra åter är väl deras rätt inskränkt, men der den finnes, är den ren, jemngod med hvarje annans och af objektiva grunder bestämbar. Valet emellan dessa tvenne alternativter synes åtminstone mig ej tvifvelaktigt. Utskottet har mot detta, af mig förordade sätt anmärkt, att nya tjenster kunna uppstå och de befintligas natur ändras. Men då kan ock grundlagen ändras, vi och förhållandena äro ej till för dess skuld utan den för vår och förhållandenas skuld och för deras reglerande sådana de *finnas*. Utskottet har vidare, vid kritik af min motion i ämnet, anmärkt, att denna vid angifvande af de embeten, hvartill främmande trosförvandt ej vore kompetent, dragit ut för trånga gränser. Nåväl, det går ju då an att stryka ut den ena eller andra af dessa gränser. Detta är den enkla utvägen vid all grundlag, som i förevarande fall är uppställd på det sätt jag nu förordat, i den mån man vill utvidga rätten och befogenheten. Utskottet anmärker, att meranämnda sätt är förenadt med svårigheter. Finnas dervid sådana, som jag ej vill neka, så äro de åtminstone ej oöfvervinnerliga, hvilket de facto bevisas af vår nu gällande grundlag. Säger man, slutligen, att högst få embeten finnas, som ej hafva något att göra med angelägenheter, hvilka angå religionsvård, och att af sådant skäl svårt vore att åt främmande trosförvandt tillerkänna ren kompetens till något; så erinrar jag om den stora skillnaden emellan sådan embetsutöfning beträffande religionen eller kyrkliga angelägenheter, som består i lärande af religionen, och sådan som till sin natur är rent formel. Skälet, att en prest inom den Lutherska församlingen ej kan vara af annan trosbekännelse, är *icke* det, att han ej med läran kan vara förtrogen, det består deri, att han ej sjelf tror på densamma och derföre ej kan leda andra till tro. Att deremot en icke-Lutheran skulle t.ex. kunna nöjaktigt inom Eklesiastik-departementet handlägga kyrkliga befordringsmål o. s. v. kan jag ej se, då hans uppgift dervid inskränker sig till pröfning af styrkta meriter efter måttstocken af gällande befordringslag. — Jag vänder mig för det andra till formen i framlagda förslaget. I allmänhet vill jag i detta hänseende få erinra om, att § 28 Regeringsformen handlar om hvad Kongl. Maj:t och andra myndigheter hafva att iakttaga vid utnämmande af embetsmän. I en sådan lagparagraf ega nu mycket väl bestämmningar om till hvilka embeten främmande trosförvandter kunna nämnas sin plats. Det hör nemligen ock till sådant, som vid utnämmandet bör iakttagas. Deremot synes det *icke* med denna paragraf stå i omedelbart sammanhang att angifva, i hvilka fall de utnämnde embetsmännen borde vara förhindrade att utöfva sitt embete. Ty icke kan meningen vara, att detta skulle inryckas i deras fullmagter. Dock, detta är blott en anmärkning i allmänhet. Jag öfvergår till sjelfva de föreslagna ordalagen. Hvad jag dervid har att påminna, är det obestämda och sväfvande i dessa ordalag. Hvad menas med "religionsvård"? Utskottet synes sjelft taga det i vidsträcktaste mening, då det i motionen säges, att dit hänförliga åligganden finnas vid de flesta civila embeten. Men på detta sätt, hvilket trassel och hvilken tidsutdrägt skall ej vid tillämpningen uppstå? Om t. ex. en domare af främmande trosbekännelse icke anser sig jäfvig att döma i ett mål, som står i något aflägsset förhållande till kyrkliga angelägenheter, så skall den tappande parten genast få en anledning till klagomåls anförande deri, att domaren vore jäfvig. Om åter denne anser sig jäfvig,

så måste målet uppskjutas, tills skrifvelse om och förordnande af vikarie hunnit expedieras. Vårt rättegångsväsende har redan en så pass långsamhet i fortgång, att skäl ej synes vara till några stadganden, som ännu mera skulle försena proceduren. Och om domaren i tvetydigt fall anser sig jäfvig, skall man ej förklara honom lat, om ojäfvig, partisk? Om för att taga ett annat exempel, en polisbetjent skickas att återställa störd ordning vid en gudstjenst af andra trosbekännare, är det ej en embetsutöfning, som rör religionsvården; men bör och kan han rimligen dervid vara af jäf förhindrad till åtgärders vidtagande?

Mine Herrar! jag önskar på fullt allvar en lycklig lösning och framgång åt det ämne vi nu förehafva; och just derföre att jag det gör, måste jag yrka återremiss på detta föreliggande Betänkande, då det icke synes mig uppfylla fordringarne på det allmännas intresse, icke heller medföra större eller lika stor fördel för de främmande trosförvandterna som ett sådant, der gränserna för deras rätt att kunna handhafva offentliga embeten äro gifna genom bestämmandet af kompetensens gränser till erhållande af embeten, icke heller slutligen ega den bestämdhet eller otvetydighet i ordalagen, som vid hvarje lag och aldramest vid en grundlag äro erforderliga; samt till följd af dessa brister icke ega utsigt till att slutligen blifva antaget. Man må i sistnämnda afseende ej göra några slutsatser deraf, att Första Kammaren nu antagit det att hvila. Sådant är ej farligt till sina följder; den egentliga kritiken inträder, när fråga blir om det slutliga antagandet, och vår riksdagshistoria visar exempel på, att samma Stånd, som lagt ett förslag till hvila ena riksdagen, förkastat detsamma en annan riksdag. Men skulle ock Kamrarne vid en kommande riksdag antaga förslaget, så måste det dessutom äfven till innehåll och form vara sådant, att någon utsigt finnes att derå erhålla Regeringens sanktion. Till följd af det sagda önskar jag ock återremiss i den bestämda syftning, att ett förslag, bygd på sistnämnda grunder, måtte blifva uppgjort. Jag förbiser vid detta mitt yrkande ingalunda den omständighet, att, då så kort tid af riksdagen återstår, Konstitutions-Utskottet möjligen ej skall hinna uppgöra eller Kamrarne att besluta om ett sådant förslag. Men om ock så skulle blifva händelsen, förlora vi dermed ingen tid för det slutliga afgörandet, som ej kan ske förr än på tredje riksdagen efter denna, förslaget må vara lagdt till hvila nu, nästa år eller det derpå följande, hvaremot om ett förslag, som nu lägges att hvila, ej på tredje riksdagen blir antaget, hela saken åter på tre år är uppskjuten.

Med Herr Ribbing förenade sig Herrar *Hedenberg* och *Hedengren*.

Herr Witt: Innan detta förslag lägges till hvila, för att, såsom jag hoppas, tre år härefter uppstå med en kraft, som icke längre kan besegras, anhåller jag att i anledning af detsamma få yttra några ord.

Då man så envist har hindrat katoliker, judar och andra främmande trosbekännare att åtnjuta samma medborgerliga rättigheter som vi, så har jag alltid frågat mig: Hvad är orsaken härtill? Äro de sämre medborgare i samhället, mindre redbare, mindre laglydige och till följd af sin religiösa övertygelse mindre lämplige att beträda sådana Statens tjänster, som ej äro af rent religiös natur, än landets egna barn? Jag har aldrig kunnat besvara denna fråga med annat än nej och derföre icke kunnat

gilla de grunder, man åberopat för den nuvarande lagstiftningens bibehållande. Att denna lagstiftning är olämplig och orättvis, för att icke säga orimlig, är ej svårt att bevisa. Judarne t. ex. lefva tillsammans med oss i det hvardagliga lifvet, hafva samma åsigter, vanor och föreställningar; deras barn åtnjuta i de allmänna skolorna samma undervisning som våra. Anlagen hos barnen utveckla sig olika, några få lust för handel och näringar, andra för litteratur och skön konst, andra åter för vetenskapliga studier och lärda forskningar. Ynglingarne växa upp till män med olika kunskapsmått och skicklighet och hafva lust att på skiljda sätt gagna fäderneslandet. Den obilliga lagen säger då åt den judiske eller katholske ynglingen: din far hade icke samma tro som detta landets barn, du kan därför icke tillerkännas samma rättigheter som de. Men låt ösa vatten på ditt hufvud eller underkasta dig en ceremoni, som betecknar att du öfvergått till landets religion, och du skall, hvilken tro du för öfrigt hyllar i ditt hjerta, komma i åtnjutande af en Svensk medborgares alla rättigheter. Det är hårda och mot religionen nästan hädiska ord lagen uttalar till judisk eller katholsk yngling, då den säger: kan du ej afsvärja dina fäders tro, den tro som hittills utgjort din glädje, implantad af en moder, för hvilken den utgjort ett stöd under lifvets pröfningar, och en förhoppning bortom grafvens rand, så är du utestängd från hvarje tjenstbefattning, ty dessa befattningar äro tillförsäkrade endast söner af Lutherska föräldrar. Dessa hafva ensamme rättighet dertill, hurudan deras inre religiösa öfvertygelse än må vara; de må hafva anslutit sig till de från Lutherska kyrkan mest afvikande trosbegrepp eller öfvergått till ett fullkomligt fritänkeri. Till stöd därför framdrager man dock den kristna läran. Men huru lyder då den kristna lära, hvilken åberopas till stöd för så mycken orättvisa? Jo:

“Den lärans röst
 Är nåd och tröst
 Åt hvarje själ som blöder,
 Dess enkla bud
 Är frukta Gud
 Och älska dina bröder!”

Men kan nu denna sköna, höga, sublimes lära åberopas för bibehållandet af en lag, som måste gifva anledning till en uppenbar orättvisa eller ett skenheligt bedrägeri. Denna lag måste afskaffas. Innebure den en säkerhet, att landet genom den alltid komme att förses med embetsmän af upphöjda och ädla tänkesätt och varmt tillgifne den kristna religionens höga sanningar, så kunde dess bibehållande hafva något skäl för sig, men då detta ej är händelsen och lagen således är alldeles ändamålslös, bör den afskaffas. Jag bifaller därför gerna Konstitutions-Utskottets förslag derom, helst jag icke kan finna, att genom detta förslags antagande Svenska kyrkan på ringaste sätt blottställes.

Då jag denna riksdag ej varit ledamot af Konstitutions-Utskottet och då jag förmodar, att de som deltagit i dess förhandlingar komma att försvara Utskottets Betänkande, så vill jag icke inlåta mig i någon detaljerad motbevisning beträffande de af den föregående talaren mot förslaget framställda anmärkningar, oansedt de efter mitt förmenande ingaluuda äro rigtiga. Jag vill endast fästa uppmärksamheten derpå, att den väg nämnde

talare förordat för att vinna det åsyftade målet redan blifvit försökt, men att det förslag som dervid tillkom af Representationen förkastats. Hvarje förslag har sina fel; de kunna icke undvikas och man bör derföre icke uteslutande fästa sig vid dem, utan vid de fördelaktiga resultat, som vid dess praktiska tillämpning kunna vara att hoppas. Att den princip, Utskottet i sitt förslag uttalar, är riktig, har ingen kunnat bestrida, och jag inser derföre ej, att något hinder kan möta för dess förklarande för hvilande vid denna Riksdag.

Man har emedertid alltid åberopat den kristna religionen såsom ett hinder för judarne att erhålla medborgerliga rättigheter hos oss. Ja, man har gått så långt, att man velat påstå, det Guds ord säger, att de alltid skola sakna ett fosterland, och vi få derföre icke upplåta vårt åt dem. Men vill Herren utkräva några straffdomar mot detta folk, så gör han det nog sjelf, utan att vi behöfva blanda oss deri. Vi hafva fått ett högre bud att lyda, och det heter: "allt det I viljen att människorna skola göra eder det gören I ock dem." Det är detta bud jag lyder, då jag lemnar mitt bifall till förslaget, under den förhoppning att det tre år härefter skall blifva en gällande lag, Sverige till gagn och det Svenska Folket till heder.

Herr Liss Olof Larsson: Jag skulle icke hafva begärt ordet, derest jag icke befarat, att man skulle upptaga min tystnad vid detta tillfälle såsom ett erkännande, att jag frånträdt de åsikter, jag vid ett föregående tillfälle i denna fråga uttalar. Jag får derföre gifva till känna, att jag vidhåller mina åsikter, huru förhatliga de än kunna vara för mången, och det oaktadt tidningarne, under det de tala om tolerans, uttala sitt ve och sina förbannelser öfver dem, som hafva den olyckan att icke kunna dela deras öfvertygelse och derjemte är förmäten nog att uttala en sådan tanke. Det gläder mig emellertid, att åtminstone några talare nu uppträdt, som tänkt lika med mig i detta ämne. Jag vill icke förlänga diskussionen genom att återupprepa de skäl, jag för en gång andragit, eller genom ett försök att gendrifva den siste talarens värtaliga yttrande. All diskussion är öfverflödig för den, som vet att sakens utgång redan på förhand är bestämd. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på, huru omöjligt det skall blifva att en gång samvetsgrannt tillämpa det föreslagna stadgandet, oaktadt den fras som blifvit inrymd i slutet af paragrafen, och jag vågar nästan tro, att icke ens Utskottets ledamöter kunnat föreställa sig att den i verkligheten skall kunna efterlefas. Man talar här ofta om huru våra gamla minnen böra helighållas, och huru det bör vara kärt för hvarje sann fosterlandsvän att försvara dem. Jag skulle då vilja fråga er, mine Herrar inom denna Kammare, som allesammans äro väl bevandrade i den Svenska historien, om det kan vara lämpligt att, sedan så mycket Svenskt blod, ja Sveriges største Konungs blifvit offradt på Tysklands slätter just i striden mot den fiende till vår lära, hvilken vi der uppsökte och besegrade, nu sjelfmant vilja släppa lös denne fiende inom vårt lands egna gränser? Jag tror icke det är värdigt Svenska Folkets representanter, och jag för min ringa del svarar derpå ett bestämt nej, och så länge Svenska Folket vill vara ett kristet evangeliskt folk, och jag af allt hjerta tillhör detta folk, så skall jag aldrig med min röst bidraga till ett för landet så

olyckligt beslut, som det Utskottet här föreslagit, och jag yrkar derföre afslag å den nu föredragna punkten.

Herr Jöns Pehrsson: Äfven jag har tvekat att uppträda mot detta förslag. Jag anser dock de svårigheter, som vid en konsekvent tillämpning af förslaget skulle yppa sig, vara allt för stora, för att det kan obetingadt bifallas. Om, vid handläggningen af en religionfråga vid en domstol på landet, domaren befundes tillhöra en främmande trosbekännelse, skulle detta alltid föranleda uppskof och dryga kostnader för parterna. I händelse af sådan anledning Högsta Domstolens ledamöter blefve jäfvide, hvem skulle då döma i Konungens namn? Utskottet lemnar härpå intet svar. Jag hör icke till dem, som hysa ofördragsamhet mot främmande trosbekännare, och skulle gerna unna dem hvilka som helst af Statens embeten, men domareplatserna vill jag dock undantaga, de böra intagas endast af män, bekännande den evangeliska läran; och är detta anledningen, hvarföre jag icke kan bifalla förslaget utan instämmer i yrkandet om återremiss.

Herr Magnus Svensson: Det förslag, som i denna viktiga fråga af Utskottet blifvit afgifvet, finner jag alltför lösligt och saknande de noggranna bestämmelser, som här vid lag äro af så stor vikt. Det lemnar nemligen alldeles oafgjordt, huruvida icke bekännare af de mest skiljaktiga trosläror, mormoner och dissenters af alla slag, skulle kunna lemnas tillträde till hvarjehanda Statens embeten. Det kan icke förefalla annat än besynnerligt, att man vill sätta en jude på domstolen eller göra en katolik till landshöding, folkskoleinspektör, kronofogde eller länsman. Jag kan för min del icke bifalla ett så beskaffadt förslag och anhåller att till stöd för min åsigt få åberopa ett anförande, som funnits intaget i en allmän tidning, angår Svenska embetsmäns trosbekännelse och lyder sålunda:

1. Hvad betyder det ofta upprepade talesättet, att religionen är människosjälens individuella förbindelse med Gud? Det betyder, att själens religiösa lif aldrig kan blifva föremål för mensklig lagstiftning; att den individuella trosfriheten hör till det eviga rike, i hvilket icke den jordiska Staten herrskar; att, såsom det heter i Gustaf II Adolfs konungaförsäkran, "ingen öfverhet är mäktig att råda eller regera öfver ens samvete".

2. När faller då den religiösa öfvertygelsen inom de menskliga rättsbegreppens område och blir föremål för skydd och begränsning genom den yttre rättsordningen? När den yttrar sig i bekännelse.

3. I hvilka afseenden kan man betrakta religionsfriheten såsom föremål för lagstiftning? Som a) bekännelsefrihet, b) kultusfrihet, c) förmånen att, oaktadt kyrklig dissens, icke lida minskning i borgerliga rättigheter.

4. Huru kan Staten moderera dessa särskilda arter af frihet, utan att göra dem om intet? Staten kan, såsom herrskande inom den *politiska* frihetens område, bestämma t. ex. i afseende på bekännelsen: att denna icke får urarta till ett obehörigt proselytmakeri, till offentligt förnekande af sådana sedliga fundamentalsatser, på hvilka äfven *Statens* ordning hvilat; i afseende på kultusfrihet: att t. ex. främmande religionsförvandter

icke få med sina processjoner stryka kring gatorna, icke få inrätta kloster o. s. v.; i afseende på de borgerliga rättigheterna: att vissa befattningar i Staten icke få beklidas utan af statsreligionens bekännare. Religionsfriheten i dessa olika riktningar är hos oss, såsom vi veta, stadgad och begränsad genom Kongl. förordningarne den 23 Oktober 1860, jemförda med 4 och 28 §§ Regeringsformen samt 26 § Riksdagsordningen.

5. Kan alltså *Staten* hafva en religion? Historien visar oss hvilket öfvermägtigt inflytande hvarje förändring i folkens religiösa tro haft på statslivet. Vi erinra om kristendomens införande i särskilda länder, om islams utbredande i Orienten, om den från Tyskland utgångna kyrkoreformationen. Detta inflytande har sträckt sig till individernas hela uppfattning af den borgerliga ordningens beskaffenhet. Ett folk, hvilket med ett slafviskt sinne dyrkar Gud företrädesvis såsom en sträng herrskare, böjer sig ock villigt för den jordiske despoten i Staten. Ett annat ser i Gud en fader och i medmenniskorna sina bröder, och i känslan af detta barnskap, detta broderskap, höjes det till sedlig frihet, till politisk sjelfständighet. Staten, såsom sjelf ej blott ett andefattigt rättsinstitut, hvar till mängen är benägen att draga den ned, utan en kulturanstalt, ett organiskt sedligt väsende, kan omöjligen förhålla sig likgiltig till religionen, utan hon måste sjelf stå i innerligt förhållande till all sedlig ordnings urkälla, alla väsendens upprätthållare — till Gud. Staten kan i denna mening ingalunda sjelf umbära en religion. Lösgör hon sig från denna förbindelse, så förnekar hon sin egen sedliga natur; hon förnekar Guds världsherravälde, sådant detta röjer sig på hvarje blad i världshistorien; hon förgäter, att hennes öde i lycka och olycka, hennes blomstring lika som hennes förfall, hennes tillvaro och hennes undergång bero af Gud. Är Staten deremot fullt medveten af denna sin förbindelse, så blir det henne icke oklart, hvarför alla moderna och i sann mening humana stater äro *kristna*. Ingen annan religion uppfattar så värdigt förhållandet emellan Gud och menniskan; ingen annan är så uppfylld af den renaste moral; ingen innebär en så verksam tröst i nödens stunder; ingen motverkar så som den menniskans moraliska förderf och närmar henne alltmera sin sanna bestämmelse; ingen manar så som denna religion jordens mäktige att blifva trogne sina pligter mot den ringe, den fattige, öfvergifne och förtryckte, att betrakta honom som en like, en broder, att höja dessa sina bröder till sedlig frihet, till sjelfständighet. Ingen annan religion fastknyter så innerligt bandet medborgarne emellan, då dessa söka förverkliga mensklighetens stora idéer, frihet, jemlikhet, broderlighet — i dessa ords ädla och upphöjda, deras *kristna* betydelse.

6. Då Staten bekänner den *kristna* religionen, huru yttra sig verkningarne deraf? Genom lagarnes stiftande i kristlig ande och efter den rätt förstådda kristendomens fordringar; genom hvarjehanda anstalter för kristendomens upprätthållande och befrämjande; genom anordnande af offentlig gudstjänst, särskildt vid alla för Staten märkligare tillfällen; genom förbud mot sådana inrättningar, som äro mot kristendomen uppenbart fiendtliga; genom föreskriften att de, som äro kallade att i Staten skipa lag eller handhafva förvaltningen, skola bekänna den *kristna* läran.

7. Är denna *sistnämnda* föreskrift lag i *alla* kristna stater? Nej, flera hafva imiterat exemplet af Nordamerikanska republiken, hvilken in-

gen viss religion bekänner, utan lemna sina embeten öppna till och med för ateisten, ehuru embetsmännen få aflägga *ed* på författningen. Dessa imiterande stater torde icke alltid hafva besinnat, hvarthän en sådan förändring leder. De hafva och skyggat tillbaka för att *fullt* tillämpa den, och därför gemenligen stadgat, att landets regent samt de *högsta* dömande och förvaltande funktionärerna skola bekänna *kristna* religionen.

8. Hurudant är förhållandet i detta afseende i brödrariket *Norge*? Dess Grundlov i 92 § innehåller: "Till embetsmän i Staten må endast utnännas Norska medborgare, som bekänna sig till *evangeliskt-lutherska* religionen, hafva svurit konstitutionen och Konungen trohet och tala landets språk." Äfven *främmande*, hvilka inkallas till lärare vid universitetet och lärda skolor eller till läkare, skola bekänna Norska statsreligionen samt aflägga trohetsed åt konstitutionen och Konungen*).

9. I *England*, hvilket land af så mången anses för en mönsterstat i de flesta stycken, huru gestaltar sig der vårt ämne? Icke blott regenten, utan äfven hvarje ledamot i landets *högsta domstol* (med sina tre afdelningar i Westminster), likaså lordkanslaren, lordsigillbevararen, first lord of treasury, lordlieutenant och lord deputy of Irland samt high commissioner i Skottska nationalkyrkans assembly måste bekänna Engelska statsreligionen. Hvarken katolik eller jude får innehafva något af dessa embeten. Deremot är intet hinder, att en katolik eller jude kan blifva hvad i andra stater kallas "*finansminister*" (chancellor of exchequer).

10. Får, enligt Konstitutions-Utskottets ifrågavarande förslag, *Statsråd* bekänna annan religionslära än den *evangeliskt-lutherska*? Nej.

11. Får, enligt samma förslag, ledamot af *Konungens högsta domstol* vara katolik eller jude? Ja.

12. Innebär den föreslagna grundlagsparagrafen något hinder deremot, att *samtliga* platserna i högsta domstolen kunna besättas med judar eller katoliker? Nej.

13. Men, invänder man, det är väl icke *troligt* att så sker? Denna fråga innefattar en fras, som man tyvärr ej sällan hör framkastas af oförståndet, när talet är om *lagstiftning*. Man besinnar ej, att lagen just skall stadga *garantier* mot missbruk. Den får ingalunda *supponera*, att de rättigheter, som den skänker, icke komma att någonsin begagnas i hela sitt omfång. Den gifver ej med fulla händer, under det den *förmodar*, att gifvan skall blott till en del i tillämpningen användas. Till en sådan dårskap bör väl ingen lagstiftare göra sig skyldig.

14. Om nu t. ex. hälften af Högsta Domstolens ledamöter vore judar och andra hälften katoliker, hvem skulle i sista instans döma öfver "frågor, som angå religionsvård och religionsundervisning", hvartill Utskottet sannolikt hänför äfven gäckeri med vår Kyrkas sakramenter och andra s. k. religionsbrott, enligt strafflagens 7 Kap.? Högsta domstolen får ej bestå af temporärt *tillförordnade*; det är endast åt *ordinarie* justitieråd Konungens domsrätt är uppdragen, enligt Regeringsformens 17 §. Huru skall då i slikt fall denna knut lösas? Hvad vet jag.

15. Skulle dessa judar och katoliker i sista hand döma äfven evangeliske prester till afsättning för embetsfel? I Utskottets förslag stå inga

*) Se *Stang*, Norges constitutionelle Ret., sid. 600.

andra undantag än frågor rörande "religionsvård, religionsundervisning och befordringar inom Svenska Kyrkan".

16. Hvem skulle i sista hand döma öfver Högsta Domstolens förmenta *inkompetens* i det ena eller andra af dessa fall? Domstolen (nämnde judar och katoliker) skulle sjelf döma om sina ledamöters jäfvlighet.

17. Men Högsta Domstolens ledamöter äro ju skiftesvis äfven *Statsråd* i ärenden, som höra till de viktigaste i Staten, nemligen stiftande eller ändring af civil-, kriminal- och kyrkolag, i benådningfrågor och andra s. k. justitieärenden. De hafva dervid samma rättigheter och skyldigheter som öfrige ledamöter af Stats-Rådet (Regeringsformens 26 §). Dessutom taga de del i lagstiftande magten på det sätt, att Högsta Domstolens utlåtande måste inhemtas i alla dylika lagstiftningsfrågor, och jemte Konungen eger domstolen utfärda *lagförklaringar* emellan riksdagarne. Hos oss äro således denna myndighets funktioner vidsträcktare än i de flesta andra länder. Skulle nu i ofvannämnda fall Konungen vid sitt rådsbord hafva två judar eller två katoliker, då fråga vore t. ex. om att stifta lag för vår evangeliska Kyrka? Eller skulle, om två ledamöter måhända funnes i högsta domstolen af rena evangeliska läran, dessa påbördas sina judiska kamraters embetsåligganden i antydda afseende? Eller om *sju* (vanliga domföra antalet, se Regeringsformens 22 §) ledamöter funnes af rena evangeliska läran, skulle färre än sju fungera t. ex. i fråga om lagförklaringar eller utlåtanden öfver tillämnade lagreformer? Hvad vet jag.

18. När grundlagen bjuder, att *Konungen* skall vara af den rena evangeliska läran, hvad är då rätta *grunden* till det föreslagna stadgandet, enligt hvilket en del af hans magt, domsrätten, i högsta instans skulle få utövas af främmande religionsbekännare, de der med honom egde *omrösta*, då deremot Statsråden "endast ega Konungen *råd gifva*, men ej jemte honom regera"? Utskottet torde kunna härom lemna upplysningar.

19. Der står i Utskottets ifrågavarande förslag, att de främmande religionsbekännarne "*må kunna*" utnännas till embeten. Konungen kan ju således underlåta att utnämna flera sådana, än han tycker. Det heter dock i samma 28 § Regeringsformen: "Konungen fäste, vid alla befordringar, afseende endast å de sökandes förtjenst och skicklighet, men icke på deras börd." Det är således den ifrågakomne personens duglighet med afseende på det embete, som skall tillsättas, samt hans genom öfning vunna erfarenhet, allt relativt till hans medföreslagne — det är dessa förhållanden *ensamt* Konungen har att afse vid befordringar. Skulle den främmande religionsbekännaren vara undanskjuten från denna regel? Skulle det bero på t. ex. en föredragandes godtycke, utan ledning af åberopade grundlagsbud, att befordra honom eller ej? Skulle icke Konstitutions-Utskottet hafva tillämnat honom *rätt* att lika med *andra* Svenska medborgare ifrågakomma till Statens icke speciellt undantagna tjenster? Då vore här i sanning fråga om ett "fiebile beneficium".

20. Huru blefve frågan lämpligare reglerad? Undantag tydligt, och utan begagnande af svaga uttryckssätt, de tjenster, som böra förbehållas statsreligionens bekännare; men lät, i afseende på alla öfriga, den främmande religionsförvandten hafva samma *rätt* som sina medborgare. Annars öppnar man för honom blott en möjlighet, men bibehåller i väsendtlig mån hans förra rättslöshet i detta stycke.

21. Man ordar så ofta, och stundom med rätta, om allmänna opinionen, rättsmedvetandet, folkmedvetandet. Tror man då verkligen, att i landsorten, exempelvis i Dalarne, folkets uppfattning af en *domares* kall i en kristen stat är sådan, att innevånarne skulle utan missnöje, för att nyttja det lindrigaste ordet, se en jude på domstolen i deras hembygd? Konstitutions-Utskottet torde kunna besvara denna fråga.

22. Hvad är det då insändaren åsyftar med sina frågor? Han bönfaller i den *rätta* toleransens och i det oförvillade folkmedvetandets namn: *att man ville skona domstolarne,*

hvilkas tillämpning af lagar, dem man i en kristen stat gerna ser affattade i en frisk kristlig ande, så djupt och dagligen ingriper i medborgares familjerätt och andra de mest ömtaliga förhållanden. Insändaren medgifver gerna, att en jude och en katolik (ja en jesuit) kan ega en öfvervägande skicklighet, i detta ords vanliga mening, äfven för domarekallet; men han kan ej skilja sig från den tanken, att en uppfostran till rena moraliskt-kristliga tänkesätt här utgör ett väsendtligt moment.

Skulle de, som magten hafva, finna en reform i detta ämne "*högst nödig eller nyttig*" (Riksdagsordningens 38 §) samt anse den böra omfatta äfven domare-embetena; må man då åtminstone,

hvad Högsta Domstolen vidkommer, med dess ofvan antydda vidsträckt funktioner — en domstol, från hvilken ingen appell är tillåten — i närvarande fullt följa Englands exempel och förbehålla dennas domsäten åt statsreligionens bekännare.

Vi äfvas ingalunda att låta Kyrka och Stat utöfva något otillbörligt tryck, den ena på den andra, vi älska ingalunda Kyrkans sammanblandning med Staten. Men vi befara, att mången välmenande man, lik den ädle Waadtländaren *Vinet*, skall gå så långt i sitt nit, att han alldeles *afsöndrar* Kyrka och Stat från hvarandra ända derhän, att ingen rapport blir kvar dem emellan — att, medan man erkänner den sanningen, att det religiösa lifvet är väsendtligen ett individuellt, man gör sig skyldig till den irringen, att i Staten befämja undanträngandet af hvarje religiöst moment, och sålunda ohjelpigt rubbar Statens religiösa grundval.

Herr Siljeström: Jag hade hoppats, att i denna fråga en gång få se ett förslag framläggas, deri full rättvisa gjordes åt de Svenska medborgare, som bekänna sig till från Statskyrkan afvikande trosläror. Det nu föreliggande förslaget, ehuru ett steg framåt derigenom blifvit taget, uppfyller icke denna min förhoppning. Det innehåller endast tre fjerdedelar af den rättvisa, som borde medgifvas. Jag inser icke, hvarföre man ej kan medgifva den helt och hållet, då någon olägenhet dermed icke är förenad, och frågan endast på detta sättet kan lösas. Då Staten inom sina gränser upptagit olika trosbekännare och erkänt dem för Svenska medborgare, bör den äfven tillerkänna dem fullständiga rättigheter såsom sådana.

Det nu föreliggande förslaget laborerar med många bristfälligheter. Det synes grunda sig på den besynnerliga och alldeles origtiga åsigten, att en Lutheran skulle såsom embetsman kunna göra full rättvisa åt en katolik eller jude, men en dissenter deremot icke åt en Lutheran. Grundsatzen är så falsk, att den fäller sig sjelf, och med dess fall försvinner

hvarje anledning, hvarföre man skulle göra någon inskränkning i de främmande trosbekännarnes rättigheter. De vådor, som man velat förebygga genom dessa inskränkningar, kan jag icke fatta. Icke må man väl vilja påstå, att något förnuftigt skäl förefinnes att föreskrifva Kongl. Maj:t att icke utnämna en främmande trosbekännare till Luthersk prest eller gifva honom en tjänstebefattning, hvarigenom han finge med den Lutherska religionsvården att skaffa. Det vore ungefär detsamma som att förbjuda att antaga en qvåkare — man vet att qvåkaresektens åsigter förbjuda alla krig — till general. Det vore med ett ord, att anhålla hos Kongl. Maj:t, att han icke måtte göra något, som vore rent af oförnuftigt. En sådan framställning äro vi nu i begrepp att göra; men ehuru jag ej kan gilla den, vill jag dock icke, på det att åtminstone något må vinnas, motsätta mig Utskottets förslag, utan kommer äfven jag att rösta för dess antagande.

Herr Gumælius: Då denna samma fråga förra gången var före vid pröfningen af det förslag till förändring i 28 § af Regeringsformen, som hvilade från sista riksdagen, föll den på grund af anmärkta brister i förslaget. Det kan ej nekas, att sådana verkligen förefunnos. Men det ligger i sjelfva sakens natur, att de äro svåra, om icke rent af omöjliga att aflägsna, om man fortfar att följa samma väg, som man hittills i detta hänseende beträder. Utskottet försökte äfven till en början samma väg, att bestämma en allmän regel; men sedermera bestämma de tjänster, som derifrån borde undantagas och gjorde äfven försök att specificera dem, såsom flere af motionärerne föreslagit. Men det öfvertygade sig snart derom, att den vägen ej kunde leda till målet. Att bestämdt förneka möjligheten af den föreliggande frågans fullständiga lösning på denna väg, vågar jag icke. Men nog har man rätt att betviifla denna möjlighet, då man finner, att ej en gång de, som i det yttersta påyrka den, likväl ej lyckats att sjelfve göra det och äfven måste medgifva, att problemet är svårt, möjligen på den vägen olösligt.

Utskottet har beträddt en annan väg. Då man vill sjelfva saken, det vill säga den största möjliga utsträckning af dissenters rätt att bekläda Statens tjänster, har man trott, att de embeten, som skola undantagas, borde vara så få som möjligt och endast föreskrifvas af en påtaglig och allmänt erkänd nödvändighet; men att i det stället undantagen skulle bestämmas af embetsgöromålens art, så att en tjänst skulle kunna uppdragas åt en kompetent person, om blott ifrån dess utförande undantagas sådana göromål eller förrättningar, som ej kunde rätt förlikas med hans religiösa tro och med Statskyrkans rätt, att vara fri från främmande trosförvandters inblandning i dess angelägenheter. Rigtigheten af denna grund-sats har blifvit förnekad. Men då dess origtighet ej blifvit bevisad, om äfven man lyckats ådagalägga, att den äfven medför sina svårigheter, måste jag vidhålla den, tills dess ohållbarhet blifvit ådagalagd.

Den förste talaren i ordningen har helt och hållet velat afslå sjelfva saken och låta allt förblifva vid det gamla. Då man likväl numera i allmänhet är ense derom, att större rättigheter böra beviljas främmande trosförvandter att verka inom det borgerliga samhälle, hvares medlemmar de äro, torde hans mening väl icke behöfva upptagas till utförligare veder-

läggning. Att vilja tvinga den allmänna öfvertygelsen, som genom längre erfarenhet och utkämpade meningsstrider stadgat sig, att lemna sin vunna ståndpunkt och åter gå tillbaka, är ett fåfängt försök, som hvarken kan eller bör lyckas.

Den andre talaren deremot, som utförligast i frågan uppträdt både såsom motionär och motståndare mot Utskottets förslag, har ställt sig på den obetingade toleransens ståndpunkt och bekämpat förslaget med dialektikens vapen, hvilka han förstår att så skickligt svänga. Då han lyckats vinna mycket bifall för sin mening, är det en pligt att något utförligare söka bemöta den.

Han har velat visa, att den väg, som hittills varit följd, kan leda till målet, om man i hans förslag stryker ut alla de undantag, hvilka man ej anser hafva skäl för sig, då man slutligen måste hafva kvar dem, som erkännas för nödvändiga. Men der torde det blifva vanskligt nog att på det sättet komma till ett antagande, hvarom alla kunde blifva ense; dels är samhället icke stillastående, utan i jemn och ständig rörelse och utveckling, hvarigenom inträffar, att en tjänst, som den ena tiden kan stå kvar såsom ett undantag, en annan tid bör uteslutas, hvarförutan nya tjänster under tidernas lopp kunna tillkomma, hvilka också behöfde undantagas. Paragrafen i Regeringsformen skulle derigenom komma att blifva underkastad ständiga förändringar, hvilket illa passar för ett grundlagsstadgande. Han finner likväl deri ingen olägenhet. Om nya tjänster uppstå och de befintligas natur ändras, säger han, så kan ock grundlagen ändras. Ja visst. Det låter sig visserligen göra. Men det vore en underlig grundlag, som redan själf påpekade nödvändigheten af en ständig vexling, då det just måste höra till en grundlags natur, om den skall gifva en stadig grund för samhällsförhållandena, att den bör vara underkastad så litet förändring som möjligt.

Samma talare påstår, att hvarken Staten eller de främmande trosförvandter, hvilka man vill bereda större rättigheter, skulle vinna på detta nya stadgande. Staten skulle få embetsmän med två slags kompetens en bättre och en sämre. Sonliga skulle nemligen hafva full kompetens att sköta det embete hvartill de utnämndes. Detta är, såsom det bör vara. Men andra skulle blott anses så till vida för den sökta sysslan kompetente, som de voro egnade att sköta en del af dess åligganden, men icke kunde rätt sköta en del andra. Då det icke gerna kan inträffa, att ej tillgång skulle finnas på sådana, som egde fullständig kompetens, kunde icke gerna inträffa, att någon med en ofullständig sådan, till en ledig syssla utnämndes. Således hade Staten ej någon fördel af dessa, som blott hade en sämre, otillräcklig kompetens, emedan de ej kunde ifrågakomma att till sysslor nämnas, så länge tillgång till bättre finnes. Ej heller vore någon fördel i själfva verket vunnen för dessa främmande trosförvandter, hvilka man föregåfve sig vilja bereda utvidgad rätt till Statens sysslor, då de väl hade fått rätt att söka dem; men såsom redan i förhand ansedde för dertill mindre tjenlige vid utnämningen ej kunde ifrågakomma.

Detta påstående skulle nog ega skäl för sig, om den der omtalade sämre kompetensen i själfva verket vore så mycket ofullständigare, som här

här föregifvits. Men så är icke förhållandet. Det är sannt, att vissa göromål skulle vara undantagna af dem, som höra till sysslan och hvilka de således ej finge behandla. Men huru stor är då deras inskränkning, t. ex. i en domaresysslas förrättningar, hvarom egentligen frågan hvälfver sig? I de flesta fall kanske alldeles ingen, eller åtminstone blott ganska sällan inträffande. Ty huru ofta kommer det väl före, att en domare på landet har sådana mål att handlägga, som röra t. ex. religionsundervisningen eller religionsvården? Den inskränkning, som derigenom kan uppkomma i hans obehindrade utöfning af sitt embete, lärer väl i allmänhet ej vara större, än den som dessutom vanligen uppkommer derigenom, att han af ett eller annat skäl blir jäfvig i ett förefallande mål. Och om man t. ex. tänker sig, att en domare är egendomsegare inom sin domsaga, så kunna derigenom många flera jäfsanledningar mot honom inträffa än genom de hinder, som förorsakas deraf, att han såsom af annan tro än Statskyrkans icke får handlägga ärenden som henne röra. Är då en domares kompetens i nyssnämnda fall en sämre än den vanliga? Det torde man väl icke vilja påstå, ehuru det kan inträffa, ja till och med icke så sällan inträffar, att han såsom jäfvig nödgas afhålla sig från vissa måls handläggning och anlita vikaries biträde.

Ja, men det är just detta, som för de rättssökande och således medelbart äfven för det allmänna är en förlust, emedan det förorsakar omgång, uppskof och nya kostnader. Ja visserligen. Det kan ej nekas. Men då sådant redan under nuvarande förhållanden ganska ofta inträffar och ej kan förekommas, måtte det väl icke så synnerligen mycket betyda, om det *någon* gång, genom antagande af detta nya stadgande, skulle hända. Jag tror, att man gjort mycket mera af detta föregifna hinder, än det verkliga i sig sjelft betyder.

Hvad de främmande sträfvanter angår, så vore det besynnerligt, om ej deras rättigheter skulle väsendtligen blifva utvidgade genom antagande af nu föreslagna stadgande. Det vore ju att påstå, att nya beviljade rättigheter ej vore mera än inga. Kunna de göra sig kompetenta till sysslor, enligt de hittills gällande fordringar, och kanske till och med vida skickligare, än de som hafva den uppgifna *bättre kompetensen*, så vore väl bra märkvärdigt, om ej höga vederbörande vid en ifrågavarande utnämning derpå skulle göra afseende, dertfore att det kunde någon gång inträffa en jäfsanmärkning i ett särskildt mål, föranledd af deras obehörighet att handlägga ärenden, som röra Statskyrkan.

Men andra anmärkare hafva funnit stadgandet vådligt i motsatt afseende. De hafva nemligen uppgifvit, i enlighet med vissa tidningsartiklar, att, om en utvidgad rättighet medgäfvdes dissidenter att kunna erhålla Statens sysslor, särdeles domarembeten, så skulle det kunna helt hastigt inträffa, att Högsta Domstolen skulle komma att bestå till hälften af israelitiska trosbekännare, till hälften af katoliker. Det vore en besynnerlig åtgärd, att just alla till Statskyrkan hörande domare derifrån skulle utslutas, och ett icke mindre besynnerligt sträfvande efter en ny jemnvigt, att just jemnt det skulle afhandlas så, att det skulle vara hälften af hvardera slaget. Visserligen kan man ej veta, hvad framtiden kan föra med sig. Men detta antagande, som naturligtvis skall på ett slående sätt bevisa,

hvilka förderfliga följder det föreslagna stadgandet i sig kan innebära, påminner ovilkorligt om den gamla historien om gumman, som undrade öfver hvilket evangelium man skulle predika, i fall Långfredagen inträffade på Påskdagen. Skulle i en framtid, om religionsfriheten genom detta nu föreslagna eller något annat motsvarande stadgande finge den utsträckning, att främmande trosbekännare i allmänhet kunde till Statens sysslor utnännas, Högsta Domstolens ledamöter alla vara Mosaiska trosbekännare eller katoliker, så skulle detta förutsätta, att hela samhället, och främst Konungen och hans Råd, i afseende på religionsbekännelse helt och hållet vore förändrade, eller åtminstone icke på denna högst viktiga sak fästade något afseende eller vore af samhällets grundlagar förbunden, att det minsta fråga derefter. Men vore det så långt kommet, då vet jag ej hvad ett inskränkande stadgande i detta afseende skulle hafva att betyda. Det vore då lika godt, om det funnes eller icke. Orimliga antaganden kunna väl icke skäligen anses något bevisa.

I detta ämne äro motsatserna hvarandra nära. Så har en annan talare sagt, att alla dessa försök att göra några inskränkningar i afseende på religionsfriheten strider emot dess väsende och att den icke blir verklig, förrän alla sådana inskränkningar borttagas och friheten blir obegränsad. Han har likväl för närvarande låtit bero vid hvad Utskottet föreslagit, för att åtminstone komma ett steg framåt. Då så är, torde för närvarande ej behövas att utförligare inlåta sig i frågan om den betydelse för det borgerliga samhället religionen har, och den plats den inom dess organism bör intaga. Men sorgligt är dock, att en så viktig sak kan anses för en bisak, som man gerna kan utesluta från all inflytelse på det världsliga samhället och hvarpå man i dess angelägenheter icke behöfver fästa något afseende.

Den andra talaren i ordningen, som strängast angripit Utskottets förslag, har funnit det alltför ofullkomligt och ingalunda motsvarande hvarken det allmännas intresse eller de främmande trosförvandternas billiga fordringar, och dessutom sakna den bestämdhet i uttrycken, som ett sådant stadgande ovilkorligt fordrar. Deribland har han t. ex. anmärkt, att ordet religionsvård är något alltför obestämdt, för att vara här användbart. Detta kan ej förnekas. Men jag påstår dock, att om det än icke är så begränsadt till sitt begrepp, att det icke kan tagas både i en vidsträcktare och inskränkta mening, språkbruket likväl, sådant det i allmänhet gäller, tilldelat ordet en så bestämd betydelse, att ingen i detta sammanhang kan misstaga sig derpå. Talaren har af dessa anförda skäl yrkat, att Betänkandet skulle återremitteras till ny behandling. Han har visserligen medgifvit, att den korta återstående tiden af Riksdagen möjligen ej kan tillåta en sådan omarbetning på de grunder han ansett böra därför läggas. Men han anser det uppskof, som möjligen kan ifrågakomma, i fall frågan uppskjutes till en följande riksdag, ingenting betyda. Viktigare är det, att när sjelfva slutpröfningen på andra riksdagen här efter inträffar, det då kan hafva utsigt att vinna Konungens och Riksdagens bifall. Det har således ingen fara, om man dermed dröjer.

Ingen kan väl veta, huru vid ett sådant ämnes slutpröfning kan komma att gå, äfven om man sjelf tycker, att man fått ett Betänkande i ordning och det vinner bifall för ögonblicket. Det kan nog falla ändå. Jag måste

dock motsätta mig återremissen. Vill man verkligen med allvar bevilja de främmande trosförvandterne utvidgade rättigheter, så synes det nu framlagda förslaget uppfylla alla billiga fordringar, och de anmärkningar, som dervid blifvit gjorda synas mig ej vara af den vikt, att de böra hindra dess antagande till hvila, helst de grunder, på hvilka man yrkat att ett nytt förslag skulle byggas, redan tillräckligt visat sig vara nära omöjliga att med framgång använda. Det sätt, som Utskottet här använt, synes vara det enda som kan leda till målet.

Herr Nils Larson: Jag hyser mycken aktning för andras ömdöme i allmänhet, men isynnerhet för den talarens, som uppträdde den andra i ordningen uti nu förevarande fråga. Det kan således synas vara djerft af mig att nu framkomma med anmärkningar emot de af honom framställda satsar; men å en annan sida åter måste det vara ursäktligt, att hvar och en försöker att försvara den åsigt, han förfäktat. Den värde talaren har emot Utskottets förslag anmärkt, att Utskottet icke gjort bestämda begränsningar emellan de embeten, hvilka borde vara den evangeliskt-lutherska kyrkans bekännare uteslutande förbehållna, och dem, till hvilka främmande religionsbekännare, enligt Utskottets förslag, skulle få tillträde. Utskottet har vid behandlingen af frågan, huru det i detta fall skulle uppställa sitt förslag, af uti motiven uppgifna skäl icke funnit lämpligt att uppgöra en sådan begränsning, som den hvilken den värde talaren omnämnt. Utskottet har i detta fall nöjt sig med att föreskrifva, att, då i embeten förekomma frågor, som man icke vill anförtro främmande trosbekännare att handlägga, dessa frågor icke heller skulle få af annan, än den som bekänner sig till den rena evangeliska läran, behandlas. Detta stadgande åter har af anmärkaren ansetts olämpligt att intaga, men jag vill dervid erinra, att vi förut hafva dylika stadganden i vår lag, nemligen i 15 § af Kongl. Förordningen, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, den 23 Oktober 1860, mot hvilka bestämmelser, så vidt jag kunnat erfara, aldrig någon anmärkning blifvit gjord. Utskottet har motiverat sin åsigt i detta fall dermed, att genom lagförändringar och förändrade instruktioner för embetsverken det skulle kunna inträffa, att handläggning af vissa ärenden, som nu icke tillhöra ett visst embete, framdeles skulle komma att tillhöra samma embete, eller att nya embeten och tjenster, som vi för närvarande icke veta utaf, kunna uppstå; af hvilket allt lätteligen kunde inträffa, att, i fall den ifrågavarande grundlagsparagrafen vore uppställd på sätt den värde talaren önskat, densamma icke vidare stode i harmoni med de existerande förhållandena eller vore fullt tillämplig i hvarje förekommande fall. För denna händelse har anmärkaren tröstat oss dermed, att man ju då skulle kunna ändra grundlagen efter förändrade förhållanden, men sådant går, såsom vi nu hafva i denna fråga nogsamtt fått erfara, icke så lätt för sig, och jag må i allt fall fråga, huru man enligt hans förslag skulle gå till väga, om en främmande religionsbekännare vore nämnd till ett embete, men genom organisation af ärendena derefter komme att till samma embete höra befattningen med frågor eller bestyr af sådant slag, som icke böra behandlas af andra än Lutherska trosbekännare; vill man då, att nämnde embets-

man skall afskedas från sitt embete, derföre att han icke kan detsamma i alla delar utöfva.

En annan talare har föreläst för oss en lång artikel utur ett tidningsblad, jag tror det var "Dagligt Allehanda". Jag har ock läst samma artikel och jag har funnit författaren vara en särdeles lärd man och utrustad med en stor skriftställareförmåga. Särskildt har jag också fäst mig vid tvenne af de många punkter, som i denna artikel förekomma, och som jag anser böra besvaras, eftersom tidningsartikeln nu blifvit förvandlad till ett anförande inom Kammaren. Författaren säger nemligen i sin uppsats, angående Svenska embetsmäns trosbekännelse, under punkten 18: "När grundlagen bjuder att *Konungen* skall vara af den rena evangeliska läran, hvad är då rätta *grunden* till det föreslagna stadgandet, enligt hvilket en del af hans magt, domsrätten, i högsta iustans skulle få utöfvas af främmande religionsbekännare, de der med honom egde *omrösta*, då deremot Statsråden "endast ega *Konungen råd gifva*, men ej jemte honom regera"? Utskottet torde härom kunna lemna upplysningar."

Om författaren, med anledning af Utskottets förslag, haft full befogenhet att framställa denna fråga, så skulle jag hafva medgifvit, att Utskottet skulle fått svårt att besvara den; men nu förhåller det sig icke så, som författaren antager eller åtminstone försöker inbilla andra, att främmande trosbekännare såsom ledamöter i Högsta Domstolen skulle ega att med *Konungen* omrösta i sådana mål, hvarom här egentligen bör vara fråga och hvilkas afgörande måste förbehållas åt Statskyrkans bekännare, nemligen de som röra kyrkan och religionsundervisningen; och då blir svaret så mycket lättare, som den af författaren sökta *grunden* kan återfinnas dels deruti, att *Konungen*, men icke Högsta Domstolen är Svenska Kyrkans öfverhufvud; dels deruti, att Stats-Rådet, men icke Högsta Domstolen i vissa fall eger föra regeringen med konungslig magt och myndighet; och dels uti den väsendtliga skilmaden i allmänhet emellan *Konungens* verkningsskrets och Högsta Domstolens. Vidare förespeglar författaren, att det, med antagande af förslaget, skulle kunna hända, att hela Högsta Domstolen blefve sammansatt af främmande religionsbekännare, t. ex. till halfva antalet af Mosaiske trosbekännare, och till andra hälften af kattholiker. Han yttrar nemligen vidare i sin artikel, punkten 19: "Det står i Utskottets ifrågavarande förslag, att de främmande religionsbekännarne "*må kunna*" utnännas till embeten. *Konungen* kan ju således underlåta att utnämna flera sådana, än han tycker. Det heter dock i samma 28 § Regeringsformen: "*Konungen* fäste vid alla befordringar afseende endast å de sökandes förtjenst och skicklighet, men icke på deras börd."

Nu påstår artikelförfattaren, att, till följd af den af honom citerade grundlagsbestämmelsen, Kongl. Maj:t skall vara så bunden, att han understundom omöjigen kan undvika att nämna en främmande religionsbekännare till embetet, enär en sådan ju kan hafva så öfvervägande skicklighet och förtjenst, att han, i betraktande af grundlagens bud, omöjigen kan förbigås. Kändt är det emellertid såväl af författaren, såsom jag har anledning förmoda, som af oss, att vid utnämningar till justitieråd, Kongl. Maj:t icke är bunden af något förslag på ett inskränkt antal personer, utan har full frihet att nämna hvem han vill bland landets alla lagkunnige män. Ett sådant fall, som författaren förutsatt, kan således icke

behöfva befaras, ty underligt skulle det i sanning vara, om icke bland Lutherska kyrkans samtliga bekännare skulle finnas ämnen till justitieråd, utan att Kongl. Maj:t skulle nödgas uteslutande vända sig till det fåtal af andra trosbekännare, som här i riket finnas, för att få sådana. Här skulle ännu kunna vara åtskilligt att säga om alla de mer eller mindre rimliga anmärkningar, som blifvit gjorda mot Utskottets förslag, och om alla de mer eller mindre sannolika följder, som man fruktat af dess antagande; men jag vill sluta med att erinra om käringen, som bekymmersamt frågade: "om vår Herre skulle dö, huru skulle det då gå?" — Jag delar lika litet anmärkarens som käringens farhågor och instämmer derföre med dem som yrkat bifall till förslaget.

Herr Magnell: Det är alldeles klart, att den upplysta majoriteten inom denna Kammare icke vill förvägra främmande trosförvandter något af de embeten och förmåner, under hvilkas utöfning de ej måtte komma i strid med sin religiösa tro; men då Utskottets förslag, enligt hvad representanten från Upsala så klart ådagalagt, laborerar med stora svårigheter i afseende å dess redaktion, och då någon våda icke skulle uppstå genom att uppskjuta frågan, hvarigenom vi skulle kunna få denna redaktion fullt betryggande, helst frågan i alla fall såsom varande af grundlagsnatur icke kan afgöras förrän år 1870, och således utan uppskof i det slutliga afgörandet vi ännu hafva tvenne riksdagar för oss nemligen 1868 och 1869; så kan jag icke annat än instämma uti yrkandet derom att förslaget må återremitteras, på det att nytt förslag må utarbetas.

En representant från Stockholm har visserligen påpekat, att icke ens den inskränkning, som Utskottet föreslagit för tienstens besättande af främmande trosförvandter, må finnas; det vill säga, att han önskar, det äfven presterliga tjänster och lärarebefattningar i kristendom och theologi må kunna med främmande trosbekännare besättas. Ett sådant yrkande förefaller mig i sanning besynnerligt, och grunden tör detsamma säges vara, att det icke kunde falla Kongl. Maj:t in att till dylika lärareplatser tillsätta andra än våra trosförvandter. Det tillkommer, såsom jag tror, ej oss att afgöra hvad som kan falla Kongl. Maj:t in nu eller framdeles. Vi ega blott att föreslå lagar, och det vore föga förnuftigt af oss, att i dem medgifva en sådan utsträckning, som den Stockholms-representanten påyrkat, då vi i alla fall ej önska se den sålunda i lag medgifna rättigheten i praxis tillämpad.

Det vore visserligen af oss liberalt handladt, ja ultra-liberalt, men då ytterligheter städe beröra hvarandra, skulle det också kunna kallas ultra-illiberalt, det nemligen, att vi skulle medgifva främmande religionsförvandter rättighet att intaga våra religiösa och theologiska lärostolar; då likväl intet religionssamfund lemnar oss en sådan rätt. Någon reciprocitet skulle således icke finnas. Jag instämmer uti Herr Ribbings yrkande om återremiss.

Herr Ola Jönsson: Jag anser det nästan omöjligt att framlägga något förslag till ändring i våra grundlagar, som alla ledamöter af Kam-maren skulle gilla. Näst den förste talaren i denna fråga har fäst sig vid det uti förslaget framlagda vilkoret i afseende på sådana personer, som

innehafva domarebefattningar. Han har ansett, att ett sådant vilkor icke bort i grundlagen förefinnas. Om detsamma icke kommit in i förslaget, så skulle otvivelaktigt andra ledamöter hafva uppträdt mot förslaget af denna anledning. Han har ansett såsom oegentligt, att en domare, som tillhör Mosaiska eller katholska trosbekännelsen, skulle förklara sig för jäfvig i vissa fall. Tvenne föregående talare hafva dock visat, att det ofta händer, att domare förklarar sig jäfvig i någon sak, och det finnes svårigen icke någon domare, med hvilken detta icke någon gång inträffar. Anmärkaren har vidare yttrat, att Kongl. Maj:t skulle kunna, då han utnämner en främmande religionsbekännare till en tjenst, föreskrifva, att han icke finge handlägga ärenden af vissa slag. Någon dylik föreskrift af Kongl. Maj:t är ingalunda nödig, ty hvarje Svensk embetsman eger att ställa sig till efferrättelse våra lagar, såväl grundlagen som lagar i allmänhet.

En och annan talare har förmenat, att främmande trosbekännare alldeles icke borde få beklåda domareembetena. Dessa talare hafva förbiset den omständigheten, att Kongl. Maj:t skall enligt grundlagen utnämna bland dem som fått förslagsrum, äfvensom att, om Kongl. Maj:t finner främmande trosbekännare hafva öfvervägande skicklighet och fortjenst, dessa icke böra förbigås. För öfrigt, manne en jude har mindre stränga rättsbegrepp än en Lutheran? Juden tror på en rättvis och hämnande Gud samt lagen, då Lutheranen derjemte tror på ett ljuffigt och gladt evangelium. Juden har följaktligen lika litet om ej mindre anledning att tillåta sig hvad som för begge är orätt, nemligen att synda på nåden. En katolik kan väl icke anses vara mindre väl kvalificerad för mottagande af ett domare-embete än en Lutheran. Icke lärer rättskipningen vara sämre i de katholska länderna än hos oss.

En ledamot har fäst sin uppmärksamhet dervid, att vår störste Konungs blod flutit på Tysklands jord för vår religion. Jag kan då med skäl fråga: Hvarför kämpade denna vår störste Konung? Jo! han kämpade *emot* intoleransen och förtrycket men deremot *för* en utvidgad religionsfrihet, likasom vi nu här göra.

Den siste talaren har uttryckt sig på ett sätt, som skulle han särdeles ömma för vår Statskyrka; men om nu Kongl. Maj:t inkallar främmande religionsbekännare till lärare i filosofi och språk m. m. vid våra högre undervisningsanstalter, icke skakas Kyrkan deraf i sina grundvalar. Om så är, bör man göra sig den qvitt. Jag för min del har dock bättre tankar om henne och tror icke att den rubbas deraf, att en lärostol beströdes af en Mosaisk trosbekännare. Jag bifaller förslaget oförändradt.

Herr Hierta: För min del skulle jag visserligen önska, att det framlagda förslaget blefve bifallet; men vid en närmare pröfning af detsamma bör man kanhända taga till utgångspunkt, huruvida förslaget vid den slutliga pröfningen af Riksdagen kan gå igenom eller icke.

Med anledning af Första Kammarens beslut i frågan erkänner jag, att jag ganska mycket betvivlar, att förslaget, sådant det nu är beskaffadt, vid slutliga afgörandet kommer att antagas; och ehuru jag älskar tre fjerdedelar af rättvisa mera än half rättvisa, så älskar jag dock också half rättvisa mera än ingen. Således, ehuru, såsom sagdt är,

jag skulle vilja antaga förslaget, dock som det är att antaga, att det varder vid nästa riksdag förkastadt, skall jag heldre förena mig med Herr Ribbing uti hans yrkande om återremiss, helst han i afseende å sitt förslag förklarar, att han icke håller på detsamma, utan tillåter hvilka utslutningar som helst derifrån.

Herr Dahm: Ehuru man kan, hvar och en från sin ståndpunkt, betrakta frågan olika, är dock, vill jag hoppas, fullkomlig religionsfrihet och tolerans det mål, hvartill vi alla sträfva. Då frågan sista gången här var föremål för behandling, trodde man sig finna, att Kammaren var någorlunda ense derom, att hvad som då af Utskottet erbjöds var för litet. Nu har Utskottet, med ledning af den diskussion, som då inom Representationen fördes, sökt utvidga friheten för främmande religionsförvandter att erhålla tjänster inom landet några steg längre, och straxt heter det, att man erbjuder dem för mycket. Den talare, som haft mest att anmärka mot förslaget, har vid ett föregående tillfälle sagt, att det vore lika orimligt att vid tillsättandet af embetsmän göra afseende på trosbekännelsen, som att fordra, att de, för att vara kompetente, skola väga 10 pund, och jag drager deraf den slutsats, att hans anmärkningar ej gälla religionsfriheten, utan den form hvori den nu skulle framstå. Med afseende härpå har man sagt, att en embetsman icke borde utnännas till ett embete, der han kunde i vissa fall vara jäfvig. Samma anmärkning har ock blifvit gjord inom Utskottet, men man ansåg der, att, då så få fall funnos, der en embetsman kunde blifva jäfvig till följd af sin trosbekännelse, hvaremot en mängd fall inträffade, då han af andra anledningar blefve jäfvig, lagförändringen utan någon olägenhet för det allmänna kunde vara sådan som den nu är föreslagen.

Hela antalet af "kättare" här i landet år 1860 utgjorde 1,606, hvilket i förhållande till rikets folkmängd utgör endast en på hvarje 2,500, till följd hvaraf bland 2,500 embetsmän endast *en* skulle bekänna en främmande religion. Ett sådant ringa antal lärer väl icke kunna något betyda eller inverka. I praktiskt hänseende är saken således för samhället af ringa betydelse; och när så är, hvartöre ens tveka att göra rättvisa och uppfylla humanitetens fordringar.

En talare har anmärkt, att vi skulle, med antagande af förslaget, få mormoner till embetsmän, men så är icke förhållandet, ty de som få blifva embetsmän här i riket, skola vara kristne eller Mosaiske trosbekännare, hvilket mormonerne icke äro. Jag anser det icke vara farligt att lemna till Regeringen eller till en auktoritet pröfningen, om en person, med afseende å sin religionsbekännelse, kan vara lämplig till ett embete eller icke. Auktoritetens pröfning ifrågakommer nog i värre fall än sådana; och icke fruktar jag heller, att man, med antagande af förslaget, företrädesvis skall välja främmande religionsbekännare. Dessa torde icke komma i fråga, såvida de icke hafva öfvervägande skicklighet och förtjenst, och att erhålla tjänstemän med öfverlägsen skicklighet kan väl aldrig vara annat än gagneligt för det allmänna. Jag yrkar bifall.

Herr Kolmodin: Jag är en varm vän af den sats Herr Siljeström nyss uttalat, "att ingen medborgare, som af samhället i öfrigt tolereras,

bör till följd af sin religiösa tro uteslutas från åtnjutandet af någon medborgerlig fördel“. Alla samhällets barn böra omfattas med samma kärlek och intet stjufbarn finnas, just på det att alla med full barnakärlek må kunna älska sitt fädernesland.

Den ärade talaren tamlade Utskottets Betänkande, derföre att det ej innebure en full rättvisa. Det är dock klart, att så länge våra statskyrkliga förhållanden ega bestånd, så kan denna fulla rättvisa icke vinnas utan att begå en orättvisa mot vår Lutherska kyrka. Reformerna gå ganska fort i våra dagar, och jag förmodar, att alla hinder i detta afseende snart nog skola blifva undanröjda. Jag är upprigtigt sagdt ingen så stor beundrare af denna förening mellan Stat och Kyrka, att jag med synnerlig oro motser upplösandet af densamma.

Samme talare har förklaradt, att Utskottets förslag laborerar med den felaktiga föreställningen, "att Lutheraner väl kunna skipa rättvisa åt dissenters, men icke tvärtom dissenters emot Lutheraner." Jag kan i Utskottets Betänkande icke upptäcka denna föreställning. Det uttrycker blott den efter min uppfattning ganska rigtiga åsigten, att dissenters icke gerna med oväld kunna vara domare i frågor, som röra den Lutherska kyrkan; lika litet som Lutheraner med behörig opartiskhet kunna bedöma dissenter-samfundens kyrkliga angelägenheter. — Detta är otvifvelaktigt en sanning, som har erfarenheten för sig och vållar, att jag å ena sidan alls icke skulle vilja åtaga mig något domareuppdrag rörande främmande trosbekännares kyrkoärenden, men å den andra ej vill åt dem öfverlåta bedömandet af hvad som är Luthersk tro och Luthersk kyrkoordning. — En recipocitet i motsatt rigtning är alls icke önskvärd och står i strid med all sann religionsfrihet.

Det har vidare blifvit förklaradt såsom alls icke farligt, "att åt Regeringen öfverlemnna tillsättandet af embeten utan någon inskränkning med afseende på trosbekännelsen, emedan det aldrig skulle kunna falla en Regering i vårt land in att till kyrkliga befattningar utnämna främmande trosbekännare"; men vår historia från Johan III:s och Carl IX:s tid lemnar oss bevis på motsatsen. Man erinre sig blott de stridigheter och angrepp mot Svensk-Lutherska kyrkan, hvilka på den tiden utgingo från Regeringen dels i katholsk, dels i reformert rigtning, samt huru mycken oro och strid, som framkallades derigenom, att allmänheten ej ville erkänna "Kloster-Lasse" såsom en passande hofpredikant hos Sveriges Konung. Hvad som då kunde ske kan ännu ganska lätt hända, och derföre bör i grundlagen nedläggas ett stadgande mot dylika magtmissbruk. Den ärade talaren har visserligen förklaradt, att en dylik åtgärd från Svenska Regeringens sida vore lika så orimlig, som att utnämna en qvåkare till general. Denna bild haltar allt för mycket, för att vara öfvertygande. — Qvåkarne afsky, på grund af religiös öfvertygelse, allt hvad krig heter; men jag har aldrig hört, att en katolik hyser några religiösa skruper mot en professorsstol eller ett fett pastorat. Jag gillar således syftningen i Konstitutions-Utskottets förslag. Emellertid nödgas jag förklara, att förslaget, sådant det nu föreligger, ej tillfredsställer mig. Jag vill, att hvad som i detta afseende gifves skall gifvas fullständigt och utan förbehåll. Alla halfva medgifvanden äro förhatliga och leda vanligen till ett oberäkneligt trassel. Att, såsom åtminstone en af motionärerne gjort, uppställa speciela bestäm-

melser med full kompetens är bättre än den sväfvande allmänlighet, hvori Utskottet lemnat saken. Herr Ribbing har så utförligt framlagt förslagens brister i detta afseende, att jag kan inskränka mig till att på de grunder, hvilka han anfört, yrka på återremiss af BetänkanDET.

Herr Liss Olof Larsson: Då jag förra gången hade ordet, kunde jag icke förmoda, att någon längre diskussion skulle uppstå om denna fråga, och derföre har jag ånyo begärt ordet, för att lemna några ytterligare skäl för mitt afslag, men jag ämnar derföre icke hålla något längre föredrag öfver ämnet, ty dertill är jag icke mäktig. Jag undrar visserligen icke på, att Utskottets ledamöter vilja försvara sitt förslag, men icke trodde jag, att hvar och en utaf dem behöfde stiga upp för att besvära sig härmed, då det blott är några enfaldiga bönder, som yrkat afslag derå. Att Herrar Hierta och Siljeström talat för bifall, förundrar mig icke. Det skulle mera hafva förundrat mig, om de ej gjort det, och jag skulle väl vilja anföra några skäl mot deras åsigt, men då jag häruti är förekommen af Herr Kolmodin, som gjort detta mycket bättre, än jag någonsin kunnat göra, så instämmer jag med honom. Det torde dock tillåtas mig att tillägga några ord. Några talare hafva sagt, att det ej vore så farligt att bifalla detta förslag, derföre att det ej kommer att tillämpas. Om jag kunde tro på ett dylikt tal, så medgifver jag, att det ej vore någon fara att till förslaget lemna bifall, men jag tror icke, att det är klokt, om ens värdigt Riksdagen att stifta lagar och derunder supponera, att de aldrig skulle tillämpas, och är det verkliga meningen att den ej skall tillämpas, så vet jag icke hvarför det bör vara någon brädska med dess stiftande, då det är meningen att detta lagbud skall stå såsom en död bokstaf i vår grundlag. — Jag tror till och med, att om den nu samlade Riksdagen nästa gång antager detta förslag, detsamma af den nuvarande Regeringen icke sanktioneras, men vi kunna icke lita på en kommande Regering, och vi veta ej huru den kan blifva sinnad, ty historien framter så många exempel på omkastningar i detta hänseende, då den t. ex. visar oss huru Johan III sökte förstöra sin store faders verk och i landet åter införa den katholska läran, som redan var af Folket ogillad och frånträdd, andra exempel att förtiga. — Vidare påstå några talare, att det ej är rätt att förneka vissa Statens medlemmar vissa rättigheter, endast och allenast för deras trosbekännelses skull. Detta låter visserligen mycket vackert, men jag har mina betänkligheter att obetingadt antaga denna sats för god. Låtom oss betänka, det vårt samhälle nu antagit den evangeliskt-lutherska bekännelsen, såsom för oss mest lämplig och tillfredsställande, och att vi derefter lämpat våra institutioner; skola vi då, derföre att några utländingar af annan troslära komma till vårt land, hvilket de betrakta såsom ett fält för deras diktan och traktan att förtjena penningar — ty de veta nog huru svaga Svenskarne äro för det kram som kommer från utlandet; — skola vi, säger jag, för att dessa funnit godt att här nedslå sina bopålar, för deras skull ändra grundvalarne för hela vår samhällsbyggnad? Jag kan icke medgifva något sådant, då jag hyser den föreställningen, att dessa kommit hit, icke drifna af någon sann kärlek till fäderneslandet, utan hitförda af hoppet att kunna samla penningar, och hvilket land de måhända vilja kalla sitt endast så länge deras ockrande

på den Svenska fåfången lyckas dem. — En talare har sökt gendrifva mitt yttrande angående Gustaf II Adolf; jag vill nu icke ingå i granskning af hans gemåle, utan blott tillkännagifva, det jag tror, att denne store Konung var så varmt tillgifven den evangeliskt-lutherska läran, att, om han nu lefvat, han ingalunda skulle lemna sitt bifall till det nu framlagda förslaget, ty han hade sannerligen för denna läras upprätthållande icke gjutit så mycket Svenskt blod, liksom han ock för samma höga mål slutligen offrade sitt eget lif, om han icke varit denna lära varmt tillgifven.

Jag skulle visserligen kunna instämma med dem, som yrka återremiss, för att få antaget något bättre förslag, såsom t. ex. något af de utaf Herrar Beckman och Ribbing framlagda, men då de, som påyrka återremiss, göra det derföre, att de vilja gå ännu längre i friheter än Utskottet, så kan jag ej biträda deras åsigt, utan yrkar fortfarande afslag å Utskottets hemställan i förevarande fall.

Herr Björck: Det är icke min mening att vidlyftigt orda, om hvilka hufvudorsakerna äro till den kontrovers, som här uppstått, och det torde i detta hänseende endast behöfva erinras, att sedan 300 år tillbaka medborgerliga rättigheter inom vårt land tillkommit endast dem, som tillhört den evangeliskt-lutherska kyrkan. Under sednare tider har förhållandet härmed blifvit helt annorlunda, i det att bekännare af främmande tros-lärer icke allenast tillåtits att här vistas, utan att de numera såsom medborgare bo midt ibland oss. Då det nu en gång så är, så ligger det ock i sakens natur, att förhållandena måste lämpas efter verkligheten, och att vi således måste öfvergå från en föräldrad lagstiftning till en sådan, som motsvarar erkända nya förhållanden. Visserligen skulle jag för min del hafva ansett det hafva varit bättre, i fall man i stället för dissenterlagen hade uti grundlagen infört det stadgande, att Svenska Staten består af medborgare, hvilka, såsom sådana, icke behöfva bekänna sig till den evangeliskt-lutherska läran, utan ega fullkomlig bekännelsefrihet. Då hade man helt enkelt, beträffande de medborgerliga rättigheterna, icke uppställt några fordringar i religiöst hänseende. Det synes emellertid nu, som råder temligen stor enighet derom, att flera befattningar i rikets tjänst skola kunna innehafvas af bekännare af annan troslära än den rena evangeliska, men att i några fall inskränkingar böra ske och att frågan egentligen rör sig derom, att finna en lämplig form för ett dylikt stadgande. Öfvergången är ock ganska svår, som visar sig af alla föregående försök i denna väg, men jag för min del tror, att i grundlagen bör uppställas en viss princip härför, och att detta är rättare än dels att der söka uppräkna vissa tjänster, som böra besättas med personer, bekännande sig till den Lutherska kyrkan, dels att, såsom Utskottet nu gjort, uppräknas vissa undantag från Statens tjänstebefattningar i allmänhet, hvilka sålunda undantagna tjänster äfvenledes böra beklädas af innehafvare, tillhörande den evangeliska bekännelsen. Jag tror, att den evangeliskt-lutherska kyrkan, som i århundraden haft privilegium att inom vårt land beherrska samvetena, ännu innehar vissa andra privilegier, och att hennes målsmän fortfarande komma att göra anspråk derpå i frågor, som direkte röra Kyrkan och dermed sammanhängande ämnen. Visserligen är det sannt, att dis-

senters derigenom komma att lida orätt, ty om Svenska Kyrkan säger, att religions- och undervisningsfrågor icke böra behandlas af andra än bekännare af den rena evangeliska läran, så kunna dissenterna med skäl säga alldeles detsamma, eller att deras angelägenheter icke böra skötas af den Lutherska kyrkan och dess målsmän; men detta tal, om än aldrig så befogadt, torde ändock ännu icke på lång tid kunna bifallas. — Den Lutherska kyrkans medlemmar, i besittning af Statens alla embeten, hafva länge njutit ett enväldigt privilegium derå, och då nu är fråga att i grundlagen bibehålla en del af detta privilegium, nemligen för så vidt det rör de tjänster, som omedelbart tillhöra Kyrkan och behandlingen af de frågor, hvilka hafva en ovilkorlig inverkan på Kyrkans förhållanden, så anser jag, just emedan denna rättighet är af privilegii natur, att detta bör uttalas i en särskild punkt af den ifrågavarande grundlagsparagrafen. Derigenom tror jag, att den svåra knuten lättast vore löst. Deremot tror jag att frågan nästan dödas, om stadgandet uppställes på det sätt Utskottet nu gjort, ty jag föreställer mig, att det ej är så lätt att besvara anmärkningar i fråga om embetenas olika beskaffenhet och alla de undantag från regeln, som blifvit föreskrifna. Tillämpningen af hvad jag föreslagit tror jag deremot icke skulle blifva så särdeles svår, ty man behöfde blott bestämma beskaffenheten af det särskilda ärende, som vore under pröfning. Stadgandet skulle således innehålla, att alla de mål, som angå Lutherska kyrkan inom ett visst begränsadt område, endast kunna behandlas af embets- och tjänstemän, som tillhöra denna bekännelse. Man behöfde icke då vid tjänsters tillsättande bekymra sig om de sökandes religiösa förhållanden, utan lemna detta åt deras eget samvete.

Ehuru jag således i det hela icke skiljer mig från Utskottets åsigt i sjelfva hufvudsaken, tror jag ändock att saken skulle vinna derpå, att Utskottet ännu en gång finge densamma under handläggning, och jag hemställer, på dessa skäl, huruvida icke den högt ärade Kammaren skulle finna anledning anmoda Utskottet att på detta sätt förfara. Då ingen särdeles brådska torde vara af nöden, utan förslaget gerna kan antagas antingen nästa eller ock någon kommande riksdag, så yrkar jag äfven af detta skäl återremiss å Utlåtandet.

Herr Uhr: Ehuru jag på sätt och vis är förbjuden att här yttra mig, då en talare, min ärade granne här straxt ofvan till venster, funnit besynnerligt, att Utskottets ledamöter mangrannt vilja uppträda till försvar för sitt förslag, så vågar jag likväl göra ett försök, jag som de andra, att få säga några ord i ämnet. Jag får således gifva till känna, det jag i Utskottet delat pluralitetens åsigt i afseende på redaktionen af förslaget. Visserligen gjorde man åtskilliga försök att mer i detaljer framhålla hvad man ville, men detta hade sig icke så lätt, utan man höll på att råka in i en labyrinth, hvarur man icke så lätt fann någon utväg. Min tro är ock, att det icke är rätt att i en grundlag införa allt för minutiösa bestämmelser, utan att dess stadganden böra uttryckas i mera allmänna ordalag, som derföre icke behöfva sakna nödig begränsning. Jag önskar således, att Kammaren måtte antaga Utskottets förslag att hvilatill grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag. Att återförvisa ärendet till Utskottet vid denna riksdag, tror jag verkligen icke lönar mödan, ty säkerligen blir

någon förändring deri nu icke vidtagen, hvilket deremot kan hända nästa riksdag, i fall man då i Utskottet insätter de argaste anmärkarne, hvilket jag för min del då icke skall hafva något emot.

Herr Magnell: Då jag icke önskar framstå såsom någon försvarare af intoleransen, på hvad sätt den än må uppenbara sig, så har jag varit nödsakad att begära ordet ännu en gång. Den talare, som yttrade sig näst efter mig, har ansett lämpligt hålla en straffpredikan för mig, derföre att jag skall hafva undantagit lärostolarne i historia och filosofi från dem, hvilka icke böra besättas med andra lärare, än dem som bekänna sig till den rena evangeliska läran. Detta beror helt och hållet på missförstånd och en felaktig uppfattning af mitt yttrande, då jag alldeles icke talade härom, utan om läroplatserna i religion och de theologiska disciplinerna. Med denna upplysning hoppas jag, att hans anmärkning helt och hållet förfaller, åtminstone kan jag för min del icke taga åt mig densamma.

Herr Liss Olof Larsson: Då flere ledamöter uppträdde och yrkat, att Utlåtandet måtte till Utskottet återremitteras, på det att ett förslag i den rigtning, Herr Ribbings motion antyder, måtte framläggas, så och ehuru jag helst skulle önskat frångång åt Herr Beckmans förslag, vill jag likväl afstå från mitt yrkande om afslag och instämna med dem, hvilka begärt återremiss. Till svar å hvad Herr Uhr i sitt anförande yttrade till mig direkt, vill jag blott gemäla, det jag, förra gången jag hade ordet, ingalunda förklarade det vara orätt att alla Utskottets ledamöter uppträdde till försvar för Utskottets förslag, utan ville jag endast antyda att, enligt mitt förmenande, det vore öfverflödigt att så starkt och häftigt uppträda till försvar för Utskottet, då de, som haft anmärkingar mot förslaget att framställa, utgjordes nästan endast af enfaldige bönder. Slutligen ber jag Herr Uhr vara öfvertygad om upprigtigheten af mitt förklarande, det jag ingalunda aspirerar att komma in i Konstitutions-Utskottet, utan jag önskar dem som nu hafva sin plats der all möjlig lycka, att äfven framgent få bibehålla detta förtroende.

Herr Otterström: Jag begärde ordet allenast för att få till protokollet antecknad, det jag till alla delar instämmer i Herr Gumælii yttrande.

Herr Blanche: För att icke förlänga diskussionen i en fråga, hvaruti jag under föregående riksdagar så ofta haft tillfälle att gifva mina tankar till känna, vill jag nu helt enkelt förklara, det jag till alla delar instämmer i Herr Siljeströms yttrande.

Öfverläggningen förklarades vara slutad. Sedan Herr Talmannen redogjort för samt framställt propositioner på de yrkanden, som under öfverläggningen blifvit gjorda, dels om antagande af Utskottets förslag såsom hvilande till framtida grundlagsenlig behandling, dels om detsammans återförvisning till Utskottet, dels ock om afslag derå; samt vidare förklarar sig anse Kammarrens svar å förstnämnda yrkande vara ja, begärdes votering. Med anledning häraf blef, efter fattadt beslut att nej-propositionen skulle lyda

på återförvisning, följande voteringsproposition nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som, att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, antager det förslag till ändring i Regeringsformens 28 §, hvilket blifvit framställt i Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 11,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat till Utskottets förnyade handläggning återförvisa ifrågavarande Utlåtande.

Omröstningen utvisade, att 69 ledamöter röstat ja samt 89 nej; i följd hvaraf Kammaren beslutat, att förevarande Utlåtande skulle till Utskottets förnyade handläggning återlemnas.

§ 5.

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 12, angående väckta motioner om ändring i 26 § Riksdagsordningen.

Med anledning af Utskottets förslag till förändring uti ifrågavarande paragraf yttrade:

Herr Hedengren: Då jag tillfälligtvis såsom suppleant var närvarande i Konstitutions-Utskottet, då denna fråga derstädes behandlades, men icke kunde instämma i pluralitetens åsigt, så förenade jag mig i den af Herr Landgren afgifva reservation. Jag anser det dertöre vara min skyldighet att nu tillkännagifva skälen för denna min åsigt. Dervid kan jag till en början icke underlåta att förklara, det jag gillar sjelfva hufvudbestämmelserna i det väckta förslaget, men jag anser det vara en inkonsequens att här göra samma undantag, som skedde i fråga om främmande trosbekännares befordran till embeten i Statens tjenst. Jag anser det nemligen vara viktigt att, så länge Riksdagen eger att stifta lagar för Svenska Kyrkan, man icke sträcker liberaliteten alltför långt och slår öfver på en motsatt sida, så att man möjligen blefve intolerant och orättvis mot Svenska Kyrkans egna medlemmar. Utan att således vilja motsätta mig, det en främmande trosförvandt, som gjort sig känd för redbarhet och lyckats tillvinna sig sina medborgares förtroende, kallas till medlem af Svenska Riksdagen, fordrar jag likväl, det en sådan person icke må ega rättighet att deltaga i behandling och afgörande af frågor, som röra den Lutherska församlingens gudstjenst, religionsundervisning eller religionsvård. Man må icke invända att de personer, tillhörande främmande religions-samfund, som på så sätt möjligen kunna blifva medlemmar af Riksdagen, i allt fall blifva till antalet så få, att deras röster komma att intet eller föga betyda, ty redan vid denna riksdag hafva vi en gång haft tillfälle att se, hurusom den förseglade sedeln måst öppnas och gifva utslag i saken, och kan detta äfven ofta nog inträffa i en framtid samt synnerligast i religionsfrågor, emedan härom meningarne visat sig vara särdeles delade. Man har äfven räknat på *granmlagenheten*, som skulle afhålla främmande trosförvandter från att deltaga i dessa frågor behandling, men jag tror att denna beräkning är temligen illusorisk. Väl skulle jag kunna förut-

sätta en sådan grannlagenhet hos Mosaiske trosbekännare, men deremot icke hos katolikerna, hvilka hafva ett särskildt öfverhufvud i kyrkliga angelägenheter, nemligen Påfven i Rom, och som anse oss såsom kättare. Icke heller må man tro, att bekännare af denna sednare religion äro överksamma, så att de icke skulle tänka på att befordra densamma utspridning, och alltför mycket befrämja dess fördelar på vår kyrkas bekostnad, hvarigenom sådana tider som under Johan III:s regering för oss möjligen skulle kunna återkomma; erfarenheten har nemligen visat, hurusom denna religion på sednare tider vunnit alltmer terräng i England äfvensom att i nordligare orter af Norge försök blifvit gjorda i catholicismens intresse.

Det är på grund häraf som jag yrkar, att Utlåtandet måtte till Utskottet återremitteras för att få ett tillägg till 26 § Riksdagsordningen i den syftning, att Riksdagsman af främmande kristen trosbekännelse icke må berättigas att deltaga i frågor, som röra stiftandet af lagar och ordningar för Svenska Kyrkan.

Herr A. A. Anderson: Jag vill allenast tillkännagifva, det jag anser ifrågavarande grundlagsändringsförslag utan våda kunna antagas såsom hvilande till en kommande riksdag.

Herr Witt: Af samma skäl som jag vid behandlingen af Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 11, angående ändring i 4 och 28 §§ Regeringsformen, yrkade, att Utskottets i berörda Utlåtande framlagda förslag måtte antagas att hvila till grundlagsenlig behandling, — af samma skäl påyrkar jag, att äfven nu förevarande förslag måtte antagas att hvila, och vågar jag, såsom skäl härföre, referera mig till hvad jag vid behandlingen af Utlåtandet N:o 11 yttrade angående det orättvisa i nu gällande grundlagsstadganden i fråga om Mosaiske och andra främmande trosbekännares medborgerliga rättigheter. Det har förut blifvit ådagalagdt, att hela denna lagstiftning är utan ändamål, enär vi i allt fall icke kunna förvissa oss derom, att vid befordran till embeten och tjänster allenast sannt Lutherskt kristna personer ifrågakomma, ty man kan icke genom lagen bestämma eller försäkra sig om, hvilken tro som skall finnas i människohjertat, och kan det derföre lätt nog hända, att bland dem, hvilka gifva sig ut för Lutherska trosbekännare och utnämnas till embeten och tjänster, kunna påträffas personer, som till sin bekännelse äro katoliker, ja till och med judar. Man har erinrat att meningarne ofta nog äro delade här inom Kammarne och att vid ett tillfälle denna riksdag den förseglade sedeln måst brytas för att gifva utslag i en sak; detta är väl sannt, men om nu också den person, på hvilkens röst en frågas utgång vore beroende, tillhörde ett främmande religionssamfund, så skulle man kunna säga, att han i visst fall bör kunna vara mer opartisk, än den som envist vidhåller t. ex. en i religiöst hänseende föreskrifven formel. Dessutom bör man taga i betraktande, att Kyrkomötet blifvit tillerkändt veto i alla kyrkolagsfrågor, så att en häruti ingripande och på riksdagen antagen lag i allt fall icke blir gällande, förrän densamma af Kyrkomötet godkännes, samt att, om en katolik eller jude skall kunna taga inträde i Riksförsamlingen, han dock först måste väljas till riksdagsman af Luther-

ska lärans bekännare, enär dessa bland de väljande intaga en ojemförligt stor pluralitet. Jag anser därför icke någon våda för Statens säkerhet uti att antaga ifrågavarande förslag och yrkar således, att det måtte antagas att hvila till grundlagsenlig behandling.

Herr Hedenberg: På de af förste talaren anförda skäl äfvensom de motiver, som innefattas i Herr Landgrens reservation, yrkar jag, att ett sådant tillägg till 26 § Riksdagsordningen måtte ske, som Herr Landgren föreslagit.

Herr Jonas Jonasson från Calmar län: För min del yrkar jag afslag å Utlåtandet.

Herr C. A. Larsson: Då jag icke kan tro, att Kammaren skulle hysa fruktan därför, att en katolik eller jude, om han blefve vald till medlem af Kammaren, skulle kunna här ensam stifta lag, så vill jag bifalla Utlåtandet.

Häruti instämde Herr *Rosenberg*.

Herr *Magnus Svensson*, som begärt ordet, inskränkte sitt yttrande till att instämma med Herr *Jonas Jonasson*.

Herr Gumælius: Icke heller jag kan inse någon våda uti att åt främmande religionsbekännare medgifva rättighet att utöfva riksdagsmannabefattning, ty om också en eller annan dissenters skulle här få inträde, så kan han ju icke bestämma en frågas utgång på annat sätt än att i diskussionen framlägga skälen för sin åsigt, hvarefter det beror på Kammarens eget omdöme att godkänna dessa skäl eller ej. Skulle åter meningarne i Kammaren vara så delade, att en frågas utgång vore beroende på en enda röst, då är i allt fall saken kommen på den punkt, att töga beror på hvems röst blir den afgörande. Det förefaller verkligen, som Kammaren af en viss skuggrädsla afhållas från att bevilja utvidgade rättigheter åt främmande trosförvandter i det fall, hvarom nu är fråga, men då jag icke delar denna fruktan, så kan jag icke annat än påyrka, att förslaget måtte antagas hvila till en kommande riksdag.

Herr Rundbäck: På samma gång jag förklarar, att jag bifaller det väckta förslaget, får jag tillika uttala, att jag icke kan ingå på den af förste talaren föreslagna inskränkning i den hvarje riksdagsman enligt 52 § Riksdagsordningen tillförsäkrade rätt. Det heter nemligen i nämnda lagrum, att "vid Kammarens sammanträde eger hvarje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning komma". Jag tror icke det skulle vara särdeles helsosamt att i något hänseende göra inskränkning i denna rättighet.

Öfverläggningen var slutad. Efter lemnad redogörelse för de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, framställde Herr Talmannen proposition å de olika meningarne, bland hvilka Herr Talmannen förklarade sig anse den, som afsåg att göra förslaget hvilande för vidare grundlagsenlig be-

handling, vara med öfvervägande ja besvarad. Härom begärdes likväl votering, och sedan Kammaren till nej-proposition antagit återförvisning, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som, att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, antager det förslag, som af Konstitutions-Utskottet blifvit framställt i dess Utlåtande N:o 12,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat till Utskottets förnyade handlingning återförvisa ifrågavarande Utlåtande.

Omröstningen, i vanlig ordning anställd, utföll med 101 ja emot 44 nej; hvadan förevarande förslag var af Kammaren antaget att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

§ 6.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Memorial N:o 64, i anledning af Första Kammarens återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 39, rörande väckt motion om ändring i gällande lag angående giftomannarätt.

Kammaren lade Memorialet till handlingarne.

§ 7.

Företogs till afgörande Stats-Utskottets Utlåtande N:o 68, i anledning af väckt motion om beviljande af ett lån å 150,000 R:dr till Wallåkra stenkols-aktiebolag.

Härvid yttrade

Herr Ola Jönsson: Ehuru jag numera icke hyser ringaste hopp om bifall till min motion — hvilket jag ej heller ämnar yrka — skulle jag dock illa behandla den fråga, jag af renaste öfvertygelse upptagit och öfverlemnadt till Riksdagen, om jag icke vid detta tillfälle granskade de skäl, Utskottet andragit för sin afstyrkan.

Utskottet börjar på följande sätt: "Af hvad i berörda Betänkande finnes anfördt, synes väl kunna antagas" — och derefter slutar Utskottet första punkten sålunda: "detta förhållande ger visserligen anledning till förhoppningar, att en rik inkomstkälla för landet här förefinnes." Utskottet har sålunda nödgats erkänna, att anledningar till förhoppningar om inkomster verkligen finnas. Men, fortsätter Utskottet, "huruvida dessa förhoppningar skola förverkligas, beror otvifvelaktigt endast derpå, att kostnaden för stenkolens upptagande icke öfverstiger det pris, som vid deras försäljning kan erhållas på stället" o. s. v.

Här har Utskottet tydligen fäst sig endast vid den direkta vinsten och icke vid den indirekta för landet, ty möjligen kunna sådana omständigheter inträffa, som tvinga förbrukningen att begagna egna stenkol, om man har lyckan att hafva tillgång på sådana. Men hvarföre kostnaden för kolbrytningen skall blifva så stor, att den kan antagas "öfverstiga" öfversäljningspriset, kan jag icke inse, enär kolen förekomma på mindre

djun

djup i dessa grufvor än på andra ställen, såsom t. ex. i England. Grundliga undersökningar af dessa kolfält hafva egt rum på den sednaste tiden och sedan Professor Erdmann besigtigat dem, hafva dessa ledd till nya upptäckter. Först fanns endast en kolflöts af 2 fots mäktighet på ett djup af 110 à 120 fot. Vidare upptäcktes, vid ånyo anställd borring, 5 fot under denna flöts en annan på 3 fots mäktighet, och för kort tid sedan fanns på något afstånd från denna en annan flöts af 3 fots mäktighet på endast 85 fots djup. Och att denna sista flöts står i samband med andra af samma mäktighet, lärer vara anledning att antaga. Så vidt man vet och enligt de underrättelser, man erhållit om Englands grufvor, lära kolen der förekomma å något ställe på det ofantliga djupet af flera hundra fot, och icke desto mindre anse Eugelsmännen det löna mödan att upptaga dem.

Utskottet fortsätter: "Skulle en sådan behållning visa sig uppstå, hvilket bör vara vida lättare att här utröna än vid andra grufbrytningar"; — och så slutar Utskottet denna mening sålunda: "så synes icke något tvifvel förefinnas, att delegare i företaget skola med lätthet erhållas, så vida icke de nuvarande egarne uppställa alltför öfverdrifna anspråk". Denna slutsats skulle — jag medgifver det — under andra förhållanden kunna hafva för sig något skäl. Men i en tid, då penningarne äro så efterfrågade som i denna och såsom utlånade lemna högsta möjliga ränta, är det antagligt, att kapitalisten heldre föredrager denna säkra vinst än den större eller mindre men osäkra afkastning, han kan erhålla genom att nedläggja dem i ett företag sådant som det förevarande.

Vidare säger Utskottet: "Men innan det blifvit utredt i hvad mån brytningen af så tunna stenkolslager som de här ifrågavarande lönar sig, saknas ännu första villkoret för att kunna med någon tillförlitlighet på detta företag grunda några beräkningar för framtiden." Om Utskottet saknat kämedom om det resultat, hvartill undersökningarne ledd, som jag här uppgifvit och för hvars sanningsenlighet jag ikläder mig fullt ansvar — vore yttrandet förlåtligt, ehuru Professor Erdmann i sitt betänkande, hvilket varit för Utskottet tillgängligt, tydligen visat, att på mera än ett ställe i utlandet man icke föraktat att bearbeta fullt så tunna lager som dem, hvilka förefunnos redan då detta betänkande skrefs, och jag tror äfven, att vid Höganäs man brutit kol af icke mäktigare beskaffenhet än dessa eller 1 à 1½ fot.

Slutligen yttrar Utskottet: "Då härtill kommer, att för återbetalningen af det begärda statslånet icke erbjudits annan säkerhet än bolagets förbindelse att, "så snart företaget lemna derför tillräcklig vinst, återbetala så väl kapital som ränta", hemställer Utskottet" etc. Detta skall naturligtvis utgöra sjelfva klämman i Betänkandet, men jag må bekänna, att, hvilka skäl Utskottet ock må hafva haft för sin afstyrkan, hade jag icke väntat, att Utskottet skulle komma med detta. Af skyldig grannlaghet har jag icke tillåtit mig att framlägga något förslag i fråga om villkoren för lånet, utan har jag öfverlemnadt åt Riksdagen att närmare bestämma de villkor, som Riksdagen kunde anse skäligen. Om Riksdagen velat förbehålla Staten särskild garanti för lånet i grufvorna, skulle enligt min öfvertygelse bolaget otvifvelaktigt icke haft något att deremot

invända. Längre hade jag icke trott, att man ville gå, ty att, sedan bolaget nedlagt så betydliga summor i företaget af egna medel, nu fordra, att bolaget skulle lemna säkerhet i delegarnes enskilda stadsegendomar, för den händelse dessa vore ograverade, synes vara orimligt; — och att ställa borgen för lånet är minst lika svårt som att låna penningarne. Staten hade kunnat förbehålla sig rättighet att hafva ett ombud vid revisionen af bolagets räkenskaper; och då bolaget tillförbundit sig att, då företaget lemnar vinst, återbetala så väl kapital som ränta, hade Staten sålunda kunnat erhålla visshet, att Statens rätt icke blefve förnärmad och vara nöjd med denna säkerhet. Återfår bolaget sin vida större summa, får naturligtvis äfven Staten sin. Om bolaget går i mistning af sitt kapital, är det i min tanke mycket mindre att sucka för, om Staten skulle förlora den jämförelsevis mindre summa, som här är i fråga.

Märkvärdig finner jag den enstämmighet, som i detta hänseende varit rådande inom Utskottet. Ingen af Utskottets 24 ledamöter har med deltagande omfattat denna stora, fosterländska och viktiga angelägenhet. Naturligtvis har Utskottet låtit sparsamhetsanden göra sig gällande, men att spara, der näppeligen någon förlust är att befara, kallar jag icke att hushålla utan motsatsen. Men kanske har Utskottet vidare antagit såsom princip, att Staten icke bör inblanda sig i enskilda företag. Utan allt tvifvel är detta en riktig princip, men här som öfverallt gäller väl ingen regel utan undantag; och jag föreställer mig, att, innan man tillämpar regeln, man bör se till, huruvida icke förhållandena må berättiga eller mana till ett sådant undantag.

Jag nämnde, att omständigheterna kunde tvinga till begagnande af egna koltillgångar. Jag vill nu i korthet angifva de skäl, som synas mig tala för denna mening. Kolförbrukningen i landet ökas betydligt för hvarje år. Så visar det sig t. ex., att, då importen år 1850 utgjorde icke fullt 4,000,000 kubikfot, hade den år 1865 uppgått till 17—18,000,000 kubikfot. Om den sedermera ökats och fortfarande ökar sig i samma proportion, skulle år 1867 importen stiga till omkring 20,000,000 och då torde icke heller vara svårt att räkna ut, huru stor importen skulle blifva 10 eller 20 år härefter. Hvar det arma landet skall taga penningar att betala denna och andra artiklar till utlandet förmår jag icke inse.*

Är det dessutom så gifvet, att behofvet alltid kan fyllas från England? Englands existens beror till väsendtlig del af Englands industri, och Englands industri är åter beroende af Englands tillgång på stenkol. Kommer England i saknad deraf, är England förloradt, och därför har mera än en gång i parlamentet yrkanden framställts om stenkolens beläggande med förhöjd tull vid export, och röster hafva till och med höjts för rent utförselförbud. Detta skulle bevisa, att Engelsmännen sjelfve icke anse sina koltillgångar outtömliga. Emellertid torde icke någon brist vara att befara åtminstone i vår tid och för den kommande göra vi till vår uppgift att icke sörja. Men hvad som tvifvelsutän kommer att hända, är att stenkolen blifva fördyrade.

För öfrigt gifvas äfven andra skäl, som kunna tvinga till begagnande af egna koltillgångar. Man kan tänka sig det förhållandet — som lyckligtvis icke är troligt — att Sverige kommer i krig med England. Jag säger, att detta icke är antagligt, men deremot är det mera sannolikt,

att Sverige kan komma i krig med en annan magt. Om i sådant fall England blefve neutralt, skulle vi icke derifrån erhålla några kol, emedan stenkolen anses tillhöra sådana artiklar, som äro krigskontraband. Men äfven om England skulle blifva vår bundsförvandt, men Engelsmännen en dag icke mera vore herrar på hafvet, kunde i alla fall möjligheten för oss att erhålla kol från England icke blifva mycket större. Hvad skulle då blifva af våra utmärkta monitorer och hvad gagn skulle vi hafva af våra jernvägar? Ty icke lärer tillräcklig drifkraft kunna erhållas genom ved från Wermlands eller Norrlands skogar. Säkert är, att monitorerna blefve otjänstbara och att jernvägarne, då våra gränser härigenom lemnades utan skydd, blefve upprifna. Allt detta är händelser, som, om de också icke inträffa, likväl ligga inom möjlighetens gräns, och de böra därför icke lemnas obeaktade. Jag förstår väl, att det är vågadt att framkomma med dylika förutsättningar i en församling, der man är van att höra predikas läran om den eviga freden, men det må ursäktas, om, för min del, jag icke vaggar mig in i dylika fredsförhoppningar och att jag ser den politiska horisonten för framtiden mindre ljus, om icke hotande.

Hvad skall af afslag å min motion vidare blifva följden? Jo, tyvärr, sorgligt nog den, att arbetet vid dessa grufvor sannolikt kommer att bedrivas mera sakta samt icke med den kraft och skyndsamhet som vederbör. Ja, det skulle till och med kunna hända, att företaget skulle komma att afstadna på någon tid. Men, mine Herrar, inträffa kunde ock — det är med verkligt vemod jag uttalar ordet — det skulle, säger jag, också kunna hända, att bolaget funne sig föranlåtet att sälja grufvorna, dessa outtömliga skatter, till utländingen. Jag säger icke, att det skall ske, men det *kan* hända. Att det likväl skall blifva den *sista* utvägen, därför är en borgen de fosterländskt sinnade, ädelt tänkande och upplysta personer, som i företaget hafva del. Men öfver omständigheternas magt råder ingen.

Jag nämnde, att jag icke ville yrka bifall till min motion. Jag ämnar hålla hvad jag lofvat, men jag har en anhållan till Kammaren att göra. Då bolaget icke kan komma i åtnjutande af något materielt understöd, anser jag, att Kammaren kan göra åtminstone *den* rättvisan, att Kammaren erkänner bolagets sträfvan och förtjenster. Den begäran, som jag har att framställa, är så billig, att jag hoppas att ingen skall neka att villfara den. Jag anhåller nemligen, att Kammaren, med ogillande af utskottets motiv, ville besluta som följer: "*Att ehuru den gjorda framställningen visserligen synes vara förtjent af uppmärksamhet, kan likväl, enär Statens tillgångar icke medgifva beviljande af ifrågavarande lånebidrag, den i ämnet väckta motionen ej till någon vidare åtgärd föranleda.*"

Man kan ifrågasätta, hvartill ett sådant beslut skall tjena. Säsom jag nyss yttrade, har det i materielt hänseende icke mycket att betyda, men då man icke får ett sådant understöd, kan det moraliska erkännandet ofta hafva sitt värde. För att inse detta, behöfva vi icke gå längre än till oss själfva. Jag har t. ex. börjat ett företag, som jag anser vara godt och nyttigt, men omkostnaderna äro så stora, att de i det närmaste öfverstiga mina krafter. Under det jag är dermed sysselsatt, kommer en person och tager företaget i betraktande. "Ja", säger han, "företaget är godt, men du kan icke komma ut med det ensam. Jag skulle gerna

hjelpa dig, om jag kunde; men, tyvärr, kan jag det ej.“ Detta delta-
gande skulle sporra mig till fortsatt verksamhet och till ansträngande af
alla de krafter, jag hade till mitt förfogande. Men om deremot en person
skulle säga: “Jag kunde hjälpa dig, men jag vill icke, emedan företaget,
enligt mitt omdöme, icke är sådant, att det förtjenar att understödjas“.
Nog skulle ett dylikt yttrande vara egnadt att nedslå mitt mod. Samma-
lunda är det ock med bolaget.

Om bolaget icke får penningar, kan det åtminstone få den rättvisan,
att man erkänner att företaget är ädelt och godt; — och det är af
denna anledning jag tillåter mig föreslå den förändring af beslutet jag
nyss formulerat, och om hvars godkännande jag anhåller.

Herr Hedlund: Efter den föregående talarens långvariga framställ-
ning lär det väl näppeligen vara möjligt för mig att erhålla någon upp-
märksamhet för hvad jag kan hafva att anföra. Jag ber dock att få
lemna några motiver i saken, som möjligen kunna inverka på förslaget.
Jag antager, att hvarje sann fosterlandsvän med fägnad mottagit under-
rättelsen om de skatter, som upptäckts i de Skånska bygderna. Pro-
fessor Erdmanns utlåtande sätter förhållandet utom tvivel; — och man
finner nu, att, sedan detta utlåtande afgafs, -- såsom i tidningarne äfven
omförmälts — upptagits nyare och mäktigare stenkolsflötser. Saken har
således en stor framtid, icke blott för provinsen Skåne utan för hela lan-
det. Jag har sedan några år tillbaka nödgats taga kännedom om be-
handlingen af denna fråga och jag vill derom yttra några ord. De första
upptäckarne af dessa stenkolslager begrofvos deri stora penningesummor,
derigenom att de, utan tillräckliga föregående borrhningar företogo sig
dyrbara gruföppningar, af hvilka flera kostade 20—30,000 R:dr. Det
bolag, som efterträdde de första egarne, har inslagit en klokare väg. Innan
man företager något dyrbarare arbete, låter man undersökningar föregå,
men dylika undersökningar af kolfältet äro ytterst kostsamma. Efter hvad
mig blifvit berättadt, lära borrhningarne kosta flera tusen R:dr. Det är
nemligen nödvändigt, att undersökningarne ske i så vidsträckt skala, att
en geologisk karta kan upprättas öfver trakten, ty dessa undersökningar
afse icke blott att öppna grufvor på lämpliga ställen, utan äfven att an-
lägga en jernväg öfver fältet. Nu är frågan, om ett enskildt bolag kan
vara utrustadt med det nit och den förmåga, att det kan genomföra ett
så vidsträckt arbete. Visserligen kan man säga, att bolaget gått så långt
i saken, att det icke kan gå tillbaka, men detta hindrar dock icke att
under företagets utförande stora svårigheter möta för bolaget att fort-
sätta det.

En dylik undersökning har dessutom ett allmänt intresse i fråga om
utrönande af de speciela geologiska förhållandena i denna trakt af
Sverige.

Deremot kan jag icke inse annat, än att penningarne böra återgäldas
af bolaget, och jag finner för min del det vara allt för sväivande, att
detta skall ske “så snart företaget lemnar vinst.“ Jag ville, att det skulle
vara *bestämt* föreskrifvet, att *ingen* utdelning af aktierna får ske *förr*,
än de medel Staten må lemna, blifvit återguldna. Men med detta villkor
anser jag det vara en billig begäran, att bolaget må erhålla — om icke

så mycket som 150,000 R:dr — så åtminstone 100,000 R:dr såsom lån. Bär företaget sig icke, är det väl icke för mycket — då Staten uppmuntrar så många andra företag med försträckningar, såsom myr-utdikningar, vattenaftappningar och dylikt — att Staten riskerar något för ett företag sådant som detta. Bär det sig åter, hvilket är antagligt, får Staten igen sina penningar och, trots det stora betrycket, tror jag, att Riksgäldskontoret icke skall vara ur stånd att försträcka detta lån, då det skulle utgå först under nästkommande år och då en afskrifning af lånet — om den kommer i fråga — icke på länge kan komma att ega rum. Jag anhåller derföre om bifall till den af motionären här gjorda framställning i sin helhet eller till någon del, men med uttryckligt vilkor, att lånet skall vara till Staten återguldadt, innan någon utdelning till aktieegarne må ifrågakomma.

Herr Hierta: Jag beklagar, att den aktade ledamot, som väckt denna motion, är så ond på Stats-Utskottets samtliga ledamöter, derföre att de icke skiljt sig åt i denna fråga, och att Utskottet icke gått längre. För min del skulle jag snarare vilja göra det erkännandet, att Utskottet redan gått nästan *för* långt, då Utskottet inlätit sig på resonnement derom, att, "innan det blifvit utredt i hvad mån brytningen af så tunna stenkolslager som de här ifrågavarande lönar sig, första vilkoret ännu saknas för att med någon tillförlitlighet kunna på detta företag grunda några beräkningar för framtiden." Jag medgifver, strängt att tala, att detta var en sak, som icke angick Utskottet. Sedd från lagstiftningens synpunkt, som i min tanke varit den enda Utskottet haft att taga i betraktande, gestaltar sig frågan så, att en lantagare begär lån *utan* andra garantier än en väntad vinst. På samma skäl skulle — förutsatt, att ifrågavarande framställning hos Riksdagen vinner något afseende — en annan motionär kunna säga: "jag har upptäckt en silfvergrufva, som gifver anledning till de rikaste förhoppningar; men jag har icke råd att bearbeta den. Jag begär derföre hjälp af Staten och, så snart grufvan lemna viust, skall Staten få igen sina penningar." Nu har den ärade motionären mycket riktigt sökt göra påtagligt, att det skulle vara en synnerligt praktig affär att bearbeta dessa stenkolslager samt att det vore af mycket gagn att hafva detta brännmaterial inom landet, och han har till och med tagit sig före att såsom ett bevekande skäl förespegla, att Englands tillgång på stenkol innan mycket lång tid skulle taga slut. Jag ämnar naturligtvis icke inlåta mig på denna sista fråga; men jag hemställer vördsamt, om det icke vore en ännu mera dyrbar sak, om vi kunde få silfver- eller koppargrufvor att bearbeta, emedan de lemna en produkt, som är den aldra reelaste och lättaste att realisera. Jag befarar, med ett ord, att *alla* enskilda företag skulle af samma skäl kunna anses berättigade till lånebidrag af Staten *utan* garantier.

Motionären säger äfven, att, om Staten begärt garanti, bolaget utan tvifvel skulle förskaffat den. Men jag tror, att Stats-Utskottet icke haft någon annan grund att hålla sig till, än den som förekommer i motionen.

Motionären har ock förmenat, att Utskottet icke velat medgifva någon Statens befogenhet eller skyldighet att blanda sig i enskilda företag, men jag tror, att, om man läser de ord, hvarmed Utskottet inleder sitt yttrande

och som lyda så: "af hvad i berörda betänkande finnes anfördt, synes väl kunna antagas, att under en stor del af jordytan i Malmöhus län befinnes ett i allmänhet horisontelt löpande lager af stenkol, hvilket genom sin beskaffenhet är till bränsle lika användbart som Engelska stenkol, och detta förhållande gifver visserligen anledningar till förhoppningar, att en rik inkomstkälla för landet här förefinnes." — När, säger jag, man genomläser dessa rader, tror jag man skall finna, att Utskottet gjort hvad det kunnat, för att — att jag så må uttrycka mig — muntra upp bolaget till fortsatt företagsamhet. Det är dessutom sannolikt, att, om det befinnes vara grundadt och kan officiellt visas hvad som nu uppgifves, att, sedan saken förevar i Utskottet, ännu rikare stenkolslager blifvit upptäckta, privata delegare — såsom Utskottet äfven antagit — utan svårighet kunna erhållas i tillräcklig mängd att bereda tillgång till förlag för kolfältens bearbetning. Särskildt har jag hört sägas, att ett sådant bolag vore under bildande, samt att flera personer med penningar intresserade sig därför; och således tror jag icke, att det fosterländska företaget lider af, att det ej kan få penningar af Staten utan garanti.

Hvad Herr Hedlund anfört anser jag mig icke behöfva besvara.

Herr Hörnfeldt: Jag vill icke bestrida, att ju icke motionären kan hafva rätt deri, att stenkolslager i den ifrågavarande trakten finnas af den rika beskaffenhet han uppgifvit. Men om så är förhållandet, förefaller det mig, med den kännedom jag har om Skåningarnes företagsamhet, antagligt, att dessa stenkolslager kunna ses till godo utan Statens mellankomst. Vid början af arbetet kan emellertid möjligen behöfvas större kapitaltillgång, än bolaget kan anskaffa, och måhända låge det icke inom omöjlighetens gräns, att bolaget kunde skaffa garantier, som vore mera tillfredsställande. Enligt motionärens erbjudande skulle garantien bestå deruti, att, sedan företaget lemnat tillräcklig vinst, bolaget ville återbetala kapital och ränta. Jag tror dock icke, att Staten bör låna ut medel på vilkor af så prekär natur. Jag önskar så väl detta bolag som Skåningarne i allmänhet all möjlig framgång för deras sträfvanden till materiel utveckling, men jag anser likväl icke, att man med skäl kan påyrka, att Stats-Utskottet bort gå motionärens önsknings till mötes i vidsträcktare mån, än Utskottet gjort, och anhåller fördenskull om bifall till Betänkandet.

Herr Jan Andersson: Lika med föregående talare anser äfven jag, att det skulle vara ett farligt prejudikat, om Riksdagen beviljade det här begärda låneunderstödet till ett enskildt bolag, i ändamål att bryta och tillgodogöra stenkol och andra fossilier. Nära nog hvarje annat enskildt företag skulle derefter tycka sig vara berättigadt att erhålla hjälp af Staten på samma sätt, och Staten bör derföre, enligt min öfvertygelse, akta sig att beträda en sådan bana. Sker det, kan man verkligen i detta fall på Staten tillämpa det gamla uttrycket, att gärdet är uppgifvet. Dessutom tycker jag, att beloppet 150,000 R:dr är alldeles för stort. På dessa grunder anhåller jag, att Utskottets yttrande må godkännas.

Herr Murén: Jag inskränker mig till att anhålla om bifall till Utskottets Utlåtande. Jag anser det vara farligt för Staten att ingripa i

en så beskaffad enskild industri som denna, och jag tror icke, att genom Statens medverkan det skall lyckas att hjälpa Wallåkra stenkolsaktiebolag, om det icke kan hjälpa sig sjelft. Erfarenheten har redan i många fall visat, huru litet Staten kunnat inverka på den enskilda industrien. Sverige har uppoftat mycket för Höganäs' stenkolsverk, och ändå fick detta företag icke någon större framgång, förrän sedan Statens bidrag upphörde. Äfven i afseende å det företag, hvarom nu är fråga, är jag säker, att det skall gå framåt bättre, om det öfverlemnas helt och hållet åt bolagets omtanke, än om Staten blandar sig deri, och jag förnyar således min anhållan, att Utskottets yttrande må godkännas.

Herr Arfvedson: De skäl, som kunna vara att anföra till stöd för motionärens förslag, hafva redan blifvit så fullständigt framhållna, att jag dervid icke behöfver uppehålla mig. Jag vill derföre endast i korthet nämna, att jag för min del anser, att Staten bör våga något på detta företag, utan att tänka på möjligheten af ett prejudikat och dess följder. I öfrigt förenar jag mig med Herr Hedlund.

Öfverläggningen var slutad; och Utskottets i förevarande Utlåtande gjorda hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 69, i anledning af väckt motion om beviljande af anslag för inlösen af aktierna i det bolag, som verkställt anläggning af allmänna landsvägen genom Wedens och Bollebygds härader i Elfsborgs län.

Härvid yttrade

Herr Hessle: Jag anhåller om några ögonblicks uppmärksamhet för de upplysningar jag har att meddela i denna fråga.

Förhållandet är sådant, att i slutet af 1820-talet, innan någon expropriationslag fanns, och de författningar, som lemna föreskrift om anläggning både af allmän väg och andra vägar ännu icke blifvit utfärdade, uppträdde ett bolag, som till större delen ombyggde vägen mellan Borås och Göteborg. Denna väg var då mycket inpraktikabel, men likväl lifvad af stor trafik. Detta bolag erhöi af Kongl. Maj:t sig medgifven rättighet att uppbära vägtull, som af Kongl. Maj:t fastställdes att utgå så länge, att både anläggningskapitalet och 6 procent ränta derå blifvit återguldna. Befolkningen i orten öfvertog underhållet af denna landsväg i stället för den gamla, som igenlades.

Väganläggningen blef färdig i början af 1830-talet. Bolaget har sedermera derför uppburit 6 procent ränta och amorterat kapitalet så mycket, att derå återstå blott omkring 20,000 R:dr. Nu anlades Vestra stambanan från Göteborg öfver Alingsås med bibana från Borås till denna stambana. Detta verkade, att den ifrågavarande landsvägen icke längre blef trafikerad af andra än de personer, som hafva sitt hem närmare intill densamma. Det är ungefärligen 50—60 hela hemman, som sålunda äro tvungna att befara denna väg. Ifrån att bolaget uppburit 3 å 4,000 R:dr i vägafgifter, hafva dessa numera sjunkit ner till några hundra R:dr

om året, och detta visar, att det af aktieegarne tillskjutna kapital icke på detta sätt kan blifva amorteradt. Icke heller kan bolaget fränhändas den rättighet att uppbära nämnda afgift, som en gång blifvit det tillförsäkrad. Menniskor, som icke blott äro tvungna att underhålla vägen, utan icke heller hafva någon annan väg, få sålunda i everldliga tider vidkännas denna dryga afgift.

Riksdagsmannen från orten, som äfven tillhör min domsaga, har af sådan anledning väckt den motion som föreligger, och hvilken jag anser vara så rättvis, att den förtjenar att understödjas. Här är ju blott fråga om en expropriation. Man begär icke någon koncession för bolaget. Kunde bolaget skiljas från sin rätt, skulle jag icke hålla på förslaget, men det arma folket, som fått sig denna afgift ålagd, påkallar behjertan. Det måste betala 50 à 25 öre för hvar lass, och hemmansegare finnas, som erlagt 20 à 30 R:dr om året för att få begagna en väg, som de sjelfva underhålla. Jag hemställer således till högt ärade Kammaren, om icke billigheten fordrar, att Staten träder emellan med någon hjälp. Om det icke är möjligt att få allt som begäres, vore dock väl, om Staten ville lemna *något* bidrag. Det fattiga folket får sedan försöka att småningom afbördas sig det öfriga. Ty att bolaget skulle kunna fräntagas sin rätt till vägtullen är, såsom jag redan haft äran anmärka, helt enkelt omöjligt. Jag ber att få fästa uppmärksamheten uppå, hvad motionären äfven upp-lyst, att bolaget är grundadt på aktier. Således äro icke några vissa personer fästade vid bolaget, och aktierna hafva till stor del stadnat hos fromma stiftelser, hvilka icke hafva rätt att eftergifva något och icke heller göra det. Befolkningen i trakten är alltså framgent underkastad den största tunga och förlust, som gerna någon Svensk medborgare han hafva att bära. Jag vädjar till Kammarens ledamöter, om icke detta förhållande är behjertansvärdt. Dessutom är det blott genom anläggningen af Statens väg, som den ifrågavarande skyldigheten blifvit folket pålagd. Jag yrkar således antingen bifall till motionen eller återremiss till Stats-Utskottet, på det att åtminstone *något* anslag må lemnas.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Jag tycker verkligen, att pretentionerna gå väl långt. Sedan Staten anlagt jernväg genom orten och sålunda för intet beredt densamma de stora och välsignelserika fördelarne af detta snabba, lätta och bekväma kommunikationsmedel, vore det rätt eget, om Staten, som visat orten denna välvilja, till på köpet skulle inlösa de aktier, som ännu löpa ute, i ett bolag, som för mera än 30 år sedan omlade den ifrågavarande landsvägen, derföre att man slipper att köra på denna väg; och jag vet i sådant fall icke, hvar anspråken på Staten skola stadna. Den siste talaren har emellertid pretenderat detta; men för min del kan jag icke biträda något dylikt, utan anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Uhr: Den förste talaren hade en begäran. Jag har också en begäran, men i motsatt rigtning, och den är, att Utskottets Betänkande måtte godkännas.

Sedan orten väl fått jernväg genom det allmännas försorg, vill man nu, att landsvägen skall exproprieras. Jo jag tackar, det vore just

vackert, om man skulle expropriera alla gamla landsvägar! Något sådant kan väl icke komma i fråga, och jag förnyar min anhållan om bifall till Utskottets framställning i denna del.

Herr Hessle: Med anledning af den siste talarens yttrande har jag blott velat lemna den upplysning, att de personer, till hvilkas förmån jag talat och motionen blifvit väckt, bo på ett afstånd af 3—4 mil från jernvägen.

Herr Åstrand: Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att, om något bolag *icke* bildat sig och borttagit backarne, den ifrågavarande vägsträckningen otvifvelaktigt skulle hafva varit bland de första i hela landet, som kommit i åtnjutande af bidrag från Statens sida till dess förbättrande, ty den var på den tid, då bolaget uppträdde, en af de mest trafikerade vägar i riket. Vid sådant förhållande kan det sägas, att Staten redan fått en större present, än som nu begäres och skulle hafva behöfts, om bolaget *icke* kommit till stånd. Jag tillstyrker fördenskull bifall till motionen och afslag å Betänkandet.

Öfverläggningen var slutad; och Utskottets ifrågavarande hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Utlåtande N:o 9 (i samlingen N:o 38), i fråga om åtskilliga förändringar i anordningen af trafiken å Statens jernvägsstambanor.

Med anledning häraf yttrade

Herr Grefve Posse: Utskottet säger väl, att en allmän klagan skall vara rådande i afseende derå, att fraktaafgiften på Statens jernbanor för tyngre varor skulle vara för dryg. Det är möjligt, att Utskottet har denna uppfattning. Jag må erkänna, att *jag* icke har den och icke heller har jag hört någon synnerligt allmän klagan i den saken. Men äfven, om verkliga förhållandet vore, att någon mindre god anordning i sådant hänseende skulle ega rum, kan jag dock icke inse, att detta bör föranleda Kammaren att inlåta sig på sådana detaljbestämmelser som frakten på jernbanorna, och icke heller att Kammaren skall så taga saken om händer, att den aflåter en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Om missbruk förefunnes, skulle de snart gifva sig till känna så allmänt och lifigt, att Kongl. Maj:t fick anledning att föranstalta om undersökning och sedermera om rättelse. Jag yrkar afslag å Betänkandet.

Herr Murén: Jag får till alla delar instämma med den föregående talaren och jag hemställer, huruvida det kan vara lämpligt, att Riksdagen ingriper i trafikgöromålen eller besvårar Kongl. Maj:t i en fråga, hvari Riksdagen omöjligen kan ega full sakkännedom. Det finnes ingen annan auktoritet än Trafikstyrelsen, som förmår bedöma, om någon nedsättning i fraktafgiften bör och kan ske, och i sådant fall är jag förvissad, att Trafikstyrelsen icke skall underlåta att ingå till Kongl. Maj:t med begäran

att få vidtaga en sådan nedsättning. För min del tror jag för öfrigt, att Trafikstyrelsen icke varit minst frikostig på nedsättningar. Det är sant, att man bör göra allt hvad man kan för trafikens befordran, och möjligt är äfven att nedsatta afgifter kunna lända till fördel för inkomsterna. Men man får å andra sidan icke glömma nödvändigheten att afmätta tillgången på trafikmateriel efter tillgången på gods, och om tillräcklig materiel icke förefinnes, kan det icke vara skäl att nedsätta frakttaxan så, att mera gods tillströmmar än som kan föras. Detta har mera än en gång varit händelsen på Statens stambanor. Ehuru föregående Ständer anvisade 2,000,000 R:dr till ökad rörelsemateriel, har Styrelsen dock icke ännu hunnit få denna materiel färdig, och jag är dessutom fullt öfvertygad, att, då den en gång erhålles, Styrelsen skall finna den vara alltför ringa för behofvet. Jag vill minnas, att, då nämnda anslag beviljades, beräknades 16 lastvagnar för hvarje mil. Detta antal blir dock otillräckligt, då trafiken fått utväxa, och den är i stigande nu. På jernvägen mellan Gefle och Falun finnas 48 lastvagnar per mil och ändå byggas i år flera. Jag anför detta såsom ett bevis på hvad som kan behövas. Men då fråga är om Statens stambanor antager man, att det icke är nog att man får fara på jernväg. Alla vilja också föra gods billigare, än skäl bjuder. Huru sådant skall ordnas vet dock endast den, som har materielen i sitt våld, och något skäl till klagan öfver skötseln af vår jernvägstrafik har jag ej förnummit.

Man säger, att fraktaafgiften kunde sättas billigare, men jag känner specielt, att jernvägen nu i flera fall har svårt att framföra allt det gods, som stöter till, och att långa uppehåll vållas för det gods, som väntar på befordran. Men om och när någon nedsättning kan beredas, är jag i allt fall öfvertygad, att Trafikstyrelsen har det nit och den omtanken, att Styrelsen hos Kongl. Maj:t gör hemställan om rättighet att sådan bevilja.

Hvad särskildt beträffar den ifrågasatta nedsättningen af personafgiften för andra klassens vagn vid snälltågen å stambanorna, tror jag icke, att den är behöflig. Den, som vill färdas fortare än med den hastighet de ordinarie tågen erbjuda har ett stort intresse vid att betala den högre afgiften. För öfrigt kan man icke göra för mycket för inkomsterna från jernvägarne, och vi behöfva att från dem få allt hvad vi kunna. Derföre böra de också skötas så, att de bära sig. Jag yrkar afslag.

Herr Jöns Pehrsson: I motsats till den föregående talaren har jag icke begärt ordet för att yrka afslag å Betänkandet, utan bifall till Utskottets förslag. Jag vore till och med böjd att gå längre än Utskottet, emedan Jernvägstrafikstyrelsen synes mig i sina anordningar alltför mycket tänka endast på förmögenheten. Detta bevisas bland annat deraf, att vid hvarje snälltåg icke finnes någon tredje klassens vagn, och i detta hänseende har Utskottet icke fäst något egentligt afseende vid motionärens framställning. Den fattige har dock lika mycket att uträtta och lika stort behof att komma fort som den rike. För öfrigt har en sådan åtgärd, som motionären påyrkat, redan blifvit vidtagen och kan således låta sig göra, ty på jernvägen mellan Göteborg och Falköping medföljer alltid, äfven vid snälltåg, en tredje klassens vagn för vanlig afgift. Jag vet icke, hvad som kan hafva föranlett Trafikstyrelsen till en dylik exceptionel an-

ordning för denna bansträckning. Emellertid är detta ett förhållande, som tyckes bjert afsticka mot rättvisan. Om saken kan gå för sig på linien emellan Göteborg och Falköping, bör den väl kunna låta sig göra lika väl på alla andra linier. I öfrigt tror jag, att fraktafgiften är för hög och bör nedsättas, och jag föreställer mig, att en sådan nedsättning skall kunna verkställas utar svårighet, emedan mycket gods strömmar till stambanorna. Måhända är det ingen af Kammarens ledamöter, hvilken så mycket som jag befarit jernbanorna och som så noga har reda på förhållandet. Jag kan också med den sakkännedom jag sålunda eger, till den kraft och verkan det hafva kan, vitsorda behovet af den förändring motionären påyrkat. Följaktligen anser jag ock allt skäl vara för handen att godkänna Utskottets förslag, som är det allraminsta tilltaget.

Herr Medin: Man har sagt, att någon klagan öfver för höga fraktafgifter på jernvägarne icke försports. Jag har deremot ofta hört klagomål och detta kan lätt hevisas, I följd af nu gällande taxa i afseende på tyngre effekter, såsom ved, kan man icke med fördel transportera dem längre sträckor, ett förhållande som efter mitt förmenande är menligt för både Staten och den enskilde. Detta är hufvudsakliga anledningen till min motion. Vore priset å flera slags tyngre effekter ej för högt, skulle godstrafiken ökas betydligt och Staten derigenom vinna större inkomster.

Anledningen, hvarför jag motionerat om den förändring med snälltågens turer, att tredje klassens passagerarevagnar skulle åtfölja dem, är att sådana icke medfölja snälltågen på andra linier af Statens jernvägar, än på den emellan Falköping och Göteborg. En talare har ordat mycket om denna sak och ansett motionen obefogad. Detta förundrar mig icke alls, då han, som är delegare i ett stort jernvägsbolag, fruktar för nedsättning i afgifterna på bolagets jernväg, hvilket väl blefve en följd af att Statens jernvägsfrakter nedsattes. Jag hemställer om bifall till Utskottets Betänkande.

Herr O. B. Olsson: Jag har ock förnummit klagomål öfver jernvägstaxan särdeles med afseende å den ojemna fördelningen. Så till exempel är frakten för en tunna potatis lika dyr som för en tunna hvete, ehuru värdet af en tunna hvete är 4 å 5 gånger större än af en tunna potatoes. Af denna anledning kan det ej bära sig att frakta potatoes på jernväg mer än jemförelsevis korta distanser. En dylik ojemnhet i taxan finner jag för min del icke billig eller skälig, hvarföre jag tillstyrker bifall till Utskottets Betänkande.

Herr von Troil: Mig synes ifrågavarande ämne så utredt, att derpå ej behöfva spillas många ord. Hvar och en vet, att Trafikstyrelsen, så ofta förändringar i jernvägstaxan af verkligt behof påkallas, vidtager sådana, hvilket ock flera gånger skett. En viss gräns härför måste dock finnas, och vi måste tillse att så stora inkomster från trafiken inflyta, att skulden för våra jernvägar dermed kan amorteras.

Motionärens framställning, att tredje klassens passagerarevagnar skulle åtfölja snälltågen, synes mig icke förtjena afseende. Den, som tycker det

vara för dyrt att färdas med snälltåg, kan ju då gå med blandadt. Som den föreslagna underdåniga skrifvelsen, efter mitt omdöme, är både olämplig och onödig, yrkar jag afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Sven Hansson: Den föreslagna underdåniga skrifvelsen tror jag icke vara så onödig, som här påståtts. Man har erfarenhet af att jernvägstaxan i ett och annat afseende är obillig och i tillämpningen särdeles ojemnt drabbande afsändare, som hafva mycket eller litet gods att skicka. I detta afseende instämmer jag med Jöns Pehrsson och vill såsom exempel anföra följande. Den, som lastar en godsvagn med mjöl och gryn, hälften af hvardera slaget, får i frakt derfor betala högsta afgiften eller 50 procent mer, än om vagnen vore lastad med blott mjöl eller gryn. Är en sådan olikhet, till skada för den mindre rike afsändaren som ej har tillfälle att lasta en vagn med blott *en* slags vara, rättvis och billig? Huruvida afgifterna i och för sig äro för höga eller låga, detta tilltror jag mig icke bedöma, men att tillämpningen af taxan ofta drabbar ojemnt till men för den mindre bemedlade afsändaren tror jag mig hafva insett och anser allt skäl vara för handen att aflåta en underdånig skrifvelse, på sätt Utskottet föreslagit.

Herr Rönblad: Sådana enstaka exempel, der taxan kan i tillämpningen synas tariffva förbättringar, äro icke tillräckliga skäl för aflåtande af en underdånig skrifvelse, hvarom här är fråga. För mig är det alldeles klart, att ett bifall till motionen skulle hafva till följd den enskilde afsändarens vinst på Statens bekostnad. Det kan nemligen icke gerna fela, att nedsättning i taxan under nuvarande förhållanden, då icke allt det gods, som aflemnas, hinner förrän flera dagar efteråt afsändas med tågen, föranleda minskning i Statens inkomster från trafikken; och som man väl i första runnet bör tillgodose Statens intresse, anser jag för min del ej vara skäl att Kammararen tager någon befattning med denna sak, som man bör öfverlemla åt Trafikstyrelsens och Kongl. Maj:ts godtfinnande.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Så länge Statens jernvägar ej lemna mer än 2 procent i netto, kan det ej nog förundra mig att höra personer, som draga omedelbar fördel af jernvägarne, ständigt framkomma med anspråk på nedsättning i jernvägstaxan. Jemför man förhållanden nu och förr, då inga jernvägar funnos, finner man hvilken ofantlig lättnad det är att nu få skicka sina varor på jernväg i stället för på hjuldon och att, om man vill komma fort fram, få resa på jernväg i stället för på skjutskärra.

För öfrigt hyser jag det förtroende för Trafikstyrelsen, att den vidtager förändringar i fraktafgifterna, när så erfordras. En talare har framhållit såsom skäl för motionen det förhållande, att, när en godsvagn lastas med både mjöl och gryn, högre frakt betalas, än om den lastas med bara mjöl eller bara gryn. Skälet härtill är ganska rimligt och naturligt. Att expediera en vagn innehållande olika sorters gods medför vida mer besvär för jernvägsbetjeningen och gör nödvändigt att hafva en större personal deraf, än eljest skulle vara händelsen, om vagnen vore lastad med en och

samma vara. Det är då icke mer än billigt, att Styrelsen genom högre fraktafgifter i dessa särskilda fall godtgör sig för det ökade besväret. På dessa skäl och med fästadt afseende derå, att Statens inkomster i första rummet måste tillgodoses, yrkar jag afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Gumælius: Visserligen har jag hört klagas öfver, att jernvägstaxan skulle i ett och annat afseende vara för hög, och jag tilltror mig ingalunda att kunna afgöra, huruvida dessa klagomål för närvarande äro berättigade, men om jag än vore öfvertygad derom, skulle jag dock motsätta mig hvarje försök från Riksdagens sida att ingripa i förvaltningen öfver Statens jernvägar, så vida ej vederbörande gjort sig skyldiga till eller voro med skäl misstänkta för egen nytta och förbiseende af allmän nytta. Jag anser af principiela skäl, att Kammaren bör undvika all befattning med saker, hörande till Statens administration; missförhållanden i sådana saker kunna, då de vederbörligen tillkännagifvas, på annan väg afhjelpas, utan att Representationen derom behöfver bekymra sig. För öfrigt är jag öfvertygad om, att en nedsättning i taxan under nuvarande förhållanden, då Statens jernvägar på flera linier ej medhinna afsända allt gods som önskas, komme att medföra minskning i Statens inkomster från trafiken. Äfven om, såsom motionären påstått, trafiken ökas i följd af nedsättning i taxan, kan det nu, då godstrafiken är så liflig, ej blifva annat resultat af nedsättningen än förlust för Staten till fördel för de enskilde varuafsändarne. Utan att transportmedlen ökas, så att konkurrens uppstår mellan dem, som beförtra transporter af gods, måste en nedsättning i taxan medföra förlust i statsinkomsterna, så länge det finnes öfverfullt af gods för Statens jernvägar att transportera. Ett annat förhållande vore det, om transportmedlen blefve ökade. Då borde Trafikstyrelsen för att draga trafiken till Statens jernvägar nedsätta frakterna så långt billigtvis kan ske; ty då först vore tillfället inne att utan förlust för det allmänna göra en sådan nedsättning.

Jag tillstyrker afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Medin: Man har under diskussionen framhållit, att Staten skulle, om skrifvelse i ämnet aflåtes, förlora något; men jag ber att få fästa uppmärksamhet derå, att förslaget till skrifvelse innehåller: "allt med fästadt behörigt afseende dervid på Statens fördel af högsta inkomst från dess jernvägar". Staten skulle, enligt mitt förmenande, genom nedsättning af trafiktaxan få större trafik på jernvägarne och derigenom större inkomster. Så har man ju förfarit i fråga om telegraf- och postporto. Om man betänker, att personer, boende 3 å 4 mil från Stockholm, hellre köra en sådan vägsträcka med sina varor, derfore att jernvägstaxan är för dryg, så bör väl det vara alldeles uppenbart, att, derest taxan nedsattes, trafiken ökades och större inkomst tillskyndades Staten. Man har påstått, att den fattige ingenting förlorar; men jag vill erinra, att, om en mindre jordbrukare icke tar en hel vagn för lastning af samma slags vara, så får han betala en högre afgift, och jag hemställer, om icke detta är obilligt och origtigt. Någon egen nytta ligger icke till grund för skrifvelsen, då i densamma är bestämdt uttryckt, att meningen dermed icke är att åstad-

komma någon förlust för Staten. Jag hoppas, att Kammaren icke skall motsätta sig en så oskyldig skrifvelse som den ifrågavarande.

Med Herr Medin instämde Herr *Sandstedt*.

Herr Murén: Jag hemställer till representanterne för de provinser, hvilka genom uppoffringar från Statens sida blifvit hugnade med jernvägar, huruvida det är lämpligt eller billigt, att just desse representanter böra framkomma med pretentioner på nedsättning i trafiktaxorna för frakt och passagerare. Jag hemställer, huruvida de icke hafva så stor fördel af jernvägarne, att de med glädje böra betala sina biljetter, och huruvida de med oblida ögon böra se, att Staten drager af jernvägarne någon liten inkomst. Så vidt jag vet, har icke något land så liten passagerareafgift för jernvägsresor, som man i vårt land bestämt eller 25 öre per mil. Man har bestämt passagerareafgiften så låg, emedan Staten förut dragit försorg derom, att skjutsen blifvit lemnad för billigt pris eller ej långt tillbaka för 16 och något sednare 24 skilling per mil. I andra länder har transporten af passagerare varit dyrare och af sådan anledning har passagerareafgiften på jernvägarne kommit i högre pris. Frakt för gods på jernväg har deremot varit högre i Sverige af det skäl, att inga åtgärder i vårt land ifrån Statens sida vidtagits för att underlätta godstrafiken. Nedsättning i taxan för fraktgods på jernväg har emellertid egt rum, och jag tror icke, att taxan nu är högre än i andra länder, men om så är förhållandet, har man att söka orsaken dertill i våra egendomliga lokala förhållanden. Staten bör väl på något sätt hafva ersättning för uppoffringar till jernvägars anläggande och underhåll. Dels af dessa skäl och dels af den anledning, att man ej bör missbruka den i grundlagen lemnade utväg att genom underdåniga skrifvelser vända sig till Kongl. Maj:t, anser jag den ifrågasatta skrifvelsen icke förtjena afseende. För att begagna nämnda utväg måste ganska viktiga skäl ligga till grund i en fråga.

Man har klagat deröfver, att små partier af fraktgods blifva dyrare på jernväg än större. De, som så tala, hafva icke gjort sig reda för förhållandena. Går man till ångbåtstrafiken, skall man finna, att en massa olika fraktgods blir dyrare, derföre att större besvär förorsakas genom en mängd fraktsedlar m. m., än om man sänder en enda större quantitet af samma vara. Staten bör icke i afseende på trafikförhållanden skilja sig från den enskildes eller enskilda bolags åtgöranden. Det enda möjliga sätt för Staten att genom trafik uppdriva en industri är att förfara i öfverensstämmelse med enskilde. Det förundrar mig verkligen, att Utskottet kunnat fästa något afseende vid motionen. Jag yrkar såsom jag förr sagt afslag å Utlåtandet.

Herr Ola Lasson: Om man antager, hvilket är det rätta, att Staten byggt jernvägar för att underlätta trafiken af passagerare och gods, men icke att obilligt förtjena derpå, så bör väl taxan modereras. Om taxan vore nedsatt, så kunde Stockholms fattiga befolkning få köpa potatis från Skåne för 5 à 6 R:dr tunnan, i stället för att de nu få betala 10 à 12 R:dr. Staten bör likasom den enskilde vara billig i sina anspråk; ty derigenom blifva både trafik och inkomster större.

Jag yrkar bifall till Utlåtandet.

Herr Rosenberg: I anledning af en talares hemställan till representanterne från de provinser, hvilka blifvit hugnade med jernvägar, får jag förklara, att jag yrkar afslag å Utlåtandet. Jag kan icke underlåta att anmärka det besynnerliga deri, att man först arbetar likt och olikt på att få jernvägar och derefter gör kraftansträngningar för att erhålla ersättning, derföre att ej landsvägarne blifva tillräckligt slitna. Men icke nog härmed. Man vill hafva nedsättning i en billig personafgift för resor på jernvägarne. Slutligen skall man väl framkomma med yrkande, att person- och godstrafiken på Statens jernbanor bör vara fri. En föregående talare tyckes tro, att jernvägarne blifvit byggda blott för att gagna enskilda personer. Jag vill erinra honom derom, att de äfven blifvit anlagda för att bereda Staten i sin helhet fördelar.

Jag yrkar afslag.

Herr Svgn Hansson: Jag vill blott genmäla ett påstående, att jag skulle haft orätt deri, att jag sagt, det taxan bör nedsättas för mindre fraktgoods. Jag har aldrig begärt eller uppgifvit något sådant utan klandrat, att en mindre jordbrukare, som tager en hel vagn för fraktgoods, får betala mera, om han lastar vagnen med varor af olika slag, än om han sänder en quantitet af samma slag. För min del synes det vara både billigt och rättvist, att han får i hvilket af nämnda fall som helst åtnjuta fördel af det billigaste priset i taxan.

Herr Jöns Pehrsson: Jag vill icke klaga deröfver, att jernvägstaxan är för hög eller för låg; men jag tror, att alla böra åtnjuta rättvisa. Då tredje klassens vagnar få följa med snälltåget emellan Falköping och Göteborg, kan jag ej finna, hvarföre icke samma förhållande bör ega rum mellan andra stationer. Om man tager en hel fraktvagn, så bör väl det göra detsamma, om varorna äro af lika eller olika slag. Jag blott begär rättvisa.

Herr Friherre Alströmer: Förevarande fråga påminner mig om ordspråket: "när man har fått ost, vill man hafva den stekt". Om de, som fått jernvägar, icke äro nöjde, så böra åtminstone de, hvilka äro i saknad deraf, slippa att betala dem.

Jag yrkar afslag å Utlåtandet.

Öfverläggningen var slutad. Sedan Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan blifvit med nej besvarad, blef samma hemställan af Kammaren afslagen.

§ 10.

Föredrogs ånyo och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens skrifvelse till Fullmäktige i Riksgälds-kontoret, N:o 37, i anledning af verkställd granskning af nämnda Kontors förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af sistlidne riksdag.

Sammanträdet upplöstes kl. 3 för att fortsättas

Kl. 6 e. m.

I anseende till hinder för Herr Talmannen ledde Herr vice Talman-
nen under detta sammanträde Kammarens förhandlingar.

§ 11.

Förekom till förnyad handläggning Stats-Utskottets Memorial N:o 70, i anledning af återremiss å Stats-Utskottets Utlåtande N:o 25, i fråga om eftergift af Kronans rätt till danaarf.

Herr O. B. Olsson: Oaktadt jag i allmänhet väl unnar Staten sina inkomster, kan jag i detta fall icke annat än biträda Herr Olof Larssons motion. Grunden för denna min åsigt är hufvudsakligen den, att, om Lovisa Skultin varit fattig och i behof af understöd, så hade detta måst bestridas af den kommun, der hon vistades eller Rättviks socken; och det synes mig på grund häraf vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande att, då hon nu efterlemnad en liten förmögenhet, kommunen ock må tillgodonjuta förmånen deraf. Jag yrkar alltså att röntan af ifrågavarande medel måtte användas till understöd åt fattige studerande inom Rättviks församling, och företrädesvis sådane som egna sig åt den presterliga banan.

Herr Carl Ifvarsson: Jag är af alldeles motsatt åsigt med den siste värde talaren. För min del anser jag nemligen, att, då Staten obestriddligen har rätt till danaarf, en rätt grundad på gällande lag, så skall den ock vid samma rätt i allmänhet bibehållas. Nu har man i detta fall ifrågasatt, att danaarvet efter Lovisa Skultin skulle användas till understöd åt fattige studerande inom den församling, der hon varit boende, och företrädesvis åt dem hvilka egna sig åt den presterliga banan. Jag anser detta ändamål icke vara af sådan beskaffenhet, att Staten därför särskildt bör uppoffra medel till förmån för någon viss församling. Stipendier hafva för ändamålet blifvit anslagna utan inskränkning till någon eller några studerande, och det står de presterliga ämnessvennerna från Rättviks församling fritt att jemte alla andra täfla om att af dessa stipendier komma i åtnjutande. På denna grund finner jag mig förhindrad, att, för det i motionen angifna syfte, efterlåta Kronans rätt.

Hade deremot fråga i vederbörlig ordning blifvit väckt derom, huruvida den afidnas syskonbarn af oäkta börd icke borde få tillträda arvet, så hade jag visserligen befunnit mig i en annan ställning, och jag tror, att jag i så fall hade tillerkänt syskonbarnen företräde framför det allmänna. Jag måste jemväl erinra, att det meddelande, som vid frågans förra handläggning erhöles om dessa syskonbarns tillvaro och anspråk, försakade just en återremiss, i afsigt att, efter vunnen närmare utredning, arfsmedlen skulle kunna tillgodokomma ifrågavarande syskonbarn. Detta har emellertid icke kunnat ske, derföre att frågan derom icke blifvit väckt i sådan

i sådan ordning, att den kunde behandlas, men jag håller troligt, att Kongl. Maj:t kommer att i ämnet aflåta nådig Proposition till annan Riksdag, derest motionärens framställning nu blir afslagen och frågan dymedelst hållas öppen. Och det kan så mycket mindre vara skäl att göra någon ändring i föreliggande Betänkande, som Första Kammaren redan antagit detsamma, och ett motsatt beslut från denna Kammaré alltså skulle tjena till intet.

På dessa skäl yrkar jag bifall till Utskottets i Utlåtandet N:o 25 tredje punkten gjorda hemställan, att Herr Olof Larssons förevarande motion icke må till någon åtgärd föranleda.

Herr *Sandstedt* och många andra ledamöter instämde.

Herr Jan Andersson: Det skäl, hvarpå Utskottet stödt sitt afstyrkande af Herr Olof Larssons motion, eller att det syntes Utskottet olämpligt att lemna särskildt understöd åt dem från Rättviks församling som egnade sig åt presterliga studier, torde komma att förlora sin egentliga betydelse, då, såsom jag förnummit, motionären häruti gjort den modifikation, att medlen i stället skulle användas till förmån för fattiga skolbarn inom Rättviks församling. Och då denna församling är särdeles fattig, tror jag att medlen svårligen skulle kunna för ett bättre ändamål användas, och aldraminst finner jag det lämpligt att öfverlemna dem till ifrågavarande syskonbarn, hvilka — säge hvad man vill — dertill icke ega någon laglig rätt.

Jag yrkar bifall till Herr Olof Larssons motion, sålunda modifierad som jag nyss angifvit.

Herr Liss Olof Larsson: Jag tänkte ej begära ordet, men då en talare snart sagdt uppfordrat mig dertill ber jag att få yttra några ord. Denne talare yttrade nemligen, att den återremiss, som Kammarén beslöt å Utskottets Utlåtande N:o 25 tredje punkten rörande förevarande ämne, afsåg, att Riksdagen skulle fatta beslut, huruvida Lovisa Skultins syskonbarn skulle komma i åtnjutande af ifrågavarande danaarf. Jag fattade deremot återremissen i det inskränkta syfte att bereda Utskottet tillfälle att taga del af de handlingar, som visa grunderna för syskonbarnens anspråk samt att pröfva dessa anspråks giltighet. För min del tror jag icke att skäl förefinnas, på grund hvaraf syskonbarnen kunna anses ega någon rätt framför Rättviks församling, ty dessa syskonbarn kände ej ens den afidna. Men det är att märka, att denna, som kom alldeles utblottad till Rättvik och således icke ditförde några tillgångar, under långvarig — 40-årig tienst i prestgården, hopsparat de medel, hvarom nu är fråga. Det vill då icke synas obilligt, att den församling, hvarifrån hon forskaffat sig medlen, ock deraf kommer i åtnjutande, då annan laglig arftagare än Kronan icke finnes. Jag kan ej heller neka, att det skulle bevisa föga konsekvens, om motionen afsloges, och om samma Kammaré, som till förmån för ett stadssambälle afhändt Kronan dess rätt till ett annat danaarf, skulle vägra en fattig landsförsamling enahanda förmån.

Då Utskottet emellertid nekat sitt tillstyrkande, hufvudsakligen på grund deraf att det föreslagna sättet för medlens användande icke tillfredsställde Utskottet, så har jag, såsom närmast föregående talare antyddt,

tänkt att i enlighet med hvad som lärer skett vid flera föregående tillfällen, då likartade frågor varit å bane, föreslå ett något förändradt ändamål för medlens användande, och får jag alltså hemställa, att Kammaren ville med afslag å Utskottets Betänkande för sin del besluta, att qvarlåtenskapen efter Lovisa Skultin, i stället för att tillfalla Kronan, måtte få bibehållas inom Rättviks och Boda församling och af skolstyrelsen förvaltas, samt den årliga räntan deraf användas till understöd åt fattiga skolbarn inom församlingen; derom jag hos Herr Talmannen får anhålla om proposition.

Herr Rosenberg: Jag har visserligen hört en föregående talare nämna, att Kronan har en, enligt talarens tanke, obestriddig rätt till danaarf; men jag skulle dock vilja veta, hvarpå denna rätt grundar sig, innan jag kan obetingadt sluta mig till nämnde talares mening i denna fråga. För min del har jag alltid bestridt denna Kronans rätt, vid de tillfällen då jag under föregående riksmöten i ämnet yttrat mig. Jag vet visserligen, att vi ega en lagparagraf, som innehåller ett stadgande härom, liksom vi ega ett s. k. Helgeandsholmsbeslut, hvarigenom Kronan tillförsäkrats rätt till alla skogar, fisken, bergverk m. m., som ej redan då voro af enskild person innehafda. Men om detta sednare stadgande inför sednare tiders forskning visat sig ega ringa historisk grund, så tror jag att man behöfver tränga föga djupt för att finna, att det förra är alldeles blottadt på någon rättslig. Ty rätt är att förpligtelser och rättigheter ställas i sammanhang med och beroende af hvarandra. Nu är det obestriddigen kommunens pligt att understödja de inom dess områden boende fattiga personer, hvilka icke ega släktingar, som kunna om dem taga vård. Men om en person utan släktingar dör och efterlemnar någon förmögenhet, då tillagnar Kronan sig densamma. Jag undrar i hvilket rättsligt sammanhang dessa förhållanden stå till hvarannan. Der Kronan icke har några skyldigheter -- der utöfvar den en rättighet, under det kommunen, som i samma afseende eger skyldigheter, icke har sig tillerkänd någon motsvarande rättighet.

I förevarande fall uppträda emellertid den affidnas syskonbarn såsom mellankommande parter. De ega ingen juridisk rätt; alltså måste deras anspråk stödja sig på billighetsgrunder eller syskonbarnens behöfvande ställning. Mig veterligen är likväl något sådant hvarken styrkt eller ens föreburet. Jag kan derföre ej komma till något annat resultat, än att, då Rättviks socken hade måst underhålla ifrågavarande Lovisa Skultin, derest hon befunnit sig i behöfvande omständigheter, så följer deraf ock, att samma kommun har den närmaste rätten till hennes efterlemnade qvarlåtenskap, helst då densamma enligt det nu väckta förslaget skulle användas till ett så allmännyttigt ändamål som folkbildningen. Denna sanna grundsats har af Representationen blifvit godkänd vid flera föregående tillfällen; och man måste billigtvis känna en viss förvåning deröfver, att man å ena sidan utan tvekan efterskänker Statens rätt, då det gäller att åstadkomma en barnkrubba eller bygga på en våning till ett skolhus i städerna, och å den andra gör svårigheter vid att tillämpa samma liberala grundsats, då fråga är till exempel om undervisningen på landsorten.

På dessa grunder och i öfverensstämmelse med de åsigt jag i likartade fall under föregående Riksdagar förfäktat, yrkar jag bifall till motionen, med den förändring som motionären nyss angifvit.

Herr Carlson: Jag är förekommen af Herr Rosenberg och instämmer med särdeles nöje i hans yttrande. Vid föregående riksdagar hafva framställningar från kommunerna att få till allmännyttiga ändamål öfvertaga danaarf nästan aldrig blifvit afslagna; och grunden härtill har varit den af Herr Rosenberg riktigt och klart uttalade, att nemligen kommunen får bära omsorgen om sina medlemmars underhåll, derest de deraf äro i behof. I förevarande fall synes billigheten så mycket heldre fordra, att Herr Olof Larssons motion bifalles, som det syftemål, hvar till medlen, i händelse af bifall, komma att användas, icke är det minsta egenlyttigt, utan godt och gagnande.

Jag yrkar på dessa skäl afslag å Betänkandet och bifall till motionärens sednaste framställning.

Herr Beronius: Ehuru jag icke reserverat mig emot förevarande Utåtandande, var jag likväl inom Utskottet af annan tanke, än den som af majoriteten omfattades. Jag ansåg nemligen, att motionen redan förut blifvit något stufmoderligt behandlad, då den afstyrkts af det skäl, att det icke syntes lämpligt, "att statsmedel tagas i anspråk för befrämjande af den presterliga bildningen för studerande särskildt från Rättviks församling, helst anslag för den presterliga bildningen i allmänhet blifvit beviljadt." Detta skäl syntes mig föga hållbart, vid det förhållande att motionen afsåg medlens användande äfven till förmån för andre studerande än dem som eguade sig åt den presterliga banan.

När Utåtandendet emellertid blef återremitteradt på grund af den Riksdagen tillhandakomna upplysning att den affidna egde syskonbarn, hvilka framställt anspråk på qvarlåtenskapen, så ansåg jag, att Utskottet bort pröfva, huruvida dessa släktingar verkligen vore mera berättigade till arvet än Staten eller kommunen; men Utskottet ansåg sig dertill förhindradt, emedan någon Kongl. Proposition i ämnet ej till Riksdagen afgifvits eller frågan eljest blifvit i behörig ordning väckt. Detta utgjorde Utskottets enda skäl för frågans undanskjutande, och jag hemställer, om det ej måste anses temligen svagt, och om ej just i återremissen låg ett bemyndigande och en uppfordran för Utskottet att taga saken i hufvudsakligt öfvervägande.

Hvad nu beträffar frågan derom, huruvida danaarf skall höra till Staten eller ej, så bestrider jag ingalunda Statens lagliga rätt i detta hänseende; men jag anser densamma icke vara af så absolut karakter, att ej Staten kan och bör i många, ja de flesta fall afstå sin rätt; och om jag rådfrågar erfarenheten, finner jag att det varit nästan exempellöst, att framställningar om afträddande af danaarf till förmån för den ena eller andra kommunen icke vunnit Riksdagens bifall. I allmänhet hafva de sålunda Staten irånhända danaarf bestigit sig till obetydliga summor, och Staten har sålunda på deras afstående gjort en ringa förlust, på samma gång som verkan deraf varit för kommunerna välgörande. Det syfte, som motionären med nu förevarande danaarf velat åvägabringa, synes mig jem-

väl ganska godt, och⁹ då jag unnar landet lika godt som städerna, samt staden Falun särskildt fått genom denna Riksdags beslut till sin slöjdskola använda ett danaarf, kan jag icke annat än önska framgång åt denna motion, äfven i sitt ursprungliga skick.

Herr Friherre von Schulzenheim: Oaktadt jag ej gerna tager bort tiden med något yttrande, och ehuru jag gjort mig till en föresats, att i allmänhet ej gifva min känsla luft under Kammarens sakförståndiga öfverläggningar, så måste jag denna gång göra ett undantag. Det gäller nemligen här att vindicera tillbörligt afseende ej mindre åt en stor och vacker framtidstanke än åt tvenne unga menniskor, som haft den olyckan låta sig födas utom det lagliga äktenskapet.

Tvenne fattiga systrar, födda af oäkta börd i Dalarne, hade tagit tjenst hvar på sitt håll. Genom de största uppoffringar, den mest ansträngda flit lyckas den ena sammanspara ett litet kapital. Då hon dör, visar bouppteckningen en behållning af omkring 1,100 R:dr och genom en lycklig realisering kommer hela qvarlätenskapen att bestiga sig till något mera än 1,500 R:dr. Den andra system har dessförinnan afidit och efterlemnadt tvenne barn, tvenne döttrar, hvilka liksom modren äro födda utom äktenskapet. Deras rätt är ingen; enligt lag äro de oberättigade att ärfva ens sin moders syster, och denna har icke hunnit att göra något testamente till deras förmån. De komma derföre såsom rättssökande till Riksdagen, de begära att den skall utöfva en akt af mensklighet och rättvisa.

Men den aktade representanten för Rättviks socken har tänkt ut, att som det lilla arvet blifvit tillhopasparadt i församlingens prestgård, så vore intet naturligare, än att presterskapet skulle få det tillbaka i form af en uppmuntran åt Rättviks-ungdomen att egna sina krafter åt kyrkans tjenst. Man känner nogsamt dessa orthodoxa långrockar -- de äro redobogne att åt sin orthodoxa guldkalf offra hvad som helst. Men den tid torde vara förbi, då man kastade sig öfver en affidens qvarlätenskap till fromma för hennes själ och den heliga kyrkan; och jag hyser den förhoppning, att denna Kammare skall följa den Första Kammarens ädla föredöme och åtminstone hålla frågan öppen till förmån för dem, som kunna åberopa den närmaste blodets skyldskap till stöd för sina anspråk. Och om lagen icke sanktionerar sådana anspråk, så eger åtminstone Rättviks kommun derutinnan intet företräde framför släktingarne. Tvärtom torde man kunna säga, att som Statens rätt till danaarf i sig sjelf är ett undantag från den vanliga arfsföljden, som hvilar på blodsbandet, så äro kommunens anspråk framför syskonbarnen så till vida sämre, som de utgöra ett undantag från undantaget, under det att syskonbarnen dock utgöra ett undantag från sjelfva regeln. Och ur synpunkten af en humanare rättsåskådning kan man väl säga, att dessa seduares anspråk infalla under regeln, fastän en föräldrad lagstiftning derifrån utesluter dem, ett fel som friare åsikter icke torde dröja att utplåna.

Då frågan förra gången förevar, blef det afstyrkande af motionen, som Utskottet lemnat, återförvisadt, emedan af nuvarande Finansministern den upplysning lemnades, att ifrågavarande syskonbarn inkommit med ansökan att komma i åtnjutande af arvet. Sedan dess har Första Kammar

bifallit Utskottets berörda afstyrkande; och motionen torde således i alla händelser vara förfallen. Men jag hemställer, att Andra Kammaren måtte följa detta exempel — icke för exemplets skull — utan derföre att denna väg är utstakad af rättvisa, humanitet — jag vågar tillägga af verklig kristlig ande. Derigenom erhålla dessa unga qvinnor tillfälle att vid nästa riksdag få sin rätt i laga ordning pröfvad och som jag hoppas sig tillerkänd.

Jag yrkar bifall till Utlåtandet.

Herr Kjellson: Jag instämmer helt och hållet med den föregående talaren och vill blott tillägga, att det danaarf, som blifvit Falu kommun tillerkändt, icke kan sättas i jmförelse med det förevarande, enär i det förra fallet inga släktingar till den affidna funnos, och alltså inga andra anspråk voro i fråga än Statens och kommunens.

Lika med Herr Friherre Schulzenheim yrkar jag afslag å motionen och bifall till Utlåtandet.

Herr Carl Ifvarsson: Jag har begärt ordet med anledning af en föregående talares till mig ställda direkta förfrågan på hvad grund Staten vore berättigad till danaarf. Det glädjer mig, att han betydligt förenklat mitt svaromål härå, då han sagt sig känna, det lagen tillerkänner Staten denna rätt. Jag skulle nemligen föreställa mig, att allmänna lagen får utgöra grunden för bedömande af ett rättsanspråks giltighet, och att derföre i detta fall Staten har ett bestämdt företräde framför kommunen. Jag erkänner, att jag lika litet kan följa talaren på hans utflygt in på reciprocitets-principens område, eller till de slutföljder han velat draga ur sambandet emellan rättigheter och skyldigheter i samhället. Ty hvilka skulle erhålla någon fördel af ett bifall till motionen? Jo tvifvelsutän presterskapet och det ej blott inom Rättviks församling. Men den aktade talaren har icke påstått, att presterskapet inom vårt land skulle underhålla de fattiga i Rättviks kommun. Men med ett strängt fasthållande af hans princip, så skulle resonnementet onekligen hafva ledt till en sådan slutföljd.

Jag har vidare intet att tillägga, utom att jag önskar afslag å motionen för att frågan om syskonbarnens anspråk må hållas öppen till en annan riksdag. För min del anser jag deras rätt ega företräde framför prestbildningen i Rättviks socken, och det oakadt så väl motionären som andra talare under denna diskussion hafva ådagalagt så stort nit och så mycken vältalighet, att man väl kunde misstänka det de sjelfva fått en släng af denna bildning.

Herr Per Nilsson från Christianstads län: Jag är förekommen af Herr Friherre von Schulzenheim och instämmer i allo med honom.

Herr Svensén: Om kommunen vore berättigad till danaarf och motionen vore i grundlagsenlig ordning tillkommen, skulle jag hafva med min röst biträdt densamma. Nu lærer väl icke något kunna i saken åtgöras, då man vet, att till Kongl. Maj:t blifvit ingifven en underdånig ansökning om erhållande af detta danaarf, och hvilken ansökning ännu icke

är pröfvad. Det skulle ju kunna hända, att Kongl. Maj:t finner dessa sökandes rätt så god, att Kongl. Maj:t nästa riksdag framlägger en nådig Proposition om öfverlemnande till dem af ifrågavarande danaarf; och jag anser derföre att man bör till dess hålla frågan öppen.

Jag tror icke att Utskottet bör klandras, ty Utskottet har icke, i den form frågan framkommit, haft hvarken rättighet eller skyldighet att utreda förhållandet med detta arf.

Jag yrkar afslag å motionen.

Herr Liss Olof Larsson: Jag har begärt ordet i anledning af Herr Friherre von Schulzenheims anförande, och ehuru mycket kunde vara att i anledning deraf erinra, så och då jag ingalunda har hvarken lust eller förmåga att följa honom i hans vidt omfattande anförande, så skulle jag icke begärt ordet, derest Baronen icke helt och hållet misstagit sig i ett och annat, och deri jag vill göra någon rättelse.

Han uppträdde derföre att dessa tvenne öakta qvinspersoner med namnet Hammarbäck här icke hade någon målsman, men sannerligen fullgör han icke detta målsmenskap så, att de ej kunnat önska sig någon bättre. Af hela hans yttrande tyckes det som skulle Herr Friherren hafva ett horn i sidan till mig, för det jag vågar tänka olika med honom i vissa frågor, men sådant kan jag ej hjälpa, ty jag kan ej dagtinga med min öfvertygelse. Herr Friherren yttrade till en början, att Första Kammaren fattat ett så ädelt och hedrande beslut i denna fråga, då de afslog motionen och sparade dessa medel åt de fattiga öakta systerbarnen. Jag tager mig blott friheten erinra, att Första Kammaren fattade sitt beslut, utan att den ens visste om den aflidna egde några släktingar, och att detta ingalunda utgjorde något motiv för deras beslut. Han yttrade vidare, att det i Dalarne föddes två fattiga öakta systrar, af hvilka den ena vid sin död efterlemnade två likaledes fattiga öakta döttrar, och den andra dog barnlös och lemnade ett litet arf efter sig. Dervid får jag erinra att ingen af detta öakta släkte är född i Dalarne utan just i Westmanland.

Han har vidare sagt, att aflidna Skultin ämnat göra testamente till förmån för sina systerdöttrar, men att döden öfverraskade henne, innan hon hunnit utföra detta sitt beslut. Äfven detta är ett misstag, ty Skultin visste icke, att nämnda hennes systerdöttrar funnos till, men så till vida hade han rätt, att Skultin verkligen hade för afsigt att upprätta testamente, men till helt andra föremål än släktingar, ty hon trodde sig icke ega några sådana, men som Baronens upplyste, döden öfverraskade henne.

Herr Friherren har äfven yttrat, att jag föreslagit, att ifrågavarande danaarf skulle användas till förmån för Rättviks församling för bildande af en stipendiifond, hvaraf årliga räntan skulle tilldelas fattige studerande från församlingen, företrädesvis sådana som hade för afsigt att beträda den presterliga banan. Jag får i anledning deraf hänvisa till min motion, deri jag såsom stöd för förslaget åberopat ett kommunalstämmobeslut, hvilket jag icke hade skäl att förändra. Förslaget har icke sin grund i någon så stor förkärlek för presterne, utan det har tillkommit för att i någon mån söka afhjälpa den rådande prestbristen, och församlingen trodde sig derigenom hafva så mycket större utsigt att få sin anhållan bifallen af Riksdagen.

Jag får äfven upplysa Herr Friherre von Schulzenheim, att jag är från Leksand och icke från Rättvik såsom han uppgifvit.

Slutligen anser jag, att, om Kongl. Maj:t funnit den ifrågavarande ansökningen förtjena något afseende, Kongl. Maj:t icke lär underlåtit att till Riksdagen aflåta Proposition i ämnet.

Jag fortsätter mitt yrkande om bifall till min motion med den af mig föreslagna förändring, och jag hoppas att detta må blifva Kammarens beslut, ty jag kan icke föreställa mig, att det skulle stå så illa till med konsekvensen inom Kammaren, att den skulle afslå motionen, då vi förut enhälligt bifallit en motion i samma syfte.

Herr Rosenberg: I anledning af Herr Carl Ifvarssons yttrande får jag upplysa, att jag icke förordat ifrågavarande danaarfs användande åt sådana studerande, som egnade sig åt den presterliga banan, utan att jag yrkat bifall till motionen, med den af motionären föreslagna förändring att medlen borde användas till fattiga skolbarns uppfostran.

Herr Friherre von Schulzenheim: I anledning af den vänliga och hjertliga tillrättavisning, som Herr Liss Olof Larsson gifvit mig för ett misstag, som jag skulle hafva begått, får jag förklara, att jag fruktar, att misstaget ligger å hans sida. För att förekomma att sådant oftare än inträffa, tager jag Kammaren till vittne, att Herr Liss Olof Larsson uti matrikeln öfver Kammarens ledamöter är upptagen såsom representant för Leksands, Åhls och Bjursås, Rättviks och Öre samt Gagnefs tingslag. Det är för mig omöjligt att veta hvar alla riksdagsmän äro födde. Den uppgift att Herr Liss Olof Larsson icke representerar Rättvik får stå för hans räkning.

Herr Rylander: En talare framför mig Herr Rosenberg vill icke erkänna lagens stadgande som gifver Kronan rätt till danaarf, men vill erkänna ett ännu orimligare stadgande som beröfvar oäkta barn arfsrätt, detta anser jag icke vara konsekvent. Som hvarje kommun är skyldig bestå fattiga barns skolgång, så kan jag icke godkänna den formulering motionären nu gifvit frågan, emedan medlen i så fall skulle utgöra ett fattigbidrag till Rättviks socken, och som arfvingar nu anmält sig, anser jag medlen icke nu böra bortgifvas utan i stället reserveras till en kommande Riksdag, då såväl Rättvik som arfvingarne kunna göra sina anspråk gällande. Jag anhåller att Utskottets förslag må bifallas och således motionen afslås.

Herr Rönblad: Då förut frågor förekommit om användande af danaarf till för kommunerna nyttiga ändamål, har sådant vanligen medgifvits. Jag vill derföre nu biträda den gjorda framställningen derom att ifrågavarande danaarf må tillfalla Rättviks kommun.

Herr Carl Ifvarsson: Då det nu blifvit ifrågasatt att använda danaarfvat till förmån för fattiga skolbarn, anser jag detta vara en ny motion, hvilken icke blifvit i grundlagsenlig ordning väckt och å hvilken således proposition icke lär kunna framställas.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Ifrågavarande motion går ursprungligen derpå ut, att detta danaarf skulle användas till understöd åt sådane medellöse studerande, som egna sig åt den presterliga banan. Hvarje annat förslag, som nu framställes angående danaarfvets användande, utgör en ny motion, hvilken följaktligen icke kan komma under pröfning. Frågan gäller således endast, huruvida man skall bifalla Utskottets första förslag eller motionen i dess ursprungliga form. Jag kan då icke annat än yrka, att motionen må lemnas utan afseende.

Herr Uhr: Sedan det numera är upplyst, att den aflidua efterlemnad tvenne systerbarn, torde detta vara tillräckligt för att afslå den väckta motionen.

Herr Bovin: Jag kunde inskränka mig till att åberopa hvad jag yttrade, då denna fråga förra gången förekom. Det är numera upplyst, att tvenne personer till Kongl. Maj:t inkommit med ansökning om erhållande af det ifrågavarande danaarfvat och att Kongl. Maj:t till Stats-Utskottet öfverlemnad ansökningshandlingarne. Detta tyckes visa, att Kongl. Maj:t ansett det icke vara lämpligt att aflåta Proposition i ämnet till Riksdagen. Då nu det ändamål, motionären med sitt förslag afser, är af enahanda beskaffenhet som de, för hvilka danaarf förut blifvit använda, yrkar jag bifall till motionen.

Herr Friherre Alströmer: Herr Bovin slutade af den onständighet, att Kongl. Maj:t till Stats-Utskottet öfverlemnad ifrågavarande ansökningshandlingar, dertill att Kongl. Maj:t ansett en Proposition i ämnet icke böra aflåtas. Jag kan dock icke godkänna en sådan uppfattning, då man vet att Kongl. Maj:t tagit för princip att icke, sedan riksdagen så långt framskridit, aflåta Propositioner.

Det förundrar mig, att Utskottet, då det fått nyssnämnda handlingar sig meddelade, icke lemnat den ringaste upplysning om deras innehåll, hvaraf man möjligen kunde finna, om någon anledning förekommer att ansökningen bör bifallas.

Beslutar man nu att öfverlemnad medlen till Rättviks församling, har man atskurit all möjlighet för systerbarnen att erhålla ifrågavarande danaarf. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets första förslag.

Herr Carl Ifvarsson: Jag instämmer med Herr Friherre Alströmer deri, att jag anser den långt framskridna tiden för riksdagen vara orsaken, hvarföre Kongl. Maj:t icke velat aflåta Proposition angående användandet af detta danaarf.

Hvad angår klandret deröfver, att Utskottet icke lemnat upplysning om innehållet af de omförmälda ansökningshandlingarne, så har Utskottet, i följd af den ordning, hvari desamma inkommit, ansett sig icke kunna ingå i någon pröfning af dem; och har Utskottet således icke heller kunnat eller bort redogöra för handlingarnes innehåll.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice Talmannen redogjorde för de olika meningar, som derunder blifvit framställda samt förklarade, att, då

genom det af Herr Liss Olof Larsson nu gjorda yrkande någon sådan förändring icke vore åstadkommen, som rubbade motionens hufvudsyfte, Herr vice Talmannen följaktligen icke kunde biträda Herr Carl Ifvarssons åsigt derom att motionärens nu framställda förslag vore att anse såsom en ny motion, derå proposition icke borde gifvas, och alltså funne sig oförhindrad att å samma förslag framställa proposition. Efter detta förklarande och sedan Herr Beronius afstått från sitt yrkande om bifall till motionen i dess ursprungliga skick, blef emellan Utskottets hemställan och motionärens sednare förslag votering begärd och för densamma anställande nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som, i fråga om eftergift af Kronans rätt till danaarf efter Hus-hållerskan Lovisa Skultin, bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i tredje punkten af dess Utlåtande N:o 25,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets berörda hemställan, beslutat, att det danaarf, hvarom här är fråga, skall af Rättviks församling tillgodonjutas för att deraf bilda en fond, hvaraf årliga räntan må användas till understöd åt fattiga skolbarn.

Omröstningen utföll med 106 ja mot 26 nej, och hade Kammarren alltså beslutat i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 12.

Föredrogs ånyo och biföllos Stats-Utskottets

Memorial N:o 71, i anledning af återremiss å Stats-Utskottets Utlåtande N:o 29, angående f. d. Ridderstolpeska egendomens användande till byggnad för Telegrafverket;

Utlåtande N:o 72, i anledning af väckta motioner angående skjutsningsbesvärets ordnande m. m.

§ 13.

Företogs Första Kammarens Tillfälliga Utskotts, genom protokollsutdrag N:o 195, denna Kammare delgifna Betänkande N:o 12, i anledning af väckt förslag om landtränterimedlens förräntande och tillhandahållande för allmänna rörelsen.

Ordet begärdes härunder af

Herr von Troil: På grund af Kammarens i ännu redan fattade beslut får jag anhålla, att Kammarren behagade, med afslag å Första Kammarrens framställning, lägga det föredragna protokollsutdraget till handlingarne.

Herr Hedlund: Med afseende på det praktiskt kloka och rigtiga i Första Kammarrens förslag yrkar jag bifall till detsamma.

Herr Witt: Då det icke är mera än ett par veckor, sedan Kammarerna beslöt att afslå förslaget om aflåtande af en underdånig skrifvelse i ämnet, föreställer jag mig att det icke kan vara möjligt att Kammarerna nu skulle upprifva detta sitt beslut. Jag yrkar afslag å den gjorda framställningen.

Många ledamöter förenade sig häri.

Efter sålunda slutad, öfverläggning framställde Herr vice Talmannen proposition på bifall till Första Kammarens beslut. Denna proposition besvarades med nej; och förklarade Kammarerna, på derom framställd ytterligare proposition, sig icke kunna antaga det beslut, som i detta ämne blifvit af första Kammarerna fattadt, i sammanhang med hvilket förklarande det nu föredragna protokollsutdraget lades till handlingarne.

§ 14.

Föredrogs och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts, genom protokollsutdrag N:o 196, Andra Kammarerna delgifna Betänkande N:o 13, i anledning af väckt motion om upprättande af en fullständig tabell öfver Statsverkets ställning.

§ 15.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Utlåtande N:o 65, i anledning af väckt motion om vissa stadganden till ordnande af jordegares och arrendators ömsesidiga rättsförhållanden.

Utskottets båda hemställanden sid. 5 ävensom dess yttrande sid. 7. Biföllos.

Hemställan sid. 9.
Härvid yttrade

Herr C. A. Larsson: Bifall till detta förslag skulle hafva till påföljd, att en gäldenär, som befann sig på branten af undergång, blott behöfde arrendera bort sin egendom för att göra den för sina fordringsegare för längre tid oätkomlig. Då man icke gerna kan vilja införa ett sådant stadgande, som blott skulle bidra till att försämra den förut tillräckligt dåliga krediten, yrkar jag afslag å Utskottets förslag.

Herr Rosenberg: Jag vet icke huru man af denna punkt kan draga en sådan slutsats, som den föregående talaren gjort. Möjligen kan man af den följande punkten hemta stöd för en sådan åsigt. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag i den nu föredragna punkten och skall om det nu vidrörda ämnet yttra mig när det förekommer.

Vidare antördes ej. Då Herr vice Talmannens framställda proposition på bifall besvarades med ja och nej samt votering begärdes, blef följande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt å 9:de sidan af dess Utlåtande N:o 65, i fråga om jordegares förmånsrätt till landbos lösören,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinuer nej, är ifrågavarande hemställan afslagen.

Voteringen utföll med 79 ja mot 37 nej; och hade Kammaren följaktligen bifallit Utskottets hemställan.

Utskottets hemställan sid. 10.

Herr C. A. Larsson: Sedan man i nästföregående punkt lemnat jordegare en ytterligare fördel i afseende på förmånsrätt till de inventarier, som landbo till egendomars bruk erhållit, så är det måhända icke värdt att motsätta sig hvad Utskottet i denna punkt föreslagit; men då den fördel, jordegaren genom bifall till nu ifrågavarande punkt skulle tillskyndas, är af ännu viktigare beskaffenhet, än den bifallet till föregående punkt honom tillskyndat, så kan jag icke godkänna Utskottets förevärande förslag.

Herr Rosenberg: Jag kan ej gilla Utskottets förslag i denna punkt. Visserligen skulle en författning sådan som den föreslagna lemna en trygghet för arrendatorerne att under arrendetiden få qvarhålla inventarierna för jordens skötande; men jag fruktar, att en sådan författning skulle föränleda, ja lemna direkt anvisning till framtida bedrägerier och sätta den allmänna krediten i en ännu mera vacklande ställning. Genom att uthyra sin egendom på sådant sätt, utan andra kontroller än blott en förteckning derå aflemnad till kronofogden, skulle man kunna fastläsa denna egendom under loppet af 10 å 15 år, eller så länge legoaftalet varar samt dymedelst göra den oåtkomlig för jordegarens gäld. Visserligen skulle, för den händelse fastigheten komme att exekutivt säljas, aftalet angående inventarierna komma att förfalla, men många arrenden afse sådan jord, som icke kan säljas, såsom fideikommissboställen, hemman tillhörande fromma stiftelser m. m. Sådana förhållanden kunna inträffa, som göra denna författning lika förhatlig som lösöreköpsförfattningen, och jag vill icke att lagstiftningen skall gifva bedragare anvisning, huru de skola på formligt sätt uppnå sitt mål, det går nog ändå, hvarföre jag vill afslå Utskottets hemställan, ehuru jag ganska väl vet, att man i Utskottet var särdeles angelägen att få den genomdriven.

Herr Rylander: Jag är förekommen af föregående talare. Skulle vi antaga Utskottets förslag, så vore det att frammana en ny författning om lösöreköp, och denna desto farligare som förteckningen å inventarierna icke skulle behöfva besvärjas eller offentligen uppläsas, hvilket dock är händelsen med de hittills brukliga lösöreköpsafhandlingarne, af hvilka man således har mindre bedrägeri att befara än af de här ifrågavarande. Jag vill således på det varmaste påyrka afslag å hvad Utskottet föreslagit.

Herr Grefve Posse: Det torde vara allmänt känt och veterligt, att det i vårt land är ganska svårt att få duglige arrendatorer. Att dylika äro lätt tillgängliga, är dock för jordbruket och dess utveckling af högsta vigt. En utaf anledningarne till bristen i berörda afseende är saknaden af förlagskapital för att emottaga arrendet och under arrendetiden drifva jordbruket. För båda dessa utgiftsposter erfordras ganska betydliga belopp. Genom nu ifrågavarande förslag har man afsett att underlätta öfvertagande af arrenden för arrendatorerne, dymedelst att jordegaren skulle kunna lemna dem förskott på ett eller annat sätt, dock emot säkerhet för jordegaren att återfå detsamma. Såsom lagstiftningen i rörevarende fall nu är, hafva jordegarna icke vågat uppgöra arrendeaftal med andra än säkra och pålitlige personer, eller med sådana som kunnat ställa borgen för sig. Om borgenssystemet i allmänhet kunde undvikas, vore det särdeles väl. Genom det af Utskottet föreslagna stadgande skulle man emellertid kunna vinna det mål, att en rask och driftig person, om han ock vore fattig, kunde anförtros såväl arrendet som nödiga inventarier. Hvar och en bör kunna inse vigten och värdet häraf. Man säger, att en dylik författning skulle kunna missbrukas; man säger, att man dymedelst skulle fastläsa både fast och lös egendom till förfång för annan person, som kunde hafva bättre rätt till densamma. Det är sant, att författningen kan missbrukas, men hvilken lag kan icke missbrukas? Icke behöfver man stifta några nya lagar för att bedraga folk, ty sådana finnas nog förut. Den som vill vara oärlig kan vara det, äfven utan denna nya författnings tillkomst. Jag tror dock, att den medför stora fördelar i allmänhet, hvaremot de olägenheter, den skulle kunna hafva med sig, icke äro så beskaffade, att jag vill afslå förslaget.

Herr C. A. Larsson: En talare, nemligen den som uppträdde näst efter mig, sade, att löseegendomen eller inventarierna kunde säljas i sammanhang med jorden; men under förutsättning häraf hade Utskottet uti det nu föredragna Utlåtandet äfven bort nämna, huru man i sådant fall skulle kunna skilja emellan inteckningsegares och de oprioriterades rätt vid köpeskillingsliqviden. Genom den nu föreslagna förmånen skulle en ytterligare fördel tillskyndas dessa, förut prioriterade kreditorer, hvilka komma att taga hela köpeskillingen. Föga vore det under sådana förhållanden värdt för andra kreditorer att bevaka sina fordringar. Den ädle Grefven har talat om, hvilken fördel det skulle medföra att hafva lätt tillgång på arrendatorer. Det blir visserligen beqvämt för de stora possessionaterne att sålunda få tillfälle att till dylika arrendatorer öfverlemna större eller mindre delar af sina egendomar, men huruvida författningens antagande skulle i allmänhet tillskynda oss någon fördel, det sätter jag mycket i tvifvel, äfven om det omnämnda borgenssystemet dymedelst också skulle kunna undvikas. Vår kredit står för närvarande, såsom vi alla veta, på svaga fötter, men huru mycket sämre skulle det icke blifva, om man, med tillämpning af en sådan författning som den af Utskottet föreslagna, skulle kunna under en tid af t. ex. 50 år ställa så till, att ingen fordringsegare kunde komma åt våra lösöretillgångar. Med kännedom derom, att våra stora egedomsinnehafvare redan tillförene hafva tillräckligt stora fördelar och att det förthy icke är skäl att gifva dem flera, anser jag det vara

välbetänkt att nu afslå detta förslag af Utskottet, som råkat på en olycklig väg genom att föreslå en författning, som skulle tillintetgöra vår kredit och förtroende.

Herr Olof Nilsson: Jag anhåller att endast få tillkännagifva, det jag på intet villkor vill bifalla tillkomsten af en sådan författning, som Utskottet här föreslagit, då jag anser den kunna lemna ett fritt spelrum för bedragare till tredje mans förfång, helst förteckning öfver inventarierna icke ens genom offentlig uppläsning skulle komma till allmänhetens kännedom.

Herr Staaft:

Herr Grefve Posse: Den siste talaren har gifvit frågan en sådan anstrykning, som om dess framgång skulle lända endast de större jordegarne till fördel, men det är just arrendatorerne, hvilkas fördel förslaget skulle föranleda, ty utan ett dylikt lagstadgande skulle måhända större delen af dessa icke få öfvertaga några arrenden med inventarier. För öfrigt tror jag, att det allmänna rättsmedvetandet skulle så mycket mindre kränkas af en dylik åtgärd som den Utskottet föreslagit, som denna åtgärd eger rum nästan öfverallt i Tyskland, utan att rättsmedvetandet derigenom anses vara kränkt.

Herr Staaft:

Herr Carl Ifvarsson: Föregående talare hafva betraktat frågan från en sida. Jag tillåter mig betrakta den från en annan eller arrendatorns sida, och då skall man jemväl kunna se, att ett bifall till förslaget skall föranleda icke så litet trassel. Det heter nemligen i förslaget: "Ej må sedan de lösören eller hvad i stället därför sättes för gäld i mät tagas, så länge legoaftalet räcker". Nu frågas med skäl: Hvad är det, som sättes i stället? Om en häst eller en oxe skulle dö och arrendatorn har flera sådana, hvilken skall då sättas i stället, om utmätning sker? Om punkten icke helt och hållet afslås, så bör den åtminstone återremitteras, på det att lämpliga stadganden måtte införas.

Herr Orre: Med den lilla kännedom jag, i egenskap af underexsekutor, eger uti sådana frågor som den förevarande, anser jag mig böra fästa uppmärksamhet på, huru ofta det inträffar, att en gäldenär vill vindicera sin egendom på så sätt, att han vill bibringa andra den öfvertygelsen, att egendomen icke tillhör sig utan en annan. Författningarne om lösöre köp stadga, huru med egendom som köparen låter kvarstå i säljarens vård skall förfaras samt innehåller derjemte en mängd föreskriifter dervid. Här åter är blott fråga om att uppgöra en förteckning på de ifrågavarande inventarierna eller lösörena och att tillställa kronofogden i orten en afskrift deraf, utan att förteckningens innehåll ens behöfver offentligen uppläsas. Om jordegaren skulle hafva intresse deraf, att hans arrendator icke må öfverraskas af andra sina fordringsegare än jordegaren sjelf, så är det ett vigt sätt att så gå till väga, som här blifvit föreslaget. Jag

förunder sig visserligen icke, att så kommer att ske, men min erfarenhet kan icke underlåta att meddela, det sådana missbruk skett och ske. Jag yrkar af sådan anledning afslag.

Herr Sven Nilsson: Den talare, som velat bifalla Utskottets förslag, har yttrat, att redan förut finnas tillräckliga lagar för att underlätta bedrägerier. Detta gifver mig just anledning påyrka, att icke några flera dylika lagar måtte stiftas.

Herr Grefve Posse: Jag vill icke ingå i något svaromål på den siste talarens anförande. Lika svårt, som han har att bedöma innehållet af mitt yttrande, lika litet har han rättighet att göra mig någon förebråelse för detsamma. Det är i anledning af Herr Staaffs yttrande om originalitet af redaktionen utaf denna punkt, som jag vill säga några ord. Han vill, att åtskilliga försigtighetsmått skola vidtagas, för att skydda fordringsägares rätt i förevarande fall, och att den föreslagna författningen skulle blifva ungefär motsvarande förordningen angående lösöre köp. Tilläfväntys vore det derföre rättast och lämpligast att återremittera frågan i detta syfte.

Herr Staaff:

Herr Ödmansson: Jag instämmer uti Herr Grefve Posses yttrande. I Tyskland och Danmark finnas ju större och mindre egendomar, der arrendatorerne af jordegaren erhålla nödiga inventarier, för att kunna sköta sitt åtagna arrende, och man har från dessa länder icke hört bedrägerier deraf uppstå. Afven i Skåne begagnas sådana aftal, och jag vet icke någon orättvisa eller olägenhet deraf vara föranledd. Förteckning å lösörena eller inventarierna skola naturligtvis stå i arrendekontrakten, som ingifvas till Rätten, för att i dess protokoll intagas, och dessutom skola de delgifvas kronofogden. Är då ej all möjlig säkerhet iakttagen? Jag begriper icke, hvarföre man vill så mycket tro endast på oärlighet samt föreställa sig, att icke någon ärlighet finnes här i världen. Jag förklarar mig uti Herr Grefve Posses yrkande om återremiss, då det väl kan vara möjligt, att någon redaktionsförändring i förslaget kan vara af nöden.

Herr Sven Nilsson: Skulle jag möjligen icke förstå att bedöma här afgifna yttranden, så hindrar detta mig dock icke ifrån att påstå, att bifall till ifrågakvarande förslag skulle lemna porten på vid gavel för bedrägerier samt bereda en bekväm utväg för jordegare och arrendatorer att beröfva fordringsägare deras rätt, hvilken jag anser här böra i första rummet bevakas.

Herr C. A. Larsson: I anledning af det exempel, man tagit från Tyskland, vill jag anmärka, att man der handlar mindre på kredit än här i Sverige. Vare det dock långt ifrån mig att säga, det hvar och en, som utarrenderar jord, skall vara en bedragare. Min mening är blott, att författningen skulle gifva anledning till och lemna rum för bedrägerier. Vi hafva nyligen af tidningarne sett, huru en far bortarrenderar sin egen-

dom med inventarier på 50 år åt sin son, och fadrens borgenärer få ingenting. Författningens antagande skulle medföra stor våda för de stora godsegarne sjelfva, ty dessa skulle naturligtvis derigenom riskera att totaliter förlora sin kredit. Jag vill icke, att punkten återremitteras, utan jag yrkar afslag.

Herr Friherre von Schulzenheim: Jag kan icke föreställa mig annat, än att vi måste bifalla Utskottets förevarande förslag till följd af vårt beslut uti nästföregående punkt. Det måste medgifvas, att den nu föredragna punkten innebär ett korrektiv emot det missbruk, som vårt bifall till nästföregående punkt skulle kunna föranleda, och det faller sig således såsom ett korollarium, att vi nu böra bifalla Utskottets här gjorda hemställan. Genom antagande af denna punkt måste den, som vill åtnjuta den förmånsrätt, som han genom bifall till föregående punkt fått uti ifrågavarande inventarier, genom uppgjorda förteckningar ådagalägga, att han till dessa inventarier är verklig egare. Det är således alldeles nödvändigt att antaga punkten, om man vill undvika bedrägerier i detta fall. Det låter tänka sig, att en besuten jordegare med dåliga affärer utfärdar afhandlingar, hvarigenom han t. ex. till sin son öfverlemnar sin lösegendom. Ett korrektiv häremot skulle nu den af Utskottet föreslagna författningen innebära. Det blifver alldeles nödvändigt att, såsom här är föreslaget, till någon myndighet eller offentlig embetsman inlemna förteckning å dylika inventarier, och detta åtgörande motsvarar ungefärligen hvad författningarne om lösöreköp föreskrifva.

Herr Staaff:

Herr Anders Jonsson: I likhet med flere föregående talare yrkar äfven jag afslag å denna punkt.

Herr Friherre von Schulzenheim: Då jag icke tyckes hafva gjort klart för en och annan hvad jag afsåg med mitt förra yttrande, så har jag ånyo begärt ordet. Praxis hos juristerne i landet är den, att i och med detsamma utmätning på jordegarens hos arrendatorn insatta lösegendom göres, har försäljning af densamma ej egt rum. Inventarierna äro fixerade på samma gång till annan person och detta utgör en förbindelse, som gäller emot tredje man. I förteckningarne öfver dessa inventarier upptagas de såsom utmäta, men icke såsom sålda. För öfrigt vill jag nämna, att syftet i den motion, som i denna punkt är besvarad, är att hos oss åstadkomma, såsom i Skottland, en särskild arrendatorsklass. Sådant har icke förut varit behöfligt, emedan vi vanligen haft hälftenbruk. Numera hafva äfven hos oss stora arrenden uppstått. De större possessionaterne hafva långa arrenden af nöden. Då för dessa stora arrenden mycket penningar nedläggas, så är det ock nödigt, att, för att få arrendatorer, man på allt sätt understödjer dem, och detta sker genom att på samma gång som arrendet lemna dem inventarier. Genom att afslå denna punkt motverkar man införandet af en sådan arrendatorsklass, som numera anses nödvändig, och jag bifaller förthy förslaget.

Herr Jan Andersson: Det skulle visserligen icke ligga något ondt uti att bifalla Utskottets förslag, men då här uppträdt åtskillige jurister, som strängt hålla på förslaget olämplighet, skall jag förena mig med dem, som yrkat återremiss.

Herr Olof Nilsson: Utan att vilja föröka den redan nog långa diskussionen, vill jag fästa uppmärksamhet derpå, att en förmyndare kunde använt omyndigas medel till sin lösegendom och genom det föreslagna lagstadgandet hindra myndlingen att i behörig tid utbekomma sin arfsrätt — alltså yrkar jag afslag å Betänkandet.

Herr Friherre von Schulzenheim: Med stöd af grundlagens bud anhåller jag att få förändra mitt förut afgifna yrkande om bifall till Utskottets hemställan i förevarande punkt och nu i stället yrka återremiss.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice Talmannen redogjorde för de derunder yttrade olika meningar, å hvilka, hvar efter annan, proposition framställdes. Svaren utföllo med så väl ja som nej, under det att votering tillika begärdes. Till ja-proposition var man ense om antagande af deras mening, som yrkat bifall till Utskottets förslag, men i fråga om kontrapositioner yppades skiljaktighet och då jemväl härom äskades votering, blef först uppsatt, justerad och antagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver den del af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 65, deri Utskottet (sid. 9 och 10) meddelat yttrande öfver femte punkten af Herr P. von Möllers inom Första Kammaren väckta motion N:o 18, antager deras mening, som yrka afslag å Utskottets hemställan,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat att till kontraposition i nämnda hufvudvotering antaga punktens återförvisande till Utskottet.

Denna omröstning utföll med 59 ja mot 63 nej, hvadan Kammaren antagit punktens återförvisande till kontraposition i hufvudvoteringen. För dennas anställande blef en voteringsproposition af följande lydelse uppsatt, justerad och anslagen.

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt å tionde sidan af dess Utlåtande N:o 65,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, är Utlåtandet i den del, hvarom här är fråga, till Utskottet återförvisadt.

Vid sedlarnes öppnande funnos 15 ja mot 104 nej; och var beslut af Kammaren alltså fattadt enligt nej-propositionens innehåll.

Utskottets

Utskottets förra hemställan, sid. 11.

Herr Orre: Betraktar man närmare ifrågavarande förslag, som lyder: "Växande gröda må ej i mät gå annorledes än i sammanhang med egande- eller nyttjanderätten till den jord, hvarå den växer", så torde detsamma icke böra vinna Kammarens bifall. Om t. ex. en arrendator af ett militieboställe eller en åbo å ett kronohemman, hvarvid eganderätten aldrig kan ifrågakomma, blir underkastad utmätning, så hemställer jag, huru en dylik § skulle taga sig ut, då genom tillämpning af densamma hela hans gröda skulle vara fredad att gå i mät för all annan hans gäld, än den han kan hafva till innehafvaren. Mig förefaller det såsom skulle §:n endast afse, att hemmanet icke måtte mattas af den förlust af spillning, som måste uppkomma, då grödan afföres ifrån en gård, men Utskottet har sannolikt icke tagit i betraktande, att föreskrift borde finnas derom, att vid utmätning verkställd å gröda, växande å Kronans jord, grödan icke får derifrån hemtas, utan bör på stället uppställas. Härigenom åstadkommes ingen skada för jorden, men väl för fordringsegaren, och derföre yrkar jag afslag i den syftning jag nyss antydde.

Herr Hessle: En utmätning förutsätter alltid, att den utmäta egendomen skall från förra egaren afskiljas, men växande gröda kan ju icke skiljas från den mark, hvarå den växer. Jag känner nog, att under-exekutorer tillåtit sig sådana missbruk, som att utmäta växande gröda, men detta är en olaglig åtgärd och har ofta af domare blifvit ogillad. Enligt lag är det blott lösegendom, som är underkastad en utmätning af det slag, hvarom här är fråga, och för att förekomma sådana missbruk, som här blifvit påpekade, vill jag för min del tillstyrka bifall till det lagstadgande Utskottet i denna punkt framlagt.

Då dernäst i ordningen Herr Friherre *von Schulzenheim*, som begärt ordet, nu uppropades och började sitt anförande från en annan plats än den han inom samlingssalen hade åt sig anvisad, gjordes häremot erinran af Herr vice Talmannen, men med Kammarens begifvande fick Herr Friherren utau platsändring fortsätta och yttrade

Herr Friherre *von Schulzenheim*: Då jag icke kan påminna mig, att något stadgande i arbetsordningen förekommer, som absolut förhindrar mig att tala från den plats, jag innehar, då ordet blifvit mig lemnadt, anhåller jag att få härifrån yttra mig.

Af de tvenne yttranden, som rörande denna punkt blifvit afgifna, går det ena ut på afslag och det andra på bifall. Jag föreställer mig, att vi här böra betrakta frågan från dess nationalekonomiska sida, och lika litet det, från denna synpunkt sedt, kan vara nyttigt att ett omoget äpple nedtages och förstöres eller bortkastas, lika litet tror jag någon fördel kan visas uppstå genom utmätning af på rot stående omogen gröda. Genom en dylik åtgärd skulle icke allenast förlust uppkomma för det allmänna utau äfven för alla dem, hvilka ega lika stor rätt till delaktighet på ett eller annat sätt i denna gröda, men hvilkas rätt blifvit postpone-

rad efter den förstkommandes. Visserligen händer det icke så sällan, att man får höra sådana yttranden som t. ex. "Mig gör det detsamma om 8 à 10 personer få lida förlust härpå efter mig, blott jag blir sauverad", men den förstkommande, som på det sätt, hvarom här är fråga, ville spoliära en egendom, skulle åstadkomma en förlust ej allenast för efterkommande fordringsegare, utan äfven för kommunen och för Staten, samt alla dem som i något hänseende hade intresse af att denna gröda finge i fred utväxa och tillgodogöras. Om man tänker sig, att sådant sker på 40 à 50 ställen på en gång, ty man kan ju tänka sig allt i sin konsekvens, så finner man huru stor skada härigenom skulle uppkomma, och då detta både är rättsligen origtigt och statsekonomiskt oförståndigt, så yrkar jag bifall till Utskottets hemställan uti nu föredragna punkt.

Herr Carl Ifvarsson: Jag har betraktat denna fråga såsom egande intresse, af den orsak att man en gång borde få afgjort, om växande gröda bör hänföras till fast eller lös egendom. Personligen har jag alltid ansett växande gröda tillhöra fast egendom och afmejad såsom varande lös egendom, men då jag bemärkt, att olika meningar härom sökt göra sig gällande, och ofta nog hört växande gröda betraktas såsom lös egendom, har jag ansett det vara välbetänkt att få ett lagstadgande, som ställer frågan på tydlig och klar botten; och då Utskottets förslag uppfyller alla fordringarne af klarhet och tydlighet i dessa hänseenden, tror jag vi böra betänka oss, innan vi afgöra frågan, och för min del yrkar jag bifall till hvad Utskottet i denna del tillstyrkt och hemställt.

Herr Ödmansson: För min del instämmer jag med de tre föregående talarne. Växande gröda är ju på det hela taget icke annat än gräs, och, så vidt jag vet, har det ännu icke i vårt land händt och, såsom jag vill hoppas, skall icke heller komma att hända, att växande gröda utmättes för skuld samt försäljes och afmejas utan att vara mogen.

Herr John Ericson: Det var med anledning af den utaf Herr vice Talmannen framställda anmärkning derom, att Friherre Schulzenheim talade från annan plats i Kammaren än den han egentligen innehar, som jag begärde ordet, men då Kammaren tilläfventyrs anser mera lämpligt, att denna fråga förekommer efter nu föredragna Utlåtandet, så uppskjuter jag tills vidare mitt yttrande.

På Herr vice Talmannens framställning beslöt Kammaren, att den af Herr John Ericson väckta fråga skulle komma under öfverläggning, sedan det under föredragning nu varande Utlåtandet först blifvit afgjort; och fortsattes därefter öfverläggningen af

Herr Hæggström: I likhet med Herr John Ericson vill äfven jag yttra mig rörande den af honom omförmälda ordningsfråga, efter det Lag-Utskottets nu föredragna Utlåtande blifvit afgjort.

Herr Jöns Pehrsson: Vid första påseendet kan det visserligen tyckas, som det föreslagna stadgandet skulle vara till fördel för jordbru-

karen, så väl den större som den mindre, men tänker man närmare på saken, skall man lätteligen finna, att det tvärtom skulle lända till skada för den mindre bemedlade jordbrukaren, ty åtminstone jag för min del har den erfarenhet, att just derigenom att den mindre jordbrukaren vid förefallande utmätning kunnat såsom tillgång uppgifva sin växande gröda, har det lyckats honom att rädga själfva hemmanet, hvilket annars fått gå under klubban. Jag anser det därför vara klokast att icke bifalla denna punkt, ty i annat fall kan den mindre jordbrukaren emotse, hvad redan nu händt, att hans hemman styckevis försäljes för skuld.

Herr Grefve Posse: Jag nödgas i sanning bekänna, det jag icke kan fatta betydelsen af de invändningar, som blifvit gjorda emot det framlagda förslaget, ty det är ju klart, att detta just afser att bereda väg för det mål, om hvars vinnande vi alla äro ense, eller att på allt sätt söka skydda fordringsegarnes och företrädesvis in-teckningshafvarnes rätt. Den växande grödan är ju den afkomst af egendomen, hvarmed räntan på den jorden graverande skulden skall betalas, och om nu denna tillgång tillgripes för en annan fordringsegares räkning, så går ju in-teckningshafvaren i mistning om den säkerhet, som vid försträckningens meddelande blifvit honom utlofvad. För min del bifaller jag således punkten.

Öfverläggningen var slutad; och ifrågavarande hemställan bifölls.

Utskottets sednare hemställan, sid. 11, blef likaledes bifallen.

§ 16.

Härefter förekom den af Herr John Ericson väckta, i nästföregående § omförmälda fråga, om hvilken sig nu yttrade följande ledamöter, nemligen:

Herr John Ericson: Friherre von Schulzenheim uppträdde för en stund sedan och yttrade sig från annan plats inom Kammaren än hans egen, nemligen från den plats som innehafves af Herr Adlersparre, och då Herr vice Talmannen framställde erinran om det origtiga häruti, hördes flera röster, som tycktes anse Friherre von Schulzenheim vara i sin goda rätt. Det är med anledning häraf, som jag vill fästa uppmärksamheten på innehållet af 14 § i den numera antagna och således till efterlefnad gällande arbetsordningen för Andra Kammaren, der det heter: "Ledamot, som erhållit ordet, skall tala stående antingen från den särskilda plats, som kan vara för talare bestämd, eller ock, om han det heldre vill, från den plats, han i samlingssalen innehar". Som nu Friherre von Schulzenheim uppträdt icke från sin egen, utan från Herr Adlersparres plats, så vill jag till protokollet nedlägga min protest deremot, att det i sådan ordning tilläts honom yttra sig, samt yrkar, att hans anförande, såsom varande af denna anledning utaf noll och intet värde, måtte ur protokollet utgå.

Herr Hæggström: Saken må nu förhålla sig huru som helst, så påstår jag likväl, att, då det en gång tillåtits Friherre von Schulzenheim att yttra sig, detta hans yttrande jenväl kommer att i protokollet kvarstå.

Väl är det sannt, att arbetsordningen innehåller föreskrift derom, att ledamot skall tala från den plats, han i samlingssalen innehar, äfvensom att i arbetsordningen står, att den skall gälla till efterlefnad, intilldess Kam-maren deri beslutar ändring, men deremot förekommer icke ett ord angående den dag, från hvilken den skall anses gälla till efterrättelse.

Herr C. A. Larsson: Derest vi skulle räkna så noga med hvar-andra som den ledamot, hvilken först uppträdde i denna fråga, så fruktar jag, att större delen af de yttranden här hållas skulle komma att ur protokollet utstrykas, ty rätt många bland Kammarens ledamöter tala icke från, utan bredvid sin plats, eller stående midt i gången mellan sitt-platserna, hvaremot Friherre von Schulzenheim, sedan han fått ordet, icke rörde sig ur fläcken, utan blef stående å den plats, han vid tillfället inne-hade.

I anledning af hvad sålunda förekommit erinrade Herr vice Talman-nen, hurusom han genast vid början af Herr Friherre von Schulzenheims anförande hänvisat honom att tala från den plats inom samlingssalen, som honom rätteligen tillhörde; men att, sedan Kammaren medgifvit den afvikelse från arbetsordningens föreskrift, hvarom här vore fråga, Herr Friherrens afgifna yttrande, jemlikt 52 § Riksdags-ordningen, borde i pro-tokollet intagas; och blef detta Herr vice Talmannens förklarande af Kam-maren godkändt.

§ 17.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 66, i anledning af väckt motion om upphörande af frälsemäns forum privilegium.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes nedannämnda Betänkanden och Memorial: Stats-Utskottets N:o 83, Bevillnings-Utskottets N:o 20, Lag-Utskottets N:is 68—72, och Andra Kammarens Tillräjlige Utskotts Utlåtande N:o 41.

§ 19.

Upplästes och godkändes protokollsutdrag angående de af Kamma-ren under denna dags förmiddags-sammanträde fattade beslut.

Sammanträdet afslöts kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

In fidem
H. Husberg.